

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**KALKINMACI DEVLET UYGULAMALARININ
KARŞILAŞTIRMALI TARİHSEL BİR ANALİZİ: İNGİLTERE,
ABD, JAPONYA, GÜNEY KORE, TAYVAN VE BREZİLYA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir Yiğit BÜYÜKBAYRAM

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**KALKINMACI DEVLET UYGULAMALARININ
KARŞILAŞTIRMALI TARİHSEL BİR ANALİZİ: İNGİLTERE,
ABD, JAPONYA, GÜNEY KORE, TAYVAN VE BREZİLYA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir Yiğit BÜYÜKBAYRAM

Doç. Dr. Kemal AYDIN

Tezi Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:

07072021716

KOCAELİ 2021

ÖZET

Bu araştırmada, kalkınmacı devlet bağlamında gelişmiş olarak ele alınan ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler karşılaştırmalı tarihsel bir analiz metoduyla ele alınmaktadır. Bu bağlamda; gelişmiş ülkeler olarak İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore ve Tayvan; gelişmekte olan ülke olarak da Brezilya tercih edilmiştir. Bu ülkeler, gömülü otonomi, eğitim ve toprak reformları ve dış yardımlar bağlamında karşılaştırılmış, araştırma sürecinde bunlar dışında kalan bazı başka faktörler de keşfedilmiştir.

Anahtar kavramlar: *Kalkınmacı Devlet, Gömülü Otonomi, Devlet Reformları, Asya Mucizesi, Karşılaştırmalı Tarihsel Analiz.*

ABSTRACT

In this research, developed countries and developing countries in the context of the developmental state are dealt with by a comparative historical analysis method. In this context; UK, USA, Japan, South Korea, and Taiwan were chosen as developed countries; Brazil was chosen as a developing country. These countries were compared in the context of embedded autonomy, education and land reforms, and foreign aid. Some other factors were also discovered during the research process.

Key words: *Developmental State, Embedded Autonomy, State Reforms, Asian Miracle, Historical Comparative Analysis.*

İçindekiler

ÖZET	I
ABSTRACT	II
Kısaltmalar	VII
Tablo Listesi	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. LİTERATÜR İNCELEMESİ	3
1.1. İNGİLTERE	3
1.1.1. İNGİLTERE’NİN KALKINMA DENEYİMİ	4
1.1.1.1. Sanayi Devriminin Alt Yapısını Oluşturan Unsurlar	4
1.1.1.2. İngiliz Pamuk Endüstrisi	7
1.1.1.3. İngiltere’deki Diğer Endüstriyel Gelişimler	8
1.1.2. İNGİLTERE’NİN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR	10
1.1.2.1. İngiltere’nin Gümrük Vergisi Uygulamaları, Sübvansiyonlar ve Üretim Sektörünün Gelişimi İçin Atılan Adımlar	10
1.1.2.2. Bankalar ve İngiliz Merkez Bankası	13
1.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	14
1.2.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN KALKINMA DENEYİMİ	15
1.2.1.1. Bebek Endüstri Uygulamasının Doğuşu ve Erken Dönem Uygulamaları	16
1.2.1.2. Amerikan İç Savaş Dönemi ve Sonrasındaki Kalkınma Süreci	18
1.2.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR	19
1.2.2.1. Bebek Endüstri	20
1.2.2.2. Gümrük Tarifeleri	20

1.2.2.3. Bankalar ve Merkez Bankası.....	22
1.3. JAPONYA.....	23
1.3.1. JAPONYA’NIN KALKINMA DENEYİMİ	25
1.3.1.1. Meiji Restorasyon Dönemi.....	25
1.3.1.2. Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Japonya.....	27
1.3.1.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Japonya.....	30
1.3.2. JAPONYA’NIN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR	33
1.3.2.1. Toprak Reformu	33
1.3.2.2. Koruyucu Önlemler	35
1.3.3. JAPONYA’NIN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN ENDÜSTRİLER	36
1.4. GÜNEY KORE	40
1.4.1. GÜNEY KORE’NİN KALKINMA DENEYİMİ	41
1.4.1.1. Japon İşgali, İç Savaş, Toprak Reformu ve Rhee Hükümeti.....	42
1.4.1.2. 1961 Darbesi, Park Chung Hee Yönetimi ve Kalkınma Süreci	44
1.4.2. GÜNEY KORE’NİN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR	47
1.4.2.1. Toprak Reformu	48
1.4.2.2. Ücretler ve Eğitim Reformu	49
1.4.2.3. Beş Yıllık Kalkınma Planları, Devlet Yatırımları ve Diğer Koruyucu Önlemler	51
1.4.3. GÜNEY KORE’NİN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER	55
1.5. TAYVAN	59
1.5.1. TAYVAN’IN KALKINMA DENEYİMİ	60
1.5.1.1. Bir Japon Sömürgesi Olarak Tayvan.....	61
1.5.1.2. Tayvan’da KMT Rejimi ve Kalkınma Süreci.....	62

1.5.2. TAYVAN'IN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR	65
1.5.2.1. Kalkınma Planları ve Dış Yardımlar	66
1.5.2.2. Tayvan'da Yaygın Olarak Kullanılan Politikalar	68
1.5.3. TAYVAN'IN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER	69
1.6. BREZİLYA	72
1.6.1. BREZİLYA'NIN KALKINMA DENEYİMİ	73
1.6.1.1. Vargas Dönemi (1930-1945).....	74
1.6.1.2. Demokrasi Dönemi (1945-1964).....	76
1.6.1.3. Askeri Yönetim Dönemi (1964-1985).....	79
1.6.2. BREZİLYA'NIN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR	80
1.6.2.1. Koruyucu Önlemler	81
1.6.3. BREZİLYA'NIN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER	83
1.7. KALKINMACI DEVLET VE KURUMSALCI YAKLAŞIM.....	85
1.7.1. KURUMSALCI YAKLAŞIM.....	86
1.7.1.1. Kurumsalcı Yaklaşımın Doğuşu.....	87
1.7.1.2. Yeni Kurumsalcı Yaklaşımın Doğuşu.....	89
1.7.1.3. Gömülü Otonomi.....	90
1.7.2. KALKINMACI DEVLET	92
İKİNCİ BÖLÜM.....	100
2. YÖNTEM	100
2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	102
2.2. Araştırmanın Örneklemi.....	102
2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kapsamı	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	105
3. BULGULAR.....	105
3.1. Gömülü Otonomi Kavramı Üzerinden İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya Karşılaştırması	107
3.1.1. İngiltere’de Gömülü Otonomi	108
3.1.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Gömülü Otonomi	110
3.1.3. Japonya’da Gömülü Otonomi.....	111
3.1.4. Güney Kore’de Gömülü Otonomi	112
3.1.5. Tayvan’da Gömülü Otonomi.....	113
3.1.6. Brezilya’da Gömülü Otonomi	114
3.1.7. İncelenen Ülkelerdeki Gömülü Otonomi Üzerine Genel Bir Karşılaştırma	116
3.2. Toprak ve Eğitim Reformları Üzerinden İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya Karşılaştırması.....	117
3.3. Dış Yardımlar.....	120
3.4. Diğer Önemli Unsurlar.....	122
SONUÇ	126
Kaynakça	131

Kısaltmalar

MITI – Ministry of International Trade and Industry

KMT – Kuomintang

IMF – International Monetary Fund

GSYİH – Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GSMH – Gayri Safi Milli Hasıla

KDP – KOREAN DEMOCRATIC PARTY

Tablo Listesi

Tablo 1. İngiltere, ABD, Almanya ve Fransa'nın Mamul Ürünlere Uyguladıkları Ortalama Tarife Oranları (Ağırlıklı Ortalama, Yüzde Değerler).....	122
Tablo 2. 1890-1995 Yılları Arasında Japonya ve ABD'nin GSYİH Büyüme Değerleri.....	3636
Tablo 3. 1892-1980 Yılları Arasında Japonya'nın İhracat ve İthalatının Milli Gelire Oranları	37
Tablo 4. 1830-1954 Yılları Arasında İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Japonya ve Güney Kore'de Okula Kayıtlı Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	500
Tablo 5. Güney Kore'nin 1961-2000 Yılları Arasındaki GSYİH Değerlerindeki Artış (%).....	57
Tablo 6. 1971-2000 Yılları Arasında Tayvan'ın GSMH ve İhracat Oranlarındaki Değişim (%).....	69
Tablo 7. 1960 ve 1983 Yıllarında Tayvan, Güney Kore, Japonya ve ABD'de Üretimin GSYİH'ye Oranı (%).....	700
Tablo 8. 1929-1990 Yılları Arasında Arjantin, Brezilya ve İspanya'da GSYİH'nin Büyüme Oranı (%)	84
Tablo 9. İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya'daki Devlet Yapısının Gömülü Otonomi Durumları Açısından Durumu.....	1166
Tablo 10. İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya'daki Toprak Reformları.....	11818
Tablo 11. İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya'daki Eğitim Reformları ve Kalkınma Dönemi ile Olan İlişkileri.....	11919

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi Doğu Asya ülkelerinde gerçekleşmiş olan çok hızlı endüstrileşme ve kalkınma süreci, akademide uzun yıllardır üzerinde tartışılan bir konudur. Bu ülkelerin kalkınma süreçlerinde ne gibi bir devlet yapılanmasına sahip oldukları, devletin endüstrileşme ve kalkınma sürecindeki rolünün ne olduğu, devletin piyasalar ile olan ilişkisinde ne kadar önem arz ettiği gibi tartışmalar 1980'li yıllardan itibaren kalkınma araştırmalarında akademisyenler arasında özel bir ilgi odağı haline gelmiştir.

Tartışmalar genellikle ortodoks ve heterodoks olarak adlandırılan, neoliberal yaklaşımlar ve kalkınmacı devlet yaklaşımları arasında sürmüştür. Neoliberal görüşü savunan araştırmacılara göre Asya Mucizesi olarak adlandırılan kalkınma süreci, aslında mucizevi bir süreç olmaktan çok uzaktadır ve bu dönemde piyasanın doğal işleyiş süreci, devlet tarafından gelişimine alan sağlanmış olan özel sektörün çabaları sayesinde gerçekleşmiştir. Kalkınmacı devlet yaklaşımını savunan araştırmacılar ise bu görüşün yanlış ve yetersiz olduğunu savunurlar. Onlara göre, devletin bu süreç içerisindeki rolü büyük bir önem arz etmektedir. Devlet-özel sektör iş birliği sayesinde bu süreç başarıya ermiştir ve bu sebeple de Asya Mucizesi özel bir ilgiyi hak etmektedir.

Süreç, Johnson'ın 1982 yılında Japonya için yaptığı araştırma ile başlamıştır. Sonraki dönemlerde Dünya Bankası da başlangıçtaki serbest piyasa yönelimli açıklamalarının yetersiz olduğunu kabul etmiş ve devlet müdahalesinin kalkınmadaki önemini vurgulayan çalışmalar yayınlamıştır. Ancak 2000'li yıllarda, Asyalı devletlerin genel olarak piyasalarını serbestleştirmeye başlaması ve 1997 yılında Asya Krizi'nin kalkınmacı devlet sürecinin eksikliklerini öne çıkartarak, büyüme oranlarındaki düşüş sebebiyle kalkınmacı devlete yönelik ilgi azalamaya başlamıştır. 2008 Krizi'nin ardından ise, devletin piyasa ile olan ilişkisinin yeniden gündeme gelmesiyle kalkınmacı devlet alanındaki çalışmalar da yeniden gündemdeki yerini almaya başlamıştır.

Bu bağlamda, kalkınmacı devletin ne olduğu, nasıl bir yapıya sahip olduğu, geçmişteki örneklerinde benzerlik ve farklılıkları adına pek çok çalışma yürütülmüştür. Bu araştırma, kalkınmacı devletin temel uygulamalarının tarihsel bir

perspektifi ile başlayarak, devlet yapısı, dönem içerisinde izlenmiş olan politikaları, devlet-özel sektör iş birliği, ekonomik planları ve önemli olan reformları içeren bir karşılaştırma odağında gelişmiştir. Bu karşılaştırmaya geçilmeden önce, araştırmanın birinci bölümünde kalkınmacı devlet ve Kurumsalcı Yaklaşım arasındaki ilişki anlatılmış, bu ilişki anlatılırken de öncelikli olarak kavramların gelişim süreci ele alınmıştır.

İkinci bölümde, kavramsal zemini oluşturulmuş olan kalkınmacı devlete ilişkin yaygın olarak kullanılan politik araçlar ve politikaların anlaşılabilirliği için öncelikli olarak İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri örnekleri ele alınmış, takip eden kısımlarda ise kalkınmacı devletin en önemli örnekleri olan Japonya, Güney Kore ve Tayvan'ın endüstrileşme süreci ve kalkınma politikaları ele alınmıştır. Bu bağlamda, kalkınmacı devlet için gereklilikler olarak karşımıza çıkan ekonomik planlama, devlet yönlendirmesi, ithal ikameci anlayış, ihracat odaklı ekonomik gelişme ve devlet yapılanması gibi konulara değinilmiştir. Bölümün son kısmında ise, dönemsel olarak bir kalkınmacı devlet olarak kabul edilen Brezilya'nın endüstrileşme ve kalkınma süreci anlatılmıştır. Ara durumda olarak kabul edilen Brezilya'nın tarihsel geçmişinin irdelenmesi ile Japonya, Güney Kore ve Tayvan'daki kalkınma süreçlerinin başarıya ulaşırken, Brezilya'nın bu süreçte neden istenilen başarıya ulaşamadığının, böylelikle de bir devleti kalkınmacı devlet yapan temel unsurların daha net anlaşılabilirliği hedeflenmiştir.

Üçüncü bölümde, ikinci bölümde ele alınmış ülkelerin kalkınma süreçlerindeki politikaları, devlet yapılanmaları, eğitim ve toprak reformları ve dış yardımlar üzerinden tarihsel bir karşılaştırma yapılmış ve bu alanlar üzerinden bir analiz gerçekleştirilmiştir. Yapılan karşılaştırma ve analiz neticesinde ise kalkınmacı devlet sürecinin daha detaylı bir şekilde anlaşılabilirliği için temel faktörlerin ön plana çıkartılması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. LİTERATÜR İNCELEMESİ

1.1. İNGİLTERE

İngiltere Sanayi Devrimi'nin gerçekleştiği ülkedir. Sanayi Devrimine dair, Fransız Devriminde (1789) olduğu gibi tam bir başlangıç tarihi verilemese de bu devrimin 19. yüzyılda başladığı ve genel olarak 1820'li yılları takip eden ve yaklaşık olarak 50 yıl süren bir süreç içerisinde yaşandığı kabul edilmektedir. İngiltere'nin kalkınma sürecinde izlediği politikalar, günümüz Ortodoks tarih yazımında genel olarak liberal olarak adlandırılmaktadır. Ancak Chang (2008), İngiltere'nin kalkınma sürecinin sanılanın veya iddia edilenin aksine hiç de serbest olmadığını ileri sürmektedir.

Pek çok farklı gümrük tarifesi uygulamasının, farklı dönemlerde uygulanmış olması ve özellikle Sanayi Devrimini takip eden süreç içerisinde, İngilizlerin hem sömürgelerine hem de ticaret yaptıkları diğer ülkelere karşı elinde tuttuğu ekonomik ve sanayi temelli avantajları korumak adına pek çok sınırlayıcı ve kısıtlayıcı uygulamaya yönelmiştir. Bu avantajları elinde tutmaya devam edebilmek ve daha da güçlendirebilmek adına, dönemin diğer ekonomilerine ise Serbest Piyasa kurallarını önermeye devam etmiş ve kalkınmanın bu şekilde mümkün olabileceğine ilişkin önerilerde bulunmuştur.

Hobsbawm (2016) ve Eğilmez (2018), İngiliz kalkınma sürecinin kökenleri üzerine yaptıkları analizlerde, İngiltere'nin diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak yalnızca bilimsel buluşların bu ülkede gerçekleşmiş olması sebebinden öte, bu ülkenin siyasi ve toplumsal yapısının böylesi bir ekonomik gelişim ve birikime uygun bir zemin hazırlaması sebebiyle İngiltere'nin diğer ülkelere daha avantajlı bir konumda olduğunu ileri sürmüşlerdir. 1215 yılında imzalanan Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Belgesi) ile kralın yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır. Öyle ki, takip eden yüzyıllar içerisinde krallar ve kraliçeler yargılanmış ve hatta 1649 yılında bir kral (I. Charles) idam edilmiştir.

Kralların yetkilerindeki bu değişim, Meclisin artan gücü ve feodal beylerinin artışı İngiltere'yi özgün bir tarihsel süreç içerisine itmiştir. Hobsbawm (2016, s.40),

İngiliz devletinin politikalarının amaçlarının, özel kâr ile ekonomik gelişme olduğunu ileri sürmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda gelişen ve şekillenen ekonomik yapı, ilerleyen süreç içerisinde gücü ellerinde toplayan birkaç feodal bey etrafında toplanan güç ve yine sürekli hem nitelik hem de nicelik yönünde artan burjuva sınıfının gücü İngiliz tarihinde önemli bir yer kaplamaktadır.

Sanayi Devrimine hem ekonomik hem de siyasi açıdan diğer ülkelere kıyasla çok daha uygun bir yapıya sahip olan İngiliz devleti, 18. yüzyılda ve takip eden yüzyıllarda da dünya ekonomisine ve siyasi yapısına ilişkin güçlü bir örnek teşkil etmektedir. İngiliz sanayileşme süreci, takip eden yıllarda İkinci Sanayi Devrimi olarak adlandırılan ve Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa ve diğer pek çok ülkenin de içerisinde yer aldığı bir kalkınma kuşağına öncülük eden ilk devlet olması nedeniyle ve kalkınması sürecinde Ortodoks tarih yazımında kabul edilen serbest piyasacı anlayıştan farklı bir gelişim süreci sürdürmesi, müdahaleci bir şekilde kendi ekonomisinin gelişmesi adına farklı ekonomik aygıtları (gümrük vergileri, bebek endüstri, sömürgecilik vb.) kullanması sebebiyle de önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölümün devam eden kısımlarında, İngiliz kalkınmasına zemin hazırlayan gelişmeler, İngiliz kalkınma sürecinde izlenen politika ve uygulamalara değinilecek ve ardından İngiliz kalkınmasına ilişkin genel kabullerin neden doğru olmadığı ve aslında İngiliz kalkınmasının da Asya Mucizesi olarak adlandırılan dönemdekine benzer uygulamaları uyguladığı üzerinde durulacaktır.

1.1.1. İNGİLTERE’NİN KALKINMA DENEYİMİ

Yukarıda da değinildiği üzere, İngiltere hem Sanayi Devriminin gerçekleştiği ülke olması durumuyla, hem de modern sanayileşmenin başladığı ilk ülke olması durumuyla önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda; İngiliz ekonomik tarihinden, ilerleyen dönemlerde hem diğer ülkeler yararlanmıştı hem de bu tecrübeden örnekle kendi özgün ekonomi politikalarını üretmişlerdir. İngiliz kalkınma sürecinde kullanılan ekonomik aygıtlar, ilerleyen yıllarda da farklı şekil ve boyutlarda görülsede yine bu ülkeler tarafından kullanılmışlardır.

1.1.1.1. Sanayi Devriminin Alt Yapısını Oluşturan Unsurlar

Sanayi Devriminin neden diğer Avrupa ülkelerinde değil de (örneğin Fransa, Almanya, Hollanda vb.) İngiltere’de gerçekleştiği üzerine yıllar süren tartışmalar

olmuştur. Bu tartışmaların detaylarına, bu araştırma kapsamında girilmeyecek olsa da İngiltere'nin niçin uygun bir ülke olduğuna ilişkin bir açıklama getirilmeden, İngiltere'nin niçin kalkındığının ve kalkınırken uyguladığı politikaların açıklanması güç olacaktır. Dolayısıyla; İngiltere'nin kalkınma süreci açıklanırken, diğer ülkelerden farklı olarak nelere sahip olduğunu kısaca açıklamak önemlidir.

İlk olarak; İngiltere, diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, 1215 yılında imzalanan Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Belgesi) sebebiyle, diğer ülkelerden farklı bir siyasi yapıya sahipti. Eğilmez (2018), bu belgenin kralın gücünün sınırlanması ve Meclisin yönetime dahil olması ile mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda; İngiltere, yalnızca kralın yetkilerini sınırlamakla kalmıyor, diğer yandan da Meclisin gücü ile yönetimde farklı seslerin de yer almasını sağlıyor ve böylelikle de takip eden yıllardaki değişim ve dönüşümlere kapı açıyordu.

İkinci olarak; İngiltere'nin tarımsal düzenlemeleri ve elde bulunan üretim fazlası ile hem ülkeyi doyurabilecek hem de diğer ülkelere ihraç edilebilecek tarım ürünlerinin varlığı önemli bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hobsbawm bu durumu şöyle ifade eder: “Topraksız ya da küçük toprak sahibi köylüyü çalıştıran kiracı çiftçiler tarafından ekilen topraklar, çoktan ticaret kafasına sahip görece az sayıda toprak lordunun elinde toplanmıştı. Eski kolektifköy ekonomisinden kalma pek çok iz de Çitleme Yasası (1760-1830) ve özel anlaşmalarla temizlendi; fakat bir Fransız, Alman ya da Rus köylüsünden söz edebilmemiz anlamında bir ‘İngiliz köylüsü’nden söz edebilmek artık çok zordur. Tarım, uzun bir süredir esas olarak pazar için yapılmaktaydı; imalat, uzun süre önce feodal özelliklerini yitirmiş olan kırsal alanın her yanına yayılmıştı” (Hobsbawm, (2016, s. 40).

Üçüncü olarak; İngiltere'nin coğrafi konumu, ülkenin bir ada olması ve dış tehditlerle mücadele konusunda diğer Kara Avrupası ülkelerine göre avantajlı olması da önemli bir olgudur. Sürekli olarak diğer ülkeler ile temasta olan ve bu sebeple de askeri harcamaları sürekli olarak üz düzeyde tutmak zorunda olan diğer Avrupa ülkeleri karşısında İngiltere, konumu açısından avantajlı bir durumdadır. Tabii bu avantajın önemi İngiltere'nin diğer Avrupa ülkeleri ile yüzyıllar boyunca savaşa girmesi sebebiyle önemsiz görünebilir, ancak; konumu itibariyle İngilizler güçlü bir donanmaya sahip olmak zorunda kalmışlardır ve bu donanma gücü İngilizlerin

denizlerdeki gücünün artmasına ve dolayısıyla da ticaret ağlarının genişlemesine sebep olmuştur. Üretim fazlasının yalnızca Avrupa kıtası ile sınırlı kalmayan bir ağ sayesinde okyanus ötesinde yer alan ülkeler ve sömürgelerinde de ticaret yaparak, kendi gücünü artırmasına sebep olmuştur. Özellikle Hindistan ve Amerika bu konuda önemli birer örnektir.

Dördüncü olarak; İngiliz devlet yöneticilerinin müdahaleci tutumları yine önemli bir olgudur. “VII. Henry ile başlayarak (1485-1509), Tudor hükümdarları devlet müdahaleleriyle, yün tekstil sanayiini (Avrupa’nın, Aşağı Ülkeler, özellikle Flandra önderliğinde olan o zamanki ileri teknoloji sanayii) destekledi. Gümrük vergileri (ithal mallardan alınan vergiler) İngiliz üreticilerini, Aşağı Ülkeler’in üstün nitelikli üreticilerine karşı korudu” (Chang, 2014, s. 65). Endüstri Devriminden çok önceki tarihlerde başlayan bu müdahaleci ekonomi yönetimi ilerleyen yıllarda da sürmeye devam etti.

Beşinci olarak; İngiltere’nin sömürgeci bir devlet olması ve büyük kalkınması sürecinde bu ülkelerden fazlaca yararlanması söylenebilir. Hindistan ve Amerika en büyük sömürü kaynakları olarak karşımıza çıkan sömürge devletleridir. Amerika Birleşik Devletleri’nin bağımsızlığını kazanmasından sonra bile büyük bir İngiliz baskısına maruz kaldığı görülmektedir. Ek olarak; bağımsızlıklarını yeni kazanan Latin Amerika ülkeleri de üretimlerinin kısıtlı olması sebebiyle dış etkilere fazlasıyla açıklardı ve İngiltere bu ihtiyacı, kendi çıkarları için bolca kullanmıştır.

Son olarak; müdahaleci tutumun Robert Walpole yönetimi ile devlet müdahalesi sistematik bir şekle bürünmüştür. Walpole dönemine kadar, gümrük vergileri, sübvansiyonlar, yetenekli işçilerin ülkeye getirilmesi/kaçırılması gibi yöntemler izlenirken, sistematik olarak politik yapılanma Walpole dönemi ile başlamıştır. Stratejik sanayilerin korunması ve geliştirilmesi uygulaması, ilerleyen süreçte Asya Mucizesi olarak adlandırılan, Doğu Asya ülkelerinin kalkınmadaki büyük başarısından çok daha önce, başlangıçta bir İngiliz sömürgesi olan ve bağımsızlığını kazandıktan sonra da yine İngiliz ekonomisine karşı ayakta kalmaya çalışan Amerika Birleşik Devletleri’nce de uygulanmıştır.

Bütün bileşenler bir araya geldiğinde, Sanayi Devriminin niçin diğer Avrupa ülkelerinde değil de İngiltere’de gerçekleştiğine ilişkin genel bir hat ortaya çıkmaktadır.

1.1.1.2. İngiliz Pamuk Endüstrisi

İngiliz pamuk endüstrisi, Sanayi Devriminin başlaması için gerekli olan zenginliğin yaratılmasını sağlayan en temel endüstridir. 18. yüzyıl sürecinde gelişen ve 19. yüzyıla kadar da genişlemeye ve kâr üretmeye devam eden bu endüstri, o kadar büyük kârlar elde edilmesini sağlamıştır ki; 19. yüzyılda gerçekleştirilen buluşlara kaynak sağlamış ve yine aynı yüzyıl içerisinde bu endüstriden zenginleşen kişilerin diğer alanlara da yatırım yapmasına olanak sağlamıştır. Hobsbawm (2016), İngiliz pamuk endüstrisinin gelişimi sürecindeki kâr oranlarının astronomik ölçülere çıktığını ve diğer endüstrilerin gelişiminde oynadığı öncü rolü sebebiyle ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

“Diğer bütün pamuk endüstrileri gibi, İngiliz pamuk endüstrisi de başlangıçta, endüstrinin hammaddesini sağlayan deniz aşırı ticaretin bir yan ürünü olarak gelişti” (Hobsbawm, (2016), s. 42-43). Ancak İngiliz pamuk endüstrisi, diğer endüstrileri ile mücadele edebilecek kalitede ürünler üretemiyordu ve dolayısıyla da diğer pazarlara karşı güçlü bir konumda değildi. İlerleyen yıllar içerisinde, İngiltere’nin kendi sömürgelerine karşı uyguladığı sınırlayıcı ve kısıtlayıcı politikalar sebebiyle, İngiliz pamuk endüstrisi gelişecek açıklığı yakalamıştır.

Hobsbawm (2016), İngiltere’nin Doğu Hint Şirketi üzerinden yaptığı ithalat faaliyetlerinin, İngiliz pamuk endüstrisindeki daha düşük kaliteli ürünlere talebin azalttığını ve Hindistan üzerinden İngiltere’ye büyük bir pamuklu ithalatını tetiklediğini belirtir. Ancak; İngiltere’nin Hindistan’dan ithal edilen pamuklu ürünlerini yasaklamasının ardından, İngiliz pamuk endüstrisinin büyük bir gelişim dönemine girdiğini ifade eder. Bu süreç sonucunda, Hindistan ile rekabete girmek zorunda kalmayan İngiliz pamuk endüstrisi, kendini geliştirmeye başlamış ve bu gelişime paralel olarak genişleyerek, diğer geri kalmış bölgelere ihracata başlamıştır.

Pamuklu endüstrisine ilişkin Hobsbawm şöyle demiştir: “... Avrupa, tarihin başından beri her zaman Doğu’ya sattığından daha fazlasını Doğu’dan ithal etmişti; çünkü Doğu, Batı’ya sattığı baharat, ipek, patiska, mücevher vs. karşılığında Batı’nın

hemen hiçbir şeyine ihtiyaç duymuyordu. İlk kez Endüstri Devrimi'nin pamuklu kumaşları, o zamana dek külçe altın ve gümüş ihracatıyla soygunculuk karşımı bir yöntemle dengede tutulmuş bu ilişkiyi tersine çevirdi" (Hobsbawm 2016, s. 45). Hobsbawm'ın da ifade ettiği üzere, pamuklu endüstrisindeki bu dönüşüm ile yeni bir ekonomik denge de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu denge ise İngiltere lehine büyük bir ekonomik birikim anlamına gelmekteydi.

Pamuk endüstrisi, 1830'lu yıllara kadar İngiliz ekonomisinin gelişimdeki en temel endüstri olmayı sürdürmüştür. Hobsbawm (2016), 1830'lu yıllar kadar fabrika dendiğinde akla pamuk endüstrisinin geldiğini söylemektedir. Dolayısıyla pamuk endüstrisi, tarım alanındaki ihtiyaç fazlası ile bir araya geldiğinde çok büyük birikimlere yol açmıştır ve bu birikimler de 19. yüzyılın takip eden dönemlerinde yeni alanlara yatırıma imkân sağlamıştır.

Amerika, İngiliz pamuk endüstrisine hammadde sağlıyordu. Hindistan'a karşı tam bir sömürü politikası izleyen İngiltere, Amerika'dan gelen düşük masraflı hammaddeler ile üretimini sürdürüyordu ve bu sayede de İngiliz pamuk endüstrisi gelişimini sürdürmeye devam ediyordu.

1815 yılına gelindiğinde ise, pamuk sektörünün astronomik gelişimi yavaşlamaya ve hatta takip eden yıllar içerisinde daralmaya kadar giden bir eğilim sergilemiştir. Kârı korumak adına sürekli olarak düşen işçi ücretleri, işçilerin açlık sınırına kadar düşen ücretler almaya başlamasına sebep olmuştur. Ancak; endüstrinin doygunluğa ulaştığı ve devam eden dönemde artık eskisi gibi kâr oranlarının görülemeyeceği anlaşıldığında ise diğer alanlara yönelim başlamıştır.

1.1.1.3. İngiltere'deki Diğer Endüstriyel Gelişimler

Pamuk endüstrisinin yarattığı zenginlik ve ardından endüstrinin doyum noktasına ulaşması sebebiyle ülkede çok fazla zenginleşen, ancak; zenginliğini farklı alanlara kaydırmak için ne yapacağından emin olmayan bir grup yarattı. Hobsbawm (2016), bu dönem içerisinde zenginliği büyük ölçüde artan "büyük" zenginlerin kaynaklarını yollar ve demiryolları gibi büyük projelere yatırıma başladığını, ancak; düşük vergi oranlarına tabi tutulan orta sınıfın ise farklı yollar aradığını ileri sürmektedir. Yine orta sınıf, bu arayışların ardından tam olarak güvenebilecekleri

yatırım alanlarını bulamadığı için ilerleyen dönemde ufak yatırımlar olsa da demiryollarına yatırıma başlamıştır.

19. yüzyılın pamuk endüstrisinin yarattığı büyük ekonomik birikim, zenginleşen halkı daha fazla kâr edebilecekleri alanlara yönelmeye itmiştir ve bu alanların başında ise yeni dünyanın büyük keşfi olan demiryolları yer almaktadır. Buharlı makinelerin icadı ile ulaşımın hızlanması ve ucuzlaması sebebiyle bu alanda büyük yatırımlar görülmüştür. Hobsbawm (2016) bu dönemde büyük teknolojik atılımlar yapılmasına karşın, demir üretiminde büyük bir değişimin görülmediğini ifade etmektedir. Demir üretimindeki bu görece iyileştirmeli, ancak; büyük bir atılım göstermeyen durum, yüzyılın sonlarına doğru artan icatlar ve demiryollarının gereksinimleri sebebiyle değişime uğrasa da yüzyıl boyunca çok büyük bir üretimin olmadığını ifade etmektedir.

19. yüzyıl İngiltere'si, kömür madenciliğinde büyük bir patlamanın yaşandığı dönemdir. İngiltere'nin coğrafyası sebebiyle, diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla fosil yakıtı ihtiyaç duyması ve ardından gelen Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan yeni keşiflerin de yardımıyla, bu sektörde büyüme gözlenmektedir. Hobsbawm (2016), bu duruma ek olarak, endüstrileşme ile başlayan kırdan kente göçün, şehirdeki kalabalıklaşmanın da yine bu endüstrinin gelişimde bir faktör olduğunu ifade etmektedir.

“19. yüzyıl endüstrileşmesinin, halkın hayal gücüne ve aydınların şiiirlerine girmiş tek ürünü olmasından da anlaşılabilir gibi, Endüstri Devrimi'nin başka hiçbir yeniliği, hayal dünyasını demiryolu kadar ateşlememiştir. Batı dünyasının büyük bölümünde demiryolu yapımıyla ilgili planların hazırlanmasından önce, (yaşama geçirilmeleri genelde gecikmiş olmakla birlikte) İngiltere'de (1825-30 dolaylarında) demiryollarının teknik açıdan uygulanabilir ve kârlı olduğu açıkça görülmüştür (Hobsbawm, 2016, s. 54). Demiryolunun bu dönemdeki yükselişi ile, ulaşım alanındaki gelişmeler ticaretin boyutunun artmasına ve genişlemesine sebep olmuştur.

Demiryollarına ek olarak, kara yollarında da büyük düzenlemeler yapılmıştır. Ülkeler arasındaki ulaşımın sağlanması ve mevcut yolların da geliştirilmesi ile,

demiryollarına ek olarak artan karayolları da 19. yüzyıl İngiltere'si adına ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2. İNGİLTERE’NİN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

Buraya kadarki bölümlerde İngiltere'nin kalkınmasına yönelik atılan ekonomik adımların yalnızca bir yüzü olan sektörel faaliyetlere ve artan zenginliğin ne gibi amaçlarla hangi sektörlerle dağıldığına değinilmiştir. Bu bölümde, bu kararların arkasında yatan politik faktörlere, devletin bu sektörlerin gelişmesi için attığı adımlara, bu süreç içerisinde İngiltere'nin iddia edildiği gibi serbest piyasa ile gelişmediği, aslında İngiliz devletinin pek çok müdahalede bulunarak ekonomik kalkınmaya zemin hazırladığı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda; 18. Yüzyıldan itibaren İngiltere'nin kullandığı ekonomi politikaları ele alınacak ve İngiliz devletinin mevcut ekonomik gücünü yaratmak, sürdürmek ve korumak adına attığı adımlar incelenecektir.

1.1.2.1. İngiltere'nin Gümrük Vergisi Uygulamaları, Sübvansiyonlar ve Üretim Sektörünün Gelişimi İçin Atılan Adımlar

İngiltere, önceki bölümde de değinildiği üzere, 15. yüzyılda da korumacı önlemler uygulamıştır. Bu dönemlerden 19. yüzyılın sonuna dek süren, dönemselsel olarak artan ve azalan korumacı uygulamalar, İngiltere'nin döneminin “süper gücü” olduğu tarihlere kadar devam etmişlerdir. İngiltere'nin bu baskın ve tek taraflı gücünden emin olunduktan sonra, serbest piyasanın ülke ekonomisi için daha yararlı olacağı anlaşıldıktan sonra serbest piyasa kuralları kabul edilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır.

Chang (2018, s. 43-45), İngiliz kalkınma sürecinde, 15. Yüzyıldan başlayarak farklı örneklerle İngiliz devletinin müdahaleci rolü üzerinde durur. Bu bağlamda; VII. Henry'nin (1485'te taç giymiştir) İngilizlerin Hollanda karşısındaki yünlü mal imalatında geride kalmışlıklarını gidermek adına kademeli olarak süregelen bir korumacılıktan bahseder. Erken dönemlerde, sektörler arasındaki farkı azaltmak için İngiltere'de üretim için uygun yerlerin aranmasını, Hollanda'daki yetenekli işçilerin İngiltere'ye kaçırılmasını ve böylelikle de yün imalatı sektöründeki en önemli bilgi aktarımının sağlanmasını, ham yün ihracatına getirilen gümrük vergisini ve kimi

dönemlerde de ham yün ihracatının yasaklanmasını örnek gösterir. Yün ihracatı üzerindeki korumaların ise, korumaların başlamasından yüzyıl sonra I. Elizabeth (1587) döneminde sona erdiğini söyler ve korumaların kaldırılmasının ardında yatan temel sebebin, İngiliz yün sektörünün diğer ülkeler ile rekabet edebilecek güce erişmiş olduğunu belirtir.

“İngiliz devletinin müdahalesi, Britanya’nın ilk başbakanı olan Robert Walpole 1721’de geniş kapsamlı bir sınai kalkınma programı başlattığında ortaya çıktı. Bu program “stratejik” sanayilere gümrük vergisi konması ve (özellikle ihracatı teşvik etmek için) sübvansiyonlar sağladı” (Chang, 2017, s. 65). Walpole iktidarı ile başlayan bu müdahaleci tutum, yaklaşık olarak 150 yıl sürdürüldü. Bu sayede pek çok endüstri, dış piyasalar ile mücadele etmeden kurulmaya başlandı ve ardından da diğer piyasalar ile rekabet etmek zorunda kalmadan korunduğu için çok rahat bir ortamda gelişti.

“1721 mevzuatı ve sonrasında gerçekleşen tamamlayıcı politika değişiklikleri şunları içermektedir. İlk olarak; imalatla kullanılan hammaddelere konan ithalat vergileri ya düşürüldü ya da tümden kaldırıldı. İkinci olarak; -William ve Mary’den beri ülkede uygulanmakta olan- bir politika olan ihraç edilen mamul mallarda kullanılan ithal maddeler için verilen vergi iadeleri artırıldı. ... Üçüncü olarak; mamul malların çoğunda ihracat vergisi anlamlı bir miktarda artırıldı. Dördüncü olarak; ithal edilen yabancı mamul mallara uygulanan vergiler tamamen kaldırıldı. Beşinci olarak; yelken bezi (1731) ve rafine şekerine (1733) uygulanan ihracat teşvikleri artırılırken, ihracat teşviklerinin kapsamı ipekli ürünler (1722) ve barutu da (1731) kapsayacak şekilde genişletildi. Altıncı olarak; İngiliz ürünlerinin yabancı piyasalardaki ününün zedelenmemesi amacıyla özellikle tekstil ürünlerinde imalatın imalâtın kalitesini kalitesini denetlemek üzere düzenlemeler uygulanmaya başlandı (Chang, 2018, s. 46, 47).

Chang (2018, s. 48, 49), 1699 yılında yürürlüğe giren Yün Yasası (Wool Act) ile, İrlanda’nın yün sanayisini öldürdüğünü, 1700 yılında Hindistan’dan pamuklu ürünlerin ithalinin yasaklanması ile de Hindistan’ın pamuklu ürün imalat sektörüne büyük zarar verdiğini söylemektedir. Devam eden süreçte ise Doğu Hindistan Şirketi’nin uluslararası ticaretteki tekeli kaybetmesi sonucu daha da büyük zarar gördüğünü ifade etmektedir.

Aynı dönemlerde, 1815 yılında kabul edilen Tahıl Yasası, tarım sektörünün de korunmasına yol açmıştır. Kendi tarım sektörünü de güvence altına alan İngiltere, önceki bölümlerde de değinildiği üzere bu üretim fazlasını hem kendi ihtiyaçlarını rahatça karşılayabilecek hem de ihraç edebilecek kadar kullanmayı başarmıştır. Yürürlükten ise 1846 yılında, üreticiler üzerindeki vergi yükünün onlara zarar verdiği gerekçesi ile kaldırılmıştır. Bu tarihten sonraki süreçte, genel olarak daha liberal politikalar izlenmeye başlanmış ve gümrük vergilerinde de düşüşler görülmüştür.

“Tahıl yasasının iptalinin sembolik bir anlamı olmakla beraber serbest ticarete geçiş ancak 1850’lerde olmuştur. Ancak (Cobden-Chevalier Antlaşması olarak da bilinen); İngiltere-Fransa serbest ticaret antlaşmasının imzalanmasıyla bağlantılı olarak Gladstone’un 1850 ve özellikle 1860 bütçesinden sonra birçok tarife kaldırıldı ... 1848’de Britanya’da vergilendirilmiş ürün sayısı 1146’ idi. 1860’a gelindiğinde bu sayı 48’e inmiştir” (Chang, 2018, s. 50, 51). Tarifelerdeki bu düşüş kalıcı olmamıştır. Takip eden yıllarda, diğer ekonomilerin gelişmesi sonucu artan rekabete karşı kendi piyasalarının üstünlüğünü korumak isteyen İngiliz devleti farklı gümrük tarifeleri ve koruma önlemleri almaya devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı’na kadarki dönemde birçok tarife uygulaması görülmüştür.

Tablo 1. İngiltere, ABD, Almanya ve Fransa’nın Mamul Ürünlere Uyguladıkları Ortalama Tarife Oranları (Ağırlıklı Ortalama, Yüzde Değerler)

Ülkeler/Yıllar	1820	1875	1913	1925	1931	1950
İngiltere	45-55	0	0	5	-	23
ABD	35-45	40-50	44	37	48	14
Almanya	8-12	4-6	13	20	21	26
Fransa	-	12-15	20	21	30	18

Kaynak: Bairoch (1993)’tan aktaran Chang (2018).

Tablo 1’de 1820-1950 yılları arasında İngiltere, ABD, Almanya ve Fransa’nın mamul ürünlere uyguladığı ortalama vergi oranları yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere, kalkınma sürecinde İngiltere, diğer Avrupa ülkelerine ve Amerika Birleşik Devletleri’ne kıyasla çok daha yüksek tarifeler uygulamıştır. Bu tarifeler sayesinde, İngiliz sanayisinin gelişimi çok daha güvenli bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Aynı zaman da tabloda görülen bir başka faktör ise İngiltere’nin sanayi üstünlüğünü ve ekonomik üstünlüğünü sağladıktan sonra tarife oranlarını

düşürdüğü ve bu dönemde diğer ülkelerin kalkınma süreçleri içerisinde yüksek tarife oranları uyguladığı görülmektedir.

Bu durumu Chang (2018), Friedrich List (1789-1846)'ten hareket ile merdiveni itmek şeklinde adlandırmaktadır. Bir ülkenin ekonomik üstünlüğünden emin olduğu ve bu bağlamda da diğer ülkeler ile olan etkileşim ve ticaretini artırmak için gümrük tarifelerinin düşürülmesi, bebek endüstrilerin korunmasının azaltılması gibi öneriler ile serbest piyasası savunması şeklinde özetlenebilecek olan bu durum, ilerleyen tarihlerde ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında uyguladığı ve Japonya'nın da 1990'lı yıllardan itibaren serbest ticareti benimsemeye başlaması ile birlikte de görülen bir uygulamadır.

Kalkınan ve zenginleşen ülkelerin merdiveni itip itmedikleri bir yana, kalkınma sürecini tamamlayan İngiltere'nin 1850'li yıllardan itibaren serbest ticarete geçişi, 1880'li yıllarda artan dış ekonomik baskıları sebebiyle yeniden korumacı bir kimliğe bürünmesi ve bu kimliği uzun bir süre (1930'lara) kadar sürdürmesi tarihsel bir gerçektir. Bu bağlamda; İngiliz kalkınma süreci iddia edilenin aksine serbest piyasa temelli bir oluşum değildir ve devlet müdahalesine bolca başvurulmuştur.

1.1.2.2. Bankalar ve İngiliz Merkez Bankası

Hem atılan politik adımlar hem de girişimcilerin kararlarının yanı sıra, kalkınma süreci içerisinde önem arz eden kurumlardan biri de bankalardır. İlk bankaların kurulması ve merkez bankası sisteminin gelişmesi, 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bankacılık sisteminin kurulmasının ardından sanayi bakanlıkları, finans sektörü vb. pek çok yeni kurum da ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, bankacılık sektörü ve merkez bankalarının doğuşu kalkınma süreci adına önem arz etmektedir.

“Bugünkü bankalara benzer ilk banka 1609 yılında Hollanda'da Amsterdam Bankası adıyla kuruldu. Ardından 1637'de Venedik'te Venedik Bankası kuruldu (Eğilmez, 2021, s. 101). Bu bankaların kurulmasının ardından, diğer Avrupa ülkelerinde de bankalar kurulmaya başlandı. Günümüzdeki bankalar kadar geniş ve gelişmiş ağlara sahip olmasalar da dönem içerisinde büyük bir dönüşüm ve değişimin başlamasına sebep oldukları aşikardır.

“1640 yılında İngiltere'de kralın, tüccarların Londra Kulesi'nde saklanan altın külçelerine el koyması sonucu devlete olan güveni sarsınca, tüccarların altınlarını

‘goldsmith’ denilen tüccarlara vermeye ve bunun karşılığında belge almaya başladılar (Eğilmez, 2021, s. 101). Bu şekilde kurulan ilk bankanın ardından, bankacılık sektörünün gelişmesi ve bankacılığın yaygınlaşması süreci başlamıştır ve uzmanlaşan bankalardan doğan güven sayesinde, daha önceki bölümlerde değindiğimiz girişimciler zenginliklerini muhafaza edebilmiş ve bir kısmı da bu bankalardan ödünç aldıkları ya da borç aldıkları paralarla girişimlerde bulunarak zenginleşmişlerdir.

“... asıl merkez bankacılığının 1649 yılında kurulan Bank of England (İngiltere Merkez Bankası) ile başladığını söyleyebiliriz (Eğilmez, 2021, s. 101). Merkez bankasının kurulması ile pek çok yenilik gelmiştir. Bunlardan en önemlileri; merkez bankasının para basıyor olması, yatırımlar için gerekli kredilerin güvence altına alınması, devlet yatırımları için ayrılacak kaynakların sağlanabilmesi vb. şeklinde sıralanabilir.

“şirketlerin büyümesiyle birlikte bankalar da büyüdü. Bir bankanın başarısız olmasının, mali sistemin tümünün istikrarını bozması riski artınca, 1844’te İngiltere Bankası’yla başlayarak, böyle sorunlara son kredi merci olarak uğraşmaları için merkez bankaları kuruldu (Chang, 2014, s. 69, 70). Sistemsel yapılan bu düzenleme, günümüz bankacılık sisteminin de köklerini oluşturmaktadır.

1.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Amerika Birleşik Devletleri, önce bir İngiliz kolonisi olarak ortaya çıkmış, ardından bağımsızlığını 1776 yılında kazanmış ve takip eden dönem içerisinde ülke içi anlaşmazlıklar sebebiyle iç savaş geçirmiştir.  lke kuruluşundan itibaren öncelikli olarak hammadde ihracatı ile başlayan bir ekonomik kalkınma sürecine girmiş, devam eden süreçte bağımsızlığını kazandıktan sonra mamul ürün üretime başlamış ve iç savaşın sona ermesinin ardından da büyük bir ivme ile dünyanın en gelişmiş ekonomisi haline gelme yolunda emin adımlarla ilerlemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nin günümüzdeki serbest piyasa savunusu ise geçmişte kendi kalkınma süreci ile pek örtüşmeyen bir seyir çizmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Alexander Hamilton’un Hazine Bakanı olduğu dönemden itibaren başlayan “bebek endüstrileri” koruma politikaları kapsamında ağır gümrük vergileri,

sübvansiyonlar gibi farklı ekonomik unsurları kullanarak devlet liderliğinde gelişen bir sanayileşme ve gelişim süreci izlemişlerdir.

Bu bölüm içerisinde, Amerikan tarihine kısaca değinilecek, bu süreç içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nin kalkınmak için izlediği politikalar tartışılacaktır. Bu tartışmaların odağında ise Alexander Hamilton tarafından geliştirilen ve uzun yıllar boyunca Amerikan ekonomisinin gelişmesine yardım eden bebek endüstri kavramı yer alacaktır. Ardından, Amerika Birleşik Devletleri'nin elde ettiği ekonomik üstünlüğün, bu tür korumacı ve müdahaleci önlemlerin ortadan kalkmasına direkt olarak bir çerçeve hazırlamadığı, Amerika Birleşik Devletleri'nin uzun yıllar boyunca bu tür korumacı önlemleri sürdürdüğü üzerinde durulacaktır.

1.2.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN KALKINMA DENEYİMİ

Amerika Birleşik Devletleri'nin kalkınması, 2. Endüstri Devrimi olarak adlandırılan bir sürecin başlangıcını işaret eder. Bu dönem içerisinde, İngiltere'nin gerçek anlamda sanayileşmiş ve gelişmiş tek ülke olduğu gerçeği değişmiş, Amerika Birleşik Devletleri ve pek çok Avrupa ülkesi de bu süreç içerisinde sanayileşmiştir. Ancak; bu sanayileşme süreçleri içerisinde, belki de en enteresani ve en yenilikçisi, İngiliz yolunu takip eden Amerika Birleşik Devletleri'nce gerçekleştirilmiştir. Kendine has ek uygulamalar getirerek, İngiltere'nin kalkınması sürecinde uyguladığı korumacı politikaların da ötesine geçmiş ve tarihin en yüksek gümrük tarifesi oranlarının görülmesine sebep olmuştur. Ayrıca, bu tarife oranları dönemsel olarak azalmak ile İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürdürülmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde ise, bu "süper ekonomi", dünyanın ekonomik dengelerini değiştirmiştir. Öyle ki, Soğuk Savaş döneminde yaptığı yardımlar ve yatırımlar ile pek çok ülkenin kaderinin değişmesine yol açmış, ancak; tüm bunları yaparken de gerçek kalkınmanın anahtarının (her ne kadar kendileri de bu yolu izlememiş olsalar da) serbest ekonomi kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

1.2.1.1. Bebek Endüstri Uygulamasının Doğuşu ve Erken Dönem Uygulamaları

İngiltere'nin Amerika kıtasındaki yönetimi sürecinde, İngiltere, ABD'nin herhangi bir ekonomik gelişime girmesini istememiştir. Konuya ilişkin Chang (2015, s 78), William Pitt The Elder'a gönderme yapar ve şu sözünü aktarır: “[Yeni İngiltere'nin] sömürgelerinin bir at nalı kadar sınaî imalât yapmalarına izin verilmemelidir”. Yine aynı dönem içerisinde, ünlü İskoç ekonomist Adam Smith'in Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa'da üretilen herhangi bir sınaî malın ithalatını gerçekleştirmemesini önerdiğini belirtir.

Ancak; tüm Amerikalılar Avrupalılar ile aynı fikirde değillerdi. Chang (2015), bu grup içerisinde yer alan ve Amerika'nın kalkınmak için İngilizlerin izlediği yöntemleri benimsemesi gerektiğini ileri süren Alexander Hamilton'dan bahseder. Hamilton, Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk Hazine Bakanıdır ve Amerikan kalkınmasının ilk tohumlarını atan, bebek endüstri kavramını üreten kişidir. 1791 yılında Sınaî İmalatçılar Konusundaki Rapor'unu sunmuştur. Ayrıca Chang (2015), bebek endüstri kuramının mucidi sanılan Frederich List'e ait olmadığını, bu kuramın ilk kez Hamilton tarafından geliştirildiğini ve List'in Hamilton'un uygulamalarından hareketle kendi eserini yazdığını ve geliştirdiğini belirtir.

“Hamilton Rapor'da ülkesinin sınaî kalkınması bakımından bir dizi tedbir önermiştir. Bunlar arasında korumacı gümrük tarifeleri ve ithalat yasaları, sübvansiyonlar, çok kritik hammaddeler için ihracat yasakları, sınaî girdiler için ithalatta liberalizasyon ve gümrük vergisi iadeleri, icatlar için ödüller ve patentler, ürün standartlarının düzenlenmesi ile finansal ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi vardır” (Chang, 2018, s. 81). Diğer ülkelerle rekabet edebilmek için ve İngilizlerin büyük sanayi gücüyle ölçülebilecek bir ekonomik güç haline gelebilmek için yeni sanayileşme programlarının uygulanmasını ve bu uygulamalar esnasında ise yeni kurulan endüstrilerin korunmasını önermiştir.

Bebek endüstri kavramı en yalın haliyle şöyle açıklanabilir: Bir sanayi kolunda faaliyet geçmek için yapılan girişimler, henüz gelişmemiş oldukları için piyasada yer alan diğer girişimler ile mücadeleye karşı savunmasız bir durumdadır. Bu yüzden de yeni kurulan endüstri kolu farklı düzenlemeler ile (gümrük vergileri, sübvansiyonlar,

uzun ve düşük faizli krediler vb.) desteklenmeli ve korunmalıdır. Bu şekilde dış rekabete kapalı olarak büyümesi daha güvenli bir şekilde gerçekleşir ve gelişimi tamamlandığında ise koruma bariyerleri düşürülerek, sektöre entegrasyonu mümkün kılınır. Böylelikle de mücadeleye hazır, gelişimini sürdürebilecek ve gelişimiyle ülke endüstrisine katkı sağlayabilecek bir güce erişmiş olur.

Hamilton, bu gerçeği 1791 yılında sunduğu rapor içerisinde açıkladı. Ancak; Hamilton'un raporunda bundan daha fazlası da vardı. Chang (2018, s. 81)'den aynen aktarırsak: "Hamilton, bu önlemleri on bir gruba ayırmıştır. Bunlar: (i) koruyucu vergiler; (ii) rakip ürünlerin yasaklanması veya yasaklara eşdeğer vergilendirme; (iii) sınaî imalâtta kullanılan malzemenin ihracatının yasaklanması; (iv) parasal destekler; (v) primler; (vi) sınaî imalatta kullanılan malzemeler üzerindeki ithalat vergisi muafiyeti; (vii) sınaî imalâtta kullanılan malzemeler üzerindeki ithalat vergisinin iadesi; (viii) özellikle makinelerle ilişkili olmak üzere, yurtiçinde yeni icat ve buluşların teşvik edilmesi ile başka ülkeler kaynaklı olmakla birlikte bu tür yeniliklerin Amerika Birleşik Devletleri'ne girişinin teşvik edilmesi; (ix) sınaî malların denetiminde adaletli düzenlemeler; (x) parasal kazançların bir yerden bir yere naklinin kolaylaştırılması; (xi) mal taşımacılığının kolaylaştırılması."

Görüldüğü üzere Hamilton, ABD'nin kalkınması için en önemli unsurların üretimi destekleyici sübvansiyonlar, vergi indirimleri veya vergi iadeleri, yurtdışından gelen ve ihracatı ya da endüstriyel oluşumu destekleyici ürünler üzerinden ithalat kolaylıkları sağlanması, ülke içi üretilen malların dış pazara akışının kolaylaştırılması için uygulamaların getirilmesini istemekte ve desteklemektedir. Ancak; Chang (2015), Hamilton'un raporunun sonrasında Kongre'nin çalışmalarının yeterince hızlı gerçekleşmediğini ve düzenlemelerin istenilen kadar kısa bir sürede gerçekleştirilemediğini vurgular.

Hamilton'un tüm bu katkılarına ek olarak, o zamana kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde daha önce kullanılmamış ve dönemin başkanı Thomas Jefferson döneminde öneri olarak getirilmiş, ancak; sonraki dönemlerde yenilenmemiş bir merkez bankası girişimi de olmuştur. Amerikan tarihinde birkaç kez kurulan merkez bankası sistemi, hiçbir zaman verilen yirmi yıllık sürelerin ötesine geçmeyi başaramamış ve girişimler 1913 yılında kurulan Federal Rezerv Kurulu'nun kuruluşuna kadar aralıklarla sürdürülmüştür.

1.2.1.2. Amerikan İç Savaş Dönemi ve Sonrasındaki Kalkınma Süreci

“Bağımsızlıktan İç Savaş’a kadar olan süre, ekonomik büyüme ile ilgili temel koşulların gerçekleştirildiği, siyasi yapının şekillendiği ve en önemlisi de İç Savaş ile kırılma noktasına gelen kölelik sorunun bir uzlaşma zemininde sürdürüldüğü bir dönemdir. Kuzey eyaletlerinin, Güney eyaletleri ile nihai bir hesaplaşmaya girmeleri ekonomik açıdan alternatif haline gelmeleri ile eş zamanlıdır. 1830’lu yıllarda en önemli ihracat kalemi olan pamuk, ABD ekonomisinin bel kemiğini oluşturuyor, bu da Güney eyaletlerinin kölelik temelli ekonomik yapılarını sürdürmelerini mümkün kılıyordu. Kuzeydoğu eyaletlerinde başlayan sanayileşme ve ekonomik büyüme, pamuğun ve dolayısıyla Güney eyaletlerinin alternatifsizliğini ortadan kaldırınca, ülkenin ekonomik ve siyasi anlamda hangi rotaya evrileceğine dair bir seçim yapmasının da zamanı gelmiş oldu. İç Savaş bu seçimin adıdır ve bu savaşın akabindeki süreçte ABD dünyanın en büyük ekonomisi durumuna yükselmiştir” (Arslan, 2012, s.7). Kuzey ve Güney’in birleşmesi, aralarındaki atışmaların sona erdiği anlamına gelmemiş olsa da büyük oranda bir entegrasyon süreci yine İç Savaş sonrasında başlamıştır.

Chang (2015), Abraham Lincoln’e ilişkin “kölelerin kurtarıcısı” unvanına ek olarak, ona “Amerikan Sanayiinin Büyük Koruyucusu” adının da uygun olduğunu ifade eder. Ek olarak, Lincoln döneminde, o zamana kadar görülmüş en yüksek tarife oranlarına ulaşıldığını da söyler. Gümrük tarifeler, Birinci Dünya Savaşına kadar %40-50 civarında kalmışlardır.

Arslan (2012), İç Savaş’ın ardından, Kuzeylilerin yıllardır planladığı sanayileşme süreçlerinin hızla yürürlüğe konulduğunu ve bu sayede de 20. yüzyıla girilirken büyüme hızının çok büyük bir ölçüde artmış olduğunu vurgular. Gerçekten de Güney ve Kuzey arasındaki anlaşmazlıkların düzeyi azaldığında, ABD çok daha bütüncül, çok daha efektif ve çok daha korumacı bir tavırla ekonomik gelişimini sürdürmüştür. Kendisinden önce sanayileşmiş olan İngiltere’nin uyguladığı tarife oranlarını dahi aşmış ve İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar yüksek tarife oranlarını büyük bir oranda kullanmıştır.

“ABD 19’uncu yüzyıl boyunca ve tam 1920’ye kadar dünyadaki en korumacı ülke olmasına rağmen, aynı zamanda en hızlı büyüyen ekonomiydi de” (Chang, 2015,

s. 91). Daha önce de belirtildiği üzere, serbest piyasa ekonomisi savunusuna karşın, ABD kalkınması sürecinde fazlasıyla müdahaleci ve korumacı bir tavır sergilenmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iyice artışa geçen tarifeler, yalnızca 1846-1861 yılları arasında düşüş göstermiştir. Bu süreçler dışında ABD tarife rekorları kırmaya devam etmiş ancak bu korumanın meyvelerini de toplamayı sürdürmüştür.

“Milli Ekonomik Araştırma Bürosu için dönemin GSMH rakamlarını hesaplayan Robert Gallman’a göre ekonomik büyüme 1774 yılından itibaren başlamış, ancak; 1840 sonrasında büyük bir ivme kazanmıştır. Gallman’a göre ABD ekonomisi 1774 ile 1909 yılları arasında ortalama yıllık %3,9 büyümüştür” (Gallman (1992)’den aktaran Arslan (2012)). Bu büyüme, Alexander Hamilton’un öncülüğünde başlayan bebek endüstri koruması uygulaması ile ortaya çıkmış ve önceleri bir hammadde ihracatçısı olan ABD, ilerleyen süreçte hızla sanayileşmeyi sürdürmüş ve 20. yüzyıla girilirken çok büyük bir ekonomik dönüşüme imza atmıştır.

Takip eden yıllarda, ABD ekonomisi büyümeye devam etmiş ve İkinci Dünya Savaşı süresine kadar koruduğu yüksek tarife oranlarını, bu süreçten sonra terk etmiştir. Aynı kendisinin öncülü olan İngiltere’nin yaptığı gibi, yüzyılın kalan yarısından günümüze dek serbest piyasa prensiplerini koruduğunu iddia etmiş, diğer ülkelere de kalkınmanın anahtarının bu yolla elde edilebileceğini vurgulamıştır. Ancak; halen günümüzde de devlet yatırımları ile Ar-Ge faaliyetlerini finanse etmekte, gerekli gördüğü konularda desteklere başvurmakta ve ekonomik faydaları için eski yollara dönmekten çekinmemektedir.

1.2.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

Alexander Hamilton’un Rapor’u ile başlayan ekonomik dönüşüm, İç Savaş sonrası dönemde hız kazanmış ve Doğu-Batı eksenindeki genişlemelerin de tamamlanmasıyla birlikte iyice hızlanmıştır. Önceki bölümlerde Alexander Hamilton’un “bebek endüstri” kavramına değinilmiş ve bu kavramın ne anlamlara geldiğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde ise, daha bütüncül bir yaklaşım ile Amerika Birleşik Devletleri’nin kalkınma süreci anlatılacaktır.

1.2.2.1. Bebek Endüstri

Hamilton'un 1791 yılında Kongre'ye sunduğu Rapor'u ile daha önce İngiltere'de benzerleri görülmüş olan, ancak; daha önce hiç olmadığı kadar sistematik bir düzen önerilmektedir. Bu sistem sayesinde, Asya Mucizesi olarak anılan ülkelerin yanı sıra, pek çok ülke kendi endüstriyel sistemini kurmayı başarabilmiştir. Mücadeleden devlet eliyle korunan bir sektörün, aynı bir çocuğun gelişiminde olduğunu gibi koşmadan önce emeklemesi gereksiniminden doğan ve bu sayede de geri kalmış ya da geç sanayileşen ülkelerin gelişimi mümkün olmuştur.

Hamilton, Amerika Birleşik Devletleri'nde organize bir endüstriyel girişim seti hazırlamıştır. Rapor ile Kuzey'in istediği ve halihazırda Avrupa'da var olan teknolojik gelişmeler, ithalat yoluyla ülkeye sokulabilecek ve düşük vergilerden yararlanarak, diğer ülkelere karşı bir avantaj elde edebilecek durumda olacaktır. Bu ithal edilen malzemeler ile, kendi endüstriyel oluşumlarına başlayacak olan Amerikalılar, zamanla ülkenin sunduğu gümrük vergileri sayesinde öncelikle bir iç pazar oluşturabilecek ve ardından da gelişimini tamamladığında dış pazara açılacaktır.

Ancak; siyasi ve toplumsal sebeplerden ötürü, Hamilton'un planı direkt olarak uygulamaya sokulamadı. Hamilton'un pek çok fikri ve planı olmasına karşın, ülke içerisindeki Kuzey-Güney gerilimi sürüyordu ve böylesi reel dönüşümler için stabilizasyona ihtiyaç duyuluyordu. Kuzey'in koruma talepleri karşısında, tarım ve hayvancılık sayesinde geçimini sağlayan Güney, bariyerlerin indirilmesini istiyordu.

Chang (2015), İç Savaş'ın sebeplerine ilişkin sürekli olarak gündeme gelen kölelik sorununa ek olarak, aynı zamanda bu tarife savaşlarının da büyük bir etkisi olduğunu savunur. Amerikan İç Savaş'ının ardından, uygulamaların bütünlükçü bir devlet politikası haline gelmesi de yine Amerikan endüstriyelleşmesi için büyük bir pencere açmıştır ve Amerikalılar bunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı iyi bilmişlerdir.

1.2.2.2. Gümrük Tarifeleri

Amerikan siyasetinde gümrük tarifeleri üzerine olan tartışmalar, ülkenin ilk kurulduğu dönemlerden itibaren siyaset için önemli bir gündem olmuştur. Daha önce de değinildiği üzere, İç Savaş dönemi öncesinde de gümrük tarifeleri önemli bir olgudur. Cumhuriyetçi Parti'nin kuruluş döneminde (1854 yılında kurulmuştur) yine

gümrük tarifeleri büyük tartışmalara sebep olmuştur. Dolayısıyla ki, bebek endüstri uygulamalarının bir parçası olsa da gümrük tarifeleri konusu en az onun kadar büyük bir önem arz etmektedir ve ayrı bir bölümde daha detaylıca ele alınmayı hak etmektedir.

Sayfa 13'te verilen Tablo1'de, Amerika Birleşik Devletleri'nin mamul ürünlere uyguladığı tarife oranları sırasıyla; 1820 yılında %35-45, 1875 yılında %40-50, 1913 yılında %44, 1925 yılında %37, 1931 yılında %48 ve 1950 yılında ise %14 şeklindedir. Hamilton'un Rapor'u 1791 tarihinde yayımlanmıştır ve etkileri takip eden yıllarda, öncelikli olarak "Amerikan-İngiliz Savaş'ı döneminde (1812 yılında başlamıştır) %12,5'tan %25'e yükselmiştir" (Chang, 2015, s. 83), takip eden yıllarda daha da yükselerek %35-45 arasına çıkmıştır. Bu yükseliş ve alçalışlar dönemsel olarak devam etmiştir.

Savaş dönemleri genellikle gümrük tarifelerinde ekstra artışlar gözlenmiştir. Örneğin; 1913 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı döneminde tarifeler %44'e çıkartılmıştır ve uzun yıllar boyunca korunmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan galip gelinen döneme dek, Amerikan gümrük tarifeleri çok yüksek oranlarda görülmüştür. Chang (2015)'e göre, dünyadaki en yüksek tarife oranları, tüm kalkınan ülkeler ele alındığında (kimi istisnai dönemler olsa da) ABD ve İngiltere'de gözlenmiştir. Bu tür bir yüksek koruma, ülkelerin sürekli olarak sürdürdükleri sanayileşme politikaları ve ek yardımlarla bir araya geldiklerinde, ülke endüstrileşme süreçleri çok yüksek hız ve verimlilikte sürdürülmüştür.

Chang ve Grabel (2016), alternatif politika uygulamaları arasında, günümüzün kalkınmış ülkelerinin uyguladıkları ve tavsiye ettikleri politikalar ile geçmişteki politikalarının birbirinden ne kadar zıt olduğunu belirtirler. Bu bağlamda, ABD gibi serbest piyasa savunucusu olan bir ülkenin, kendi kalkınma sürecinde uyguladığı politikaları neden kötü birer metot olarak adlandırdıklarını ve bu anlatının aslında neden tamamı ile yanlış olduğunu anlatmışlardır. Onlara göre, kalkınmanın anahtarlarından birisi bu tür gümrük tarifeleri uygulamaları olmalıdır; ki bu sayede daha önce de değinildiği üzere hazır olmayan endüstriler direkt olarak dünya rekabetinin bir parçası haline gelmeden, öncelikle gelişsilsinler.

Amerikan tarihinde yer alan bu yüksek gümrük tarifeleri, pek çok tartişmaya sebep olmuştur. Geçmişteki tartişmalara ek olarak da halen günümüzde akademik tartişmalara konu olmaya devam etmektedir. Kimi akademisyenler, Amerikan kalkınması sürecindeki bu “kötü uygulamalar”dan geri d n ld ğ n  ve serbest piyasanın üstünlüğünün kanıtlandığı konusunda ısrarlı savunular yapmaya devam etmektedirler. Ancak; görüldüğü üzere, ampirik deliller bizlere korumanın kalkınma için önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Amerikan kalkınmasının anahtarı olan bebek endüstri uygulamaları ve onunla kol kola gelen yüksek tarife oranları, bir ülkenin kalkınması adına fayda sağlamaktadır.

1.2.2.3. Bankalar ve Merkez Bankası

Hamilton ile başlayan dönüşüm süreci, ilk bankaların kurulması ve birkaç merkez bankası teşebbüsü ile devam etmiştir. Amerikan merkez bankası, İngilizlerinkine kıyasla çok daha geç bir tarihte ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan, böylesi büyük bir ekonomik büyümenin, herhangi bir merkez bankasının varlığı, güvencesi ve denetimi olmadan sürdürülmüş olması açısından önem arz etmektedir. Merkez bankasının kuruluşunun ardından da dünya genelinde başlayan entegrasyon süreci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Dünya Bankası ve IMF (International Monetary Fund/Uluslararası Para Fonu) ile yeni bir devir başlamıştır.

Chang (2015), Hamilton’un ulusal bir banka kurmak için Jefferson’ı ikna etme çabalarını anlatır. O dönemlerde bu tür kurumların spekülasyona sebep olduklarını ve birer sömürü aracı olduklarını düşünen Jefferson, bu teklifleri reddeder. Devam eden süreçte Hamilton, Jefferson’a karşı şansını tekrar dener ve 20 yıl süreyle deneme maksatlı bir banka kurulmasını sağlar. ABD Bankası (the Bank of the USA) 1791 yılında kurulur. 20 yıllık süre sona erdiğinde ise sözleşmesi yenilmez ve kapanır.

Takip eden süreç içerisinde 1816 yılında İkinci ABD Bankası, 20 yıllık bir sözleşme ile kurulur ancak; bu banka da sözleşme süresi sona erdiğinde kapatılır. 1913 yılına kadar, yani Federal Rezerv Kurulu’nun kuruluşuna kadar, ABD merkez bankası olmadan kalkınma sürecini sürdürür. İngiltere’de ise merkez bankasının 1649 yılında kurulduğunun tekrardan hatırlatılmasında fayda vardır. İki  lke arasındaki bu fark, muhtemelen ülkeler arasındaki yaş ve durumdan kaynaklanmaktadır. Ancak bu tür bir

kalkınma sürecini merkez bankasına sahip olmadan sürdürmek gerçekten enteresan bir olgudur.

Amerika ve İngiltere'ye ilişkin tarihsel kalkınma süreçleri ele alınırken, 20. yüzyılda İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan iki kurumu anmamak olmaz. Bunlar; IMF ve Dünya Bankası'dır. 1944 yılında kurulan bu kurumlar, günümüzde dünya ekonomisini şekillendiren ve Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) 1995 yılındaki katılımıyla birlikte, çok büyük bir uluslararası güce ve düzene işaret ederler.

“IMF ve Dünya Bankası, uluslararası ekonomik idareye savaş-sonrası şeklini veren bir konferansta Müttefikler (özellikle ABD ve İngiltere) tarafından 1944 yılında kurulmuştur. Bu konferansın New Hampshire'ın Bretton Woods kasabasında toplanması sebebiyle bu kuruluşlar topluca Bretton Woods Kuruluşları diye anılırlar. IMF, ödemeler bilançosu krizi yaşayan ülkelere borç vermek; böylelikle bu ülkelerin ödemeler bilançosu açıklarını deflasyona başvurmaksızın azaltmalarını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Dünya Bankası, Avrupa'da savaştan çıkan ülkelerin yeniden inşasına ve ortaya çıkmak üzere olan sömürgecilik sonrası toplumların ekonomik kalkınmasına yardım etmek için kurulmuştur” (Chang, 2015). İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya ekonomisi, bu iki kurum tarafından şekillendirilmiş ve bu kurumlara en büyük etkileri olan ülkeler de yine zenginleşmiş diğer ülkeler olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nin, kendi kalkınma sürecini tamamladıktan ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden itibaren başlayarak dünya ekonomisindeki yeni şekillendirici gücü, bu iki kurumun da yardımıyla iyice artmıştır. Ancak; unutulmamalıdır ki, ABD 1970'li yıllara kadar yüksek tarife oranlarından kopmamıştır ve günümüzde halen ihtiyaç duyduğu takdirde bu tür uygulamalara dönmeye devam etmektedir.

1.3. JAPONYA

Japonya, Asya Mucizesi olarak anılan ve 20. yüzyılın ikinci yarısında çok yüksek büyüme oranları gösteren Doğu Asya ülkelerinden ilkidir. Bu durum sebebiyle, Japonya, Asya kalkınması ve kalkıncı devlet uygulamalarının ilk merkezi olmuştur. İlerleyen yıllar içerisinde, Japonya'nın kalkınma programlarını, kurumsal oluşumlarını, örgütsel ağlarını kendi ülkelerine uyarlayarak pek çok diğer Asya ülkesi de kalkınmıştır. Bu ülkelere örnek olarak; Güney Kore ve Tayvan başta olmak üzere

Hindistan, Çin, Endonezya ve Filipinler örnek olarak verilebilir. Tarihi büyüme rekorları kırarak, çok kısa bir süre içerisinde (yaklaşık olarak 30 yıl) büyük ekonomilerden biri haline gelen Japonya, özel bir kalkınma yönteminin de lideri olmuştur.

Kalkınmacı devlet kavramını ilk kez Chalmers Johnson 1982 yılında yayımlanan “MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975” isimli kitabında kullanmıştır. Johnson’a (1982) göre, Japon kalkınması daha önce eşi benzeri görülmemiş bir sistem ile mümkün olmuştur. Devlet ve özel sektör arasındaki özel denge ile ne yalnızca müdahaleci ne de otoriter bir düzen kurulmuş ve böylelikle de Japon kalkınması hem devletin hem de özel sektörün koordineli çalışması ile mümkün olmuştur.

Johnson’ın başlattığı bu yeni tartışma, akademik çevrelerce uzun yıllar boyunca tartışılmıştır ve hatta 1993 yılında Dünya Bankası da bu tartışmaya katılarak, o güne kadar sürdürdüğü serbest piyasa odaklı açıklamaların, Asya Mucizesi olarak adlandırılan ve rekorlar kırarak ilerleyen büyüme sürecini tanımlamakta yetersiz kaldığını kabul ederek, Asya ülkelerine özel bir sayı yayımlamıştır. 1980’li yıllarda başlayan bu tartışma, 1992 Asya Krizi’ne kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra yaşanan krizle birlikte, tekrardan serbest piyasa savunusu güç kazanmıştır. Krize sebep olan şeyin, en temelde piyasaya müdahil olan ve piyasa dengelerini bozan devlet kaynaklı mekanizmalar olduğu ifade edilmiştir. Ancak; 2008 krizinden bu yana, kalkınmacı devlet tartışmaları yeniden hız kazanmıştır ve günümüzde çok yüksek bir hızla yükselen Çin ve Hindistan gibi devletler odağında yeniden alevlenmiştir.

Kalkınmacı devletin ne olduğunun, nasıl doğduğunun, ilk uygulamalarının neler olduğunun, süreç içerisinde bu kavramın nasıl olgunlaştığının, uygulamaların nasıl olup da geliştiğinin anlaşılabilmesi adına ilk örnek olarak karşımıza Japonya çıkmaktadır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde diğer Asya devletlerinden Güney Kore ve Tayvan’ın da kalkınma deneyimleri tartışılacaktır. Ancak bu ülkelere geçmeden önce Japonya’nın kalkınma tarihi incelenecektir.

Bu bölümde, Japonya’nın kalkınma sürecinin daha rahat incelenebilmesi için iki ayrı dönüm noktası irdelenecektir. Bu dönüm noktaları sırasıyla; Meiji Restorasyon Dönemi ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem. Meiji Restorasyon dönemi ile Japon

bürokrasisi, devlet teşkilatı, sanayi politikaları gibi önemli alanlarda büyük dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümler, Japonya'nın hem ekonomik hem de askeri alanda güçlenmesine yardımcı olmuş ve Japonya İkinci Dünya Savaşı'na kadar pek çok ülkeyi sömürgesi haline getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda mağlup olan Japonya, siyasi ve toplumsal olarak büyük bir dönüşümün eşiğine gelmiş ve ülke bu tarihten sonra çok büyük bir hızla sanayileşmeye ve gelişmeye başlamıştır. 1990'lı yıllara kadar devlet-özel sektör iş birliği devam etmiştir ve bu tarihlerde dünya ekonomisine entegre olabilmek için bu uygulamalar yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır.

1.3.1. JAPONYA'NIN KALKINMA DENEYİMİ

Japonya, kalkınması sürecinde, üç ana dönemden geçmiştir. Bu dönemler sırasıyla; Meiji Restorasyon Dönemi, Yirminci Yüzyılın İlk Yarısı ve İkinci Dünya Savaşı Dönem olarak adlandırılmıştır. Bu dönemlerde Japonya başlangıçta kapalı bir devletken, Meiji Restorasyonu ile büyük bir dönüşüm geçirmiş ve bu dönemde ilk endüstrilerin kurulması, ilk sağlam bürokratik ağların oluşumu ve eğitim alanında büyük gelişmeler gibi dönüşümlere şahit olunmuştur. Bu dönemin ardından güçlenen Japon devleti, çevre ülkeleri işgal etmiş ve pek çok ülkeyi sömürgesi haline getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar güçlü bir ordusu ve sağlam bir devlet yapılanması gözlenmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesinin ardından başlayan dönemde ise ülke büyük bir kalkınma dönemine girmiştir. Bu dönem, ülkenin kalkınmacı devlet uygulamalarının görüldüğü dönemdir.

1.3.1.1. Meiji Restorasyon Dönemi

“Japonya, 1603 yılında başlayan Tokugawa rejimi altında iki yüz elli yıldan fazla dünyaya kapalı, feodal ve imparatorluğun merkezi otoritesinin zayıf olduğu bir dönem yaşamıştır. 1854 yılında, bir ABD deniz filosunun baskısıyla 31 Mart 1854 tarihinde imzalanan Kanagawa anlaşması ve 1858 yılında, İngiltere ve Fransa gibi güçlerle imzalanan anlaşmalarla, Japonya iç pazarını batılı güçlere açmış ve ithal ürünlere koyduğu vergileri yüzde 5 gibi hayli düşük seviyelere kadar düşürmüştür” (Yülek, 2014, s. 1). Başlangıçta dış dünyadan tamamen kopuk bir devlet iken, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar hiçbir dış bağı olmayan Japon devleti, batılı ülkeler ile olan bu

karşılaşması sonucu onların gelişmişlik düzeyine erişmek için yurtdışına elçiler göndermiştir.

Yülek (2014), Meiji Restorasyon Dönemi (1868 yılında başlamıştır) ile başlayan devlet yönlendirmeli sanayileşme sürecinin önemini vurgular. Bu dönem içerisinde Japon sanayileşmesi çok büyük bir hız kazanmıştır. Temel odak başlangıçta Batı'yı yakalamaktır. Bu amaçla hızlı sanayileşme ise şarttır. Hızlı sanayileşmenin sağlanması sürecinde pek çok önemli kalkınma politikaları geliştirilmiştir. Yine bu süreç içerisinde yeni yönetici sınıflar da ortaya çıkmıştır.

“Meiji döneminin bir diğer özelliği, yeni bir yönetici sınıf sayesinde ortaya çıkmasıdır. Reformlar Hambatsu adı verilen bu yönetici sınıfın liderliğinde gerçekleşmiştir. Bir klik şeklinde yapılan reformistlerin yönetiminde, bir taraftan sosyal sınıfların eşitliğine dayalı tanzimi, diğer taraftan ise ekonomik gelişmeyi ve dönüşümü destekleyici kamu politikaları hızla uygulanmıştır” (Yülek, 2018, s. 2). Bu dönemde ortaya çıkan bu yeni yönetici sınıf, ilerleyen dönemlerde Japon kalkınmasının bel kemiği olacak olan bürokratik sınıfın da temellerini oluşturmaktadır.

Meiji restorasyon dönemi, az gelişmiş bir ülkenin sanayileşmesinin ve takip eden yıllarda da büyük bir sanayileşme ve kalkınma dalgasının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu dönem; Japonya'nın temel kurumlarının doğmasına, ilerleyen süreçte komşu ülkelerden birkaçının işgaline ve sonrasında da sömürge haline getirilerek ülkenin daha fazla zenginleştirilmesine yol açan süreci tetiklemiştir. Yine bu dönem sayesinde Japonya, sürekli bir gelişim gösterebilmiş ve kalkınmacı devlet uygulamalarının da gelişimi için bir zemin oluşturmuştur. Uygulanan politikaların yalnızca sanayileşme özelinde kalmayıp, çok daha geniş bir alana yayılması da bu etkiyi kuvvetlendirmiştir.

“Meiji döneminde uygulanan kalkınma/dönüşüm politikaları doğrudan sanayileşme dışında pek çok alana yayılmıştır. Başta liman ve demiryolları olmak üzere, ulaştırma ve haberleşme yatırımları, tek bir para biriminin ve bankacılık sisteminin oluşturulması, yeni okul inşaatları, yurt dışına eğitim için insan gönderilmesi ve yurt dışından eğitimcilerin Japonya'ya getirilmesi gibi eğitim yatırımları, bu dönemde devlet politikalarında önemli bir yere sahipti. Japon sanayi

politikasının temeli kabul edebileceğimiz “sektör seçimi” stratejisinin kökenleri de yine Meiji dönemine dayanmaktadır. Gümrük tarifelerinin cebren dirilmesinden sonra, Japonya’nın dış ticaret dengesinin hızla kötüleşmesi, döviz kazancı sağlamak için ithal malların ikame edilmesi ve/veya ihracat yapılarak döviz girdisi sağlamayı zorunlu hale getirmiştir” (Yülek, 2014, s. 2-3). Pek çok alanda devletin ekonomik istikrarı ve büyümeyi desteklemek adına attığı bu adımlar, ilerleyen yıllar içerisinde Japonya’da sağlam bir bürokratik ağın doğmasına, eğitilmiş bireylerin artmasına ve devlet politikalarının şekillenmesine öncülük etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı’na kadar askeri alanda da gelişimini sürdüren Japonya, İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar yayılımını ve gelişimini sürdürmüştür. Ancak; İkinci Dünya Savaşı’ndan yenik ayrılması sebebiyle, sahip olduğunu sömürgelerini kaybetmiş ve aynı Meiji Restorasyon Döneminde olduğu gibi yeni bir restorasyon sürecine girmiştir.

1.3.1.2. Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Japonya

Yüzyılın ilk yarısında, büyük kalkınma sürecinin kaynağı olan pek çok yeni kurum türemiştir. Ayrıca bu süreç içerisinde, MITI (Ministry of International Trade and Industry/Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı) bünyesinde ve diğer önemli kurumlarda görev yapan bürokratlar, iş insanları da bu sistem ve düzen içerisinde yetişmişlerdir. Bu dönem içerisinde bakanlıklar kurulmuş, dağıtılmış ya da bölünerek yeni bakanlıklar oluşturulmuştur. Eğitim kurumlarında yetişen yetenekli bireyler, bürokrasi içerisinde yerini almaya başlamıştır.

Johnson (1982) eserinde, eğitim kurumlarına ve Japon eğitim anlayışına önemli bir yer verir. Japonya’daki üst düzey bürokratik görevlere gelen kişilerin, ülkedeki en iyi üniversitelerden mezun olmuş olmasına ve bu kişilerin de yine aralarından en iyilerinin yalnızca birkaçının göreve gelebildiğine dikkat çeker. Bu durum; (i) ülkenin politikalarının en yetenekli bireylerce hazırlanmasına, (ii) aynı ekolden gelen ve birbirlerini tanıyan kişiler arasında sıkı ilişkiler aracılığıyla daha koordineli çalışmalar sürdürülmesine, (iii) devlet nezdindeki görevleri bittikten sonra özel sektörde çalışmaya başlayan eski bürokratlar ile daha sağlam bağların kurulmasına yardımcı olmaktadır.

“Birinci Dünya Savaşı’ndan önce ticari ve endüstriyel işler Tarım İşleri Bürosu’na bağlıydı ve bu bürolar da genellikle ekonomik işleri düzenleyen tek bir Ticaret ve Endüstri Bürosu’na (Shoko Kyoku) bağlıydı. Ancak; 1919 yılının mayıs ayında birbirlerinden ayrıldılar. Tarım ve Ticaret Bakanlığı’nın ana görevi sigorta şirketlerini, borsayı denetlemektir... endüstriyel yönetim ise yok denecek kadar düşük bir seviyedeydi” (Johnson, 1982, s. 88). Yine aynı dönemde, ülkede genel olarak serbest piyasacı bir tavır hakimdi. İlerleyen yıllarda MAC (Ministry of Agriculture and Commerce/Tarım ve Ticaret Bakanlığı) inisiyatif olarak endüstriyel alanda düzenlemelere gitmek istediysede özel sektör ile olan bağların zayıf olması sebebiyle istenilen sonuçlar elde edilemedi.

Johnson (1982), Yoshino’nun Sanayi İşleri Bürosu’nun başında olduğu 1920’li yıllarda, küçük ve orta boy işletmeler ve büyük işletmeler arasındaki ilişkiyi incelediğini belirtir. Bu bağlamda, küçük ve orta boy işletmeler endüstriyel alanda çalışan işçilerin büyük bir bölümünü istihdam ederken, büyük işletmeler yani Japon zaibatsuları daha küçük bir kesime istihdam sağlayabiliyordu. Dahası, zaibatsular büyük oranlarda iç pazara odaklı üretim gerçekleştirirken, küçük ve orta boy işletmeler ihracat odaklı üretim yapmaktaydı. Küçük ve orta boy işletmelerin ihracat miktarı, o dönemlerdeki Japon toplam ihracatının %50-65’ini oluşturuyordu. Ancak; bu işletmeler ülkeye yeterli döviz getirmeyi başaramıyordu ve hatta masraflarını dahi zor karşılıyordu. Üstelik, zaibatsular da bu işletmelere yüksek fiyattan hammadde satıyorlardı. Sonuç olarak; ülkede çok fazla küçük ve orta boy işletme vardı ve bu endüstriyel gelişimi olumsuz etkiliyordu.

“1925 yılında bu durumları düzeltmek için bakanlığın isteği ve Meclis’in oybirliği ile iki yasa geçti. İhracatçılar Birliği Kanunu (Exporter’s Association Law) ve Büyük İhracat Sanayileri Birliği Kanunu (Major Export Industries Association Law) (Johnson, 1982, s. 98). Bu yasalar, MITI dönemine doğru gidilen süreçte atılan ilk adımlar olarak nitelendirilmektedir. Düzenlemeler, ülke endüstrilerinin gelişimi ve genişlemesi adına önem arz etmektedirler. Ek olarak bu yasalar kapsamında küçük ve orta boy işletmeler için ihracat birlikleri kurulmuştur (yushutsu kumiai) ve büyük ihracatçılar için ise sanayi birlikleri (kogyo kumiai) kurulmuştur. Johnson (1982) İki Birlik arasındaki farkın boyutun yanı sıra, sanayi birliğine yer alan kartellerin kendi aralarında üretim limitleri belirlemesi olduğunu belirtmiştir.

İlerleyen sürece dair Johnson (1982, s. 103) 1927 yılındaki finansal panik sebebiyle ülkedeki iktidar değişimini ve aynı dönem içerisinde 37 bankanın iflas ettiğini belirtir. Devam eden süreç içerisinde kimi zaibatsular iflas ederken, diğerlerinin de güçlendiğini anlatır. 1929 yılına gelindiğinde ise yeni bir rasyonalizasyon süreci başlar. Dönemin başbakanı Hamaguchi'nin “endüstriyel rasyonalizasyon yalnızca dönemin politikaları ile alakalı değildir, tüm insanların hareketi olmalıdır” dediğini belirtir.

“Japon rasyonalizasyonu işletmeler arasında mücadeleden ziyade, koordinasyon odağında gelişmeli ve iş aktivitelerinin odağı kâr etmek değil, maliyetleri düşürmek odağında olmalıdır” (Johnson, 1982, s. 108). Bu yaklaşım, Japon işletmelerinde büyük bir dönüşümün başlangıcına sebep olmuştur. Bu anlayış 1930'lardan başlayarak uzun yıllar boyunca Japon bürokratlarının temel kabulü haline gelmiştir ve 1960'lı yıllara kadar bu şekilde devam etmiştir.

Yeni kurulan birlikler ile zaibatsular arasındaki ilişkilerde de değişimler görülmeye başlandı. 1933 yılında üç büyük zaibatsu birleşerek, tek bir firmaya dönüştürüldü. Johnson (1982), bu dönemdeki zaibatsulara ilişkin, kartellerden ziyade monopollerin tercih edildiğini anlatır. Zaibatsulara göre karteller değişimi yavaşlatmakta ve gelişimin önünde engel oluşturmaktadır. Ancak; monopol olması durumunda piyasadaki hareketler daha rahat kontrol edilebilir ve böylelikle de gelişim hızlanabilirdi. Aynı zamanda zaibatsular, her endüstri kolu için özel bir endüstri kalkınma yasası talep ediyorlardı. Bu yasalar, onları aynı zamanda dış rekabete de karşı da koruyabilirdi.

İlerleyen dönemde, zaibatsuların hâkim olduğu piyasalar sorun yaratmaya başladılar. Bu dönem içerisinde devletin piyasaya hâkim tavırlarının öne çıkması gerektiğine dair düşünceler öne sürüldü. Bu dönemde artmaya başlayan devlet kontrolü, İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleşen büyük kalkınma döneminin mimarı oldu. Bu dönem içerisinde bürokraside yer alan kişiler, savaş sonrası dönemde yine ekonominin ve ülkenin yönetiminde farklı roller üstlenerek yer almaya devam ettiler. Bu bütünlük sayesinde, önceki dönemlerde atılan adımlar ilerleyen süreçte de sürdürülebildi. Böylelikle de Japonya'nın kalkınma süreci bütünlüklü bir seyir izledi.

1.3.1.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Japonya

“Sanayi ve ticaret politikalarının el ele yürütülmesi ilkesi, politika belgelerinde açıkça görülebiliyordu. Japonya’nın savaş sonrası ilk kalkınma planı 1955 yılında yayınlandı. Keizai Jiritsu 5-ka-nen Keikaku (İktisadi Bağımsızlık İçin Beş Yıllık Plan) iki resmi hedef etrafında oluşturulmuştu. İktisadi bağımsızlığın sağlanması ve tam istihdama ulaşılması” (Yülek, 2014, s. 6). Bu plan, takip eden yıllarda yayınlanacak olan pek çok planın ilkiydi. Amaç, daha önce de değinildiği gibi başlangıçta ithalat-ihracat açığının kapatılması ve buradan hareketle de ilk endüstrileşme adımlarının atılmasıydı.

Savaş sonrası dönemde pek çok düzenleme yapılmıştır. Johnson (1982), bu düzenlemelere ilişkin geniş ve detaylı bir kronoloji sunar. 1949 yılında MITI’nın kurulmasına kadar geçen süreçte pek çok yapısal reform olmuştur. Bakanlıklar kurulmuş, mevcut bakanlıkların kimilerinin görev tanımları değiştirilmiştir. Ancak; tüm bu yapısal düzenlemeler arasında en büyük öneme sahip olan bakanlık MITI’dır. Japon kalkınması üzerindeki etkisi, iş dünyası ile olan bağı ve ilerleyen dönemde MITI’dan emekli olan bürokratların da iş çevrelerinde yeni görevlere gelmesiyle birlikte süren döngü sebebiyle de ayrı bir önem arz etmektedir.

“Japonya’nın kalkınmasında merkezi rolü üstlenen 1949 yılında kurulan MITI’dı ... MITI aynı zamanda Yabancı Sermaye Yasası (Foreign Capital Law) aracılığı ile teknoloji ithalatının fiyat ve durumuna ilişkin müzakerelerde bulunma hakkına da sahipti” (Caldentey, 2008, s. 28). İlerleyen yıllarda MITI’nın ithalat üzerindeki kontrolü artmaya devam etmiştir. İç pazarın korunması, aynı Amerika Birleşik Devletleri’nin bebek endüstri uygulamasının benzeri bir şekilde MITI tarafından sağlanıyordu. Yatırımların dağıtımı, ithal edilen teknolojilerin maliyetleri, teknolojinin gelişimi için gerekli olan tüm parçaların fiyat düzenlemeleri gibi yetkileri sayesinde ve sürekli olarak özel sektör ile koordineli yürütülen toplantılar aracılığıyla Japon ekonomisi üzerindeki etkileri çok büyüktü.

Japonya’nın ekonomik kalkınma sürecinde dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de budur. Özel sektör ve devlet ortaklığında alınan kararlar, devletin ihracat odaklı üretim istekleri, firmaların bu isteği karşılamak için aldıkları korumalar (gümrük tarifeler, sübvansiyonlar, düşük faizli krediler vb.) ile bu istekleri yerine getirmeye çalışıyorlardı. Eğer ki; bir firma bu gereksinimi yerine getirmeyi

başaramazsa, bu hak başka bir firmaya devrediliyor ya da bu firmanın neden başarısız olduğuna ilişkin analizler yapılarak durumun düzeltilip düzeltilemeyeceğine bakılıyordu.

Bir firma, üst üste istenilen başarıyı (ihracat kotalarını doldurmak gibi) yakalayamamaya devam ederse, başka bir firma bu firmanın yerine geçiyor ve başarılı olana dek bu süreç devam ediyordu. Firma yöneticilerinin hatalı eylem ya da kararları sebebiyle herhangi bir kayıp olması durumunda da yöneticiler hapis cezasına kadar giden cezalarla karşıyorlardı. Böylelikle de hem devlet-özel sektör arasındaki ilişki korunmaya devam ediyor, hem de özel sektörde yer alan firmalar devletin koyduğu hedeflere ulaşmak için daha fazla efor sarf ediyorlardı.

Başarısızlıklar cezalandırıldığı gibi başarılar da ödüllendiriliyordu. Eğer ki bir firma, istenilen seviyelere ulaşabilir ve planlanan hedefleri gerçekleştirebilirse farklı sektörlerde de çalışabilmesi söz konusu oluyordu. Yani; yüksek performans, yüksek ödüllere de giden bir yol gibiydi. Özel sektör ve devlet arasındaki bu ilişki karşılıklı kazanca dayanıyordu. Hem ülke ekonomisi gelişiyor hem de özel sektörde yer alan aileler zenginleşiyordu. İlerleyen dönemde büyük firmalar ile olan bu ilişki, küçük ve orta boy işletmelere de entegre edildi ve onların da ekonomik sistemdeki yerleri garanti altına alındı.

“MITI, Japonya Kalkınma Bankası'nın (the Japan Development Bank) kurulması ile kredilere ulaşımı da genişletti ve ucuzlattı. Japonya Kalkınma Bankası yerli anahtar endüstrilerin (enerji ve metal üretimi) gelişimine yönelik bir kredi politikası benimsedi. Bu kredi politikası Japonya Bankası (the Bank of Japan) ve diğer ticari bankaların destekleri ile desteklendi. Bu yatay ve dikey genişleme ise erken dönem zaibatsunun yerini alan keiretsuların doğuşunu sağladı” (Caldentey, 2008, s. 28, 29). Devlet tarafından kurulan bankalar uzun yıllar boyunca devletin oluşturduğu kalkınma planlarının finansörlüğünü üstlendi. Piyasada sürekli gelişen ve genişleyen firmalar, bu bankaların da desteği ile güçlenmeye devam ettiler. Güçlenen firmalar ise yeni sektörlere girmeye başladılar, fiyat maliyetlerini düşürmeye çabaladılar ya da mevcut ürünlerinin kalitesini artırmaya çabaladılar.

“Okimoto'ya göre MITI'nın amaçları şöyleydi:

- 1- Verimliliğin yükseltilmesi,

- 2- Uluslararası rekabet gücünün artırılması,
- 3- Katma değer merdiveninde sürekli olarak çıkılması,
- 4- Sınırlı kaynakların kullanımında verimliliğin artırılması,
- 5- Ticaret ortaklarıyla iyi ilişkiler yürütülmesi,
- 6- Hayat kalitesinin yükseltilmesi” (Okimoto 1989’dan aktaran Yülek (2018, s. 11).

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmalarını sürdüren MITI, diğer devlet teşekkülleri ve özel sektör mensupları ile sürekli bir koordinasyon içerisinde çalışmaya devam etti. Bu süreç içerisinde birçok yardımcı kurum ve kuruluş da MITI’nın görevlerine destek oldu ve paralel çalışmalar sürdürdü (bu kurumlar arasında Maliye Bakanlığı, İktisadi Kalkınma Ajansı gibi kamu kuruluşları ve daha önce değinilen birlikler de sayılabilir).

Yülek (2014), Japon idari sisteminde her endüstriyel sektör için kurulan ayrı departmanlardan (Genkyoku) bahseder. Bu departmanlar, kimi zaman bakanlıklar içerisinde yer alıyor, kimi zamanlarda ise farklı kurumların çatısı altında görevlerini ifa ediyorlardı. Sektörleri yakından takip eden Genkyokular, genellikle korumacı bir tavır sergiliyor ve gereken durumlarda firmalara önerilerde bulunuyordu. Bu tür sıkı bir endüstriyel ağ sayesinde, yalnızca devlet müdahalesi ya da özel sektör dominantlığından bahsetmek mümkün olmuyor ve kararlar genellikle bu gruplar arasındaki müzakereler neticesinde alınıyordu.

“1958-62 (Yeni Uzun Dönemli İktisadi Plan), 1961-70 (Milli Geliri İkiye Katlama Planı) ve 1971-76 (Beş Yıllık Ekonomik Bağımsızlık Planı) dönemlerini kapsayan kalkınma planlarında ana öncelikler, sanayinin temelini güçlendirilmesi, sınaî yapının geliştirilmesi, ağır ve kimya alanlarında sanayileşmeyi. Aynı dönemlerde şirket modernizasyonu, sanayi rasyonelasyonu gibi kavramlar da çok popülerdi” (Yülek, 2014, s. 9). Planların odak noktası sürdürülebilir bir kalkınma sürecini yaratmak ve bu şekilde diğer gelişmiş ekonomiler ile rekabet edebilecek seviyeye gelmekti. Dönem içerisinde elbette tüm istenilenler başarıyla uygulanamadı. Hatalar, eksiklikler ve kimi dönemlerde de rant sorunları baş gösterdi. Ancak; Japon devleti, tüm bu süreç içerisinde kendini bu tür sorunlardan arındırmaya ve ihracat odaklı ekonomik temelleri kurmaya özen gösterdi. Dönemsel krizleri gidermek için yapılan düzenlemeler büyük oranda başarılıydı ve dolayısıyla da sonuç istenilen hedefe ulaşmaları oldu.

Yülek (2018, s. 11-12) Japon kalkınması sürecinde MITI önderliğinde izlenen politikalara değinir. Genellikle devlet ve özel sektör arasındaki karşılıklı anlaşmalara ve ortak hedeflere dayanan bu politikalar, oldukça geniş çaplıdır. Kısa ve uzun dönemli hedefler, bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için gereken devlet destekleri, banka yardımları ve özel sektörün inisiyatifine dayalı bir ilişki söz konusudur. Gereken durumlarda iyi performans sergilemeyen şirketlerin birleştirilmesi, bu şirketlerine yerine başkalarının geçirilmesi ve durgunluk söz konusu olduğunda kartelleşmeye izin verilmesi gibi uygulamalar söz konusudur.

1.3.2. JAPONYA’NIN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

Şu ana kadar Japonya’nın kalkınma sürecine ilişkin genel bir tarihsel çerçeve çizilmiştir. Bölümün devam eden kısmında, bu politikaların arkasında yatan önemli kimi olgulara değinilecektir. Toprak reformu, Japonya’nın kalkınma sürecindeki sağladığı yararlar üzerinden ele alınacaktır. Eğitim reformu ise, devlet ve özel sektörde çalışan kişilerin gelişim süreçlerine etkisi sebebiyle önem arz etmektedir ve bu bağlamda daha detaylı bir açıklamayı hak eden bir konudur. Japonya’da kullanılmış olan koruyucu politikalar ise geniş bir ölçeğe sahip olmakla birlikte, önceki bölümlerde yer alan politikalara ek olarak, birkaç politika yine bölümün devam eden kısmında ele alınacaktır.

1.3.2.1. Toprak Reformu

Kalkınmacı devlet literatüründe geçen ülkelerin hemen hepsinde toprak reformu yapılmıştır. Japonya da bu ülkelerden bir tanesidir. Japonya’da 1946 yılında yapılan toprak reformu, sanayileşme sürecinde görülen devlet-özel sektör iş birliğini kolaylaştıran faktörlerden biridir. Anahtar endüstrilerin seçimi kadar bu endüstrilerin nerede kurulacağı da başka bir önemli konudur. Toprak reformu işte bu alanda Japonya’ya büyük bir fayda sağlamıştır.

Japonya’nın coğrafi yapısı ve konumu göz önüne alındığında, dar bir alan içerisinde doğru yerleşkeleri kurmak ve bu yerleşkelerin de dışarıdan gelecek olan hammaddeleri ek maliyete gerek kalmadan ulaşabilmesini sağlamak için ekstra çalışmalar gerekmektedir. Bu bağlamda; devlet-özel sektör arası iletişim ve devletin

elinde tuttuğu araziler, sanayileşme amacıyla kullanım için kolaylık sağlamıştır. Ek olarak, uzunca bir süre sömürge devletleri aracılığıyla bu ihtiyacı bir şekilde sağlamaya başaran Japonya'nın, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bu tür yatırımlar için ideal bölgeleri aramak zorunda kalması da yine toprak reformunu gerekli kılmıştır.

Coğrafi faktörler kadar önemli olan bir başka unsur ise beşerî faktörlerdir. Bu bağlamda; Japonya çok sıkı bir eğitim ağı kurmayı başarmıştır. Ülkenin en büyük üniversitelerinden mezun olan ve çok eleyici sınavlara tabi tutulan gençler arasından en iyilerin de en iyilerinin seçilmesi hedeflenmiştir. Böylesi bir sık eleme modeli de doğal olarak aynı okullardan mezun olan kişilerin genellikle aynı sektörlerde çalışması ile sonuçlanmıştır.

Evans (1995), bu tür ağların önemini vurgulamaktadır. Üniversite çağından itibaren birbirlerini tanıyan ve alt dönem-üst dönem ilişkisi ile birbirine bağlı olan bu öğrenciler, mezun olduktan sonraki süreçte de yine aynı ilişkiler kapsamında aynı ya da birbirleri ile etkileşim halinde olan sektörlerde çalışmışlardır. Aynı zamanda erken yaşta bürokratik kurumlardan emekli olan kişilerin de ilerleyen süreçte daha önce ilişki içerisinde buldukları özel sektör firmalarında yüksek pozisyonlarda çalışmaya başlaması da yine önemli bir olgudur. Bu sayede, daha önceleri aynı ya da benzer sektörlerde çalışmış olan eski bürokratlar, özel sektörde çalışmaya başladığında yine daha önceden tanıdıkları ya da bildikleri bürokratlar ile çalışmaya devam etmektedirler.

Tabii diğer yandan, üniversitelerden bu kadar detaylı bir şekilde bürokratik sektöre kayan kişilerin, ilk ve orta öğretim çağlarında aldıkları eğitim de bir o kadar önemlidir. Bu bağlamda; Japonya, erken dönemden itibaren yüksek bir okuma-yazma oranına sahip olan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise orta ve yüksek öğrenim alanlarında reformlar yapılmıştır. Önceleri erişimi zor olan orta ve yüksek öğretim, daha geniş kitlelerin erişimine açılmıştır. Bu dönem içerisinde yine eğitim ve öğretim sisteminde değişiklikler yapılarak, modern Japon hedeflerine uygun nesiller yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Japonya'ya ilişkin bir diğer önemli husus ise ömür boyu iş garantisidir. Ito (1996), sıradan işçilerin ömür boyu aynı yerde çalışmasının mümkün olduğunu

belirtir. Bu sistem sayesinde, iş verenler çalışanlarını işten çıkartmamaktadır. Aynı işte ömür boyu işçi çalıştırmanın firmalar açısından da farklı faydaları mevcuttur. Çalışan işten ayrılamayacağı için farklı firmalara gitmesi de mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla; çalışanın firma gereksinimlerine göre farklı alanlarda uzmanlaştırılması ve bu konuda harcanan kaynakların boşa gitmeyeceğinin bilinmesi de ayrı bir avantaj olarak görülmektedir. Ancak; süreç içerisinde değişken olan çalışma saatleri, çalışan açısından mavi ya da beyaz yakalı farkı yaratmaksızın problematik bir hal alabilmektedir.

1.3.2.2. Koruyucu Önlemler

Japonya'nın kalkınma sürecinde birçok unsur birlikte işleyebilmesi için özenle seçilmiştir. Süreç deneme yanılma yoluyla ilerlemiştir ve işe yaramayan ya da istenilenden farklı bir sonuç veren uygulamalar ya terk edilmiş ya da revize edilmiştir. Hem kamusal hem de özel iştirakler, uzun yıllar boyunca devlet tarafından korunmuş ve olgunlaşma süreçleri boyunca dış piyasaların müdahalelerinde mümkün olduğunda izole edilmiştir. Bu bağlamda Japonya, bebek endüstri uygulamasını başarılı bir şekilde uygulamıştır.

Japonya'nın hammadde eksikliği/yoksunluğu, ülkeyi ithalata mecbur bırakmıştır. Bu yüzden de erken dönem politikaları en başta bu açığı kapatmak için ihracat odaklı sektörlerin gelişimine odaklanmıştır. Bu amaçla da hangi alanlarda girişimlerin faydalı olacağı üzerine araştırmalar yapılmış, bu alanlarda hangi tür girişimlerin kurulması gerektiğine ilişkin hem devlet nezdinde hem de özel sektör içerisinde fikir alışverişi yapılmıştır. Önceki bölümlerde de değinildiği üzere, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar büyük bir endüstriyelleşme faaliyeti görülmesi de askeri alandaki yatırımlar ve diğer ülkeler ile rekabet alanında bu dönem içerisinde de kimi yatırımlar yapılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı dönemi sonrasında, MITI ve diğer destekleyici aygıtlar aracılığıyla Japonya'nın endüstriyelleşme süreci başlamış ve büyük bir hızla devam etmiştir. Ülkenin kalkınma sürecinde devlet bankaları gereken alanlarda düşük faizli krediler vererek, bu alanlarda istenilen yatırımların yapılmasına yardımcı olmuştur. Ito (1996), hükümetin aynı zamanda piyasaya girişleri gereken durumlarda kısıtladığını ve bu sayede de piyasaların kontrollü gelişiminin kolaylaştırıldığını vurgulamaktadır.

İç piyasa kota ve tarifelerle korunmuş, ancak; bu piyasalarda yer alan firmaların rekabeti desteklenmiştir. Japon firmaları, ya bir teknolojinin lisansını, alarak ya da tersine mühendislik (reverse engineering) vasıtasıyla yabancı bir teknoloji üzerinde uzmanlaşarak teknolojik farkı kapatmaya çabalamıştır.

Ekonomik gelişim sağlandıkça ve firmalar üretim alanında yeterince tecrübe kazanmaya başladıkça, başarılı olan firmaların genişlemesine izin verilmiştir. Artan gelirler zamanla üretim maliyetlerinin de azaltılması amacıyla kullanılmıştır. Üretim maliyetleri artan ve genişleyen firmalar ise daha fazla ihracat yapmaya başlamıştır. Zamanla gelişim devam etmiş ve neticesinde bu firmalar dünya pazarında mücadele edebilecek seviyeye gelmeyi başarmıştır. Bu eşik de aşıldıktan sonra korumalar kaldırılmış ve firmaların dünya piyasalarında rekabet etmesine olanak sağlanmıştır.

1.3.3. JAPONYA’NIN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN ENDÜSTRİLER

Japonya, kalkınması döneminde çok yüksek büyüme oranlarına erişmiştir. Bu oranlara çok kısa bir sürede erişmiş olması ve ekonomik istikrarını sağlamayı başarmış olması sebebiyle de Asya Mucizesi ekonomilerden biri olmayı başarmıştır. Ek olarak; diğer tüm Asya ülkelerinden önce bunu başarması sebebiyle de özel bir örnek teşkil etmektedir.

Tablo 2. 1890-1995 Yılları Arasında Japonya ve ABD’nin GSYİH Büyüme Değerleri

Yıllar	Japonya	ABD
1890-1905	2.65	3.86
1905-1920	3.49	2.85
1920-1935	3.18	1.29
1946-1960	9.38	3.45
1960-1975	8.26	3.81
1975-1990	4.12	2.96
1990-1995	1.28	1.89

Kaynak: Ito (2008).

Tablo 2’de Japonya ve ABD’nin 1890-1995 yılları arasındaki GSYİH değerleri verilmiştir. ABD’nin kalkınma dönemi olan geç 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıl dönemlerindeki kalkınma oranları sırayla 1890-1905 periyodunda %3,86 iken, 1905-1920 periyodunda %2,85’tir. Japonya’nın kalkınma döneminde ise sırasıyla 1946-1960 periyodunda %9,38 iken, 1960-1975 periyodunda %8,26’dır. Bu verilerden de görülebileceği üzere, Japonya kalkınması döneminde ABD’nin hiç ulaşamadığı değerleri görmüştür. 1946-1975 döneminde çok yüksek oranlarla gelişen Japonya ekonomisi, takip eden dönemde liberalleşme sürecine girmiş ve büyüme oranında bir düşüş yaşanmıştır.

19. yüzyıldaki büyük kalkınma dönemlerinde dahi ortalama %1-%3 arasında değişen büyüme oranları, 20. yüzyılda Japonya tarafından katlanarak geçilmiştir. Bu gelişimin ardında daha önce de belirtildiği üzere pek çok faktör yatmaktadır. Ancak; önemli olan bir diğer faktörü de gözden kaçırmamak önemlidir. Japonya, geriden gelen bir ekonomi olarak, diğer ülkelerin uygulamalarından yararlanma şansına sahip olmuş, bu ülkelerdeki teknolojileri tersine mühendislik (reverse engineering) aracılığıyla çok kısa sürelerde öğrenebilmiş, devlet desteği vasıtasıyla ucuz kredi imkanlarına erişmiş ve korumalar aracılığıyla sürekli olarak dış etkilere karşı daha güvenilir bir alanda tutulmuştur.

Tablo 3. 1892-1980 Yılları Arasında Japonya’nın İhracat ve İthalatının Milli Gelire Oranları

Yıllar	İhracat/Milli Gelir (%)	İthalat/Milli Gelir (%)
1892-1901	3.9	8.8
1902-1911	6.7	12.8
1912-1921	10.6	14.2
1922-1931	11.4	19.8
1930-1939	16.1	18.2
1951-1955	3.4	4.9
1956-1960	6.0	6.8
1961-1965	7.7	8.7
1966-1970	10.0	9.6
1971-1975	11.0	8.2

1976-1980	13.0	8.7
-----------	------	-----

Kaynak: Yamazawa (1990)'dan aktaran Yülek (2018).

Tablo 3'te 1892-1980 yılları arasında ihracat ve ithalatın milli gelire oranları gösterilmiştir. Japonya'nın endüstrileşme sürecinde ihtiyaç duyduğu hammaddeleri ithal etmek için kaynak ayırdığına daha önceki bölümlerde değinilmiştir. Verilerin de gösterdiği üzere, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme dek Japonya'nın milli gelirinin büyük bir kısmı ithalat için kullanılmıştır. 1930 reformlar döneminde ise ihracat odaklı ekonomi ile, ithalatın dengelenmesi hedeflerinin karşılanması adına ihracatta artış görülmüştür. Kalkınma dönemi olan 1946 sonrası dönemde ihracatın milli gelire oranları yıllara göre sırasıyla; 1951-1955 yılları arasında %3,4, 1956-1960 yılları arasında %6, 1961-1965 yılları arasında %7,7, 1966-1970 yılları arasında %10, 1971-1975 yılları arasında %11 ve 1976-1980 yılları arasında ise %13.

Erken dönem sanayileşme yatırımları, yüksek ithalat giderleri anlamına gelmekteydi, dolayısıyla; ithalat oranları 1946 öncesi dönemde, 1946 sonrası döneme göre daha yüksektir. Aynı zamanda küresel kriz dönemleri olan 1913-1918 Birinci Dünya Savaşı dönemi, tüm dünya ekonomisini sarsan 1929 Büyük Buhran ve 1939-1945 yılları arasında süren İkinci Dünya Savaşı sebebiyle değişiklik göstermektedir. Bu duruma ek olarak, 1973 yılında yaşanan Birinci Petrol Krizi ve ardılı olan petrol krizleri bu oranlara etki eden en önemli dış unsurlardır. Ancak; bu dönemlerde dahi Japonya, yüksek ihracat oranlarını yakalamayı başarmıştır.

Japonya'nın ihraç ettiği ürünler de endüstrileşme süreci ile hammaddelerden sınaî mallara doğru bir dönüşüm göstermiştir. Yülek (2018)'e göre, 1874-1893 yılları arasında Japonya'nın temel ürün ihracatı %82,4 ve sınaî mal ihracatı %17,6 iken, 1900'lü yılların başlarına gelindiğinde, 1902-1911 yılları arasında Japonya'nın temel ürün ihracatı %45,2 ve sınaî mal ihracatı %54,8 şeklinde değişmiştir. 1930'lu yıllardaki endüstriyel planlama ve dönüşüm çalışmalarının başlangıç dönemlerine gelindiğinde ise 1930-1939 yılları arasında Japonya'nın temel ürün ihracatı %19,9 ve sınaî mal ihracatı %80,1 şeklinde değişmiştir. Kalkınma döneminin başlangıcı olarak kabul edilen 20. yüzyılın ikinci yarısının başında ise 1951-1955 yılları arasında Japonya'nın temel ürün ihracatı %4,7 ve sınaî mal ihracatı %95,3 şeklinde değişmiştir. Verilerin de gösterdiği üzere, başlangıçta işçilik istemeyen, ya da düşük işçilik

gerektiren sektörlerin ağır bastığı ihracat ürünleri, endüstrileşmenin yaygınlaşması ve gelişmesiyle birlikte yerini sınaî malların ihracatına bırakmıştır.

“... Japon devleti uyguladığı sanayi politikalarıyla, yaptığı müdahalelerle şunları amaçladı:

- 1- Sektörel önceliklerin oluşturulması,
- 2- Bu sektörlerin gelişiminin hızlanması için kaynakların harekete geçirilmesi,
- 3- Bebek sanayilerin korunması,
- 4- Yatırım seviyeleri üzerinde yol göstericilik,
- 5- Rasyonalizasyon ve durgunluğu önleyici kartellerin oluşturulmasının sağlanması,
- 6- Yabancı döviz kredilerinin tahsisi,
- 7- Japonya içine ve dışına teknoloji akımlarının düzenlenmesi,
- 8- Yabancı yatırımların kontrol altında tutulması,
- 9- Yarı-resmi idari yönlendirmeler yayınlanması” (Okimoto 1989’dan aktaran Yülek (2018, s. 8)).

Japonya’nın kalkınma sürecinin arkasında yatan bu temel motif ve hedefler, kaynağını ABD, İngiltere gibi ülkelerin kalkınma deneyimlerinden almakta ve onların üstüne modern endüstriyel ağların, yapının ve ilişkilerin anlaşılması sayesinde yetenekli ve eğitilmiş bürokrat ve iş insanları aracılığıyla gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda; kullanılan her türlü enstrüman ilerleyen süreçte Güney Kore ve Tayvan tarafından da kullanılmış, her iki ülke de Japonya gibi kendine has kuvvetli ve zayıf yanları saptayarak, bu şekilde gelişim kaydetmişlerdir.

Japon yetkililer, kalkınmanın anahtarının ağır sanayiden geçtiğinin bilincindeydiler. Hangi sanayi dallarının kullanılması gerektiği ve hangi sanayi dallarının ne şekilde, hangi bölgelerde kurulması gerektiğine dair uzun ve titiz çalışmalar yürüttüler. Bu bağlamda; Japonya’da ağır sanayinin temellerinin atılması için daha önce de değinilen ithalat ve tersine mühendislik (reverse engineering) uygulamalarına sıkça başvuruldu. Ülkenin kısıtlı coğrafi kaynaklarının dezavantaj oluşturmaması adına, üretilecek malların kaliteli olması ve üretilen her parçanın giderek azaltılan maliyetler ile gerçekleştirilmesi de ihracat hedeflerinin yanında yer alan diğer unsurlardır.

Burada belirtmekte fayda vardır ki, Japonya'nın uygulamayı denediği ya da girişimde bulunduğu her proje başarıya ulaşmamıştır. Denemelerin bir kısmı başarısızlıkla sonuçlanmış ve farklı hatalardan dolayı istenilen verim alınamamıştır. Yülek (2018, s. 17), bu sektörler arasında şeker üretimi, gıda işleme, kerestecilik, uzay ve havacılık gibi sektörlerin bulunduğunu belirtir. Asya'nın Mucize ekonomilerinde, önemli olan bir başka unsur da burada karşımıza çıkmaktadır. Asyalı devlet yöneticileri, deneme-yanılma yolu ile çoğu politikayı test etmiş, başarısız olan politikalardan geri dönmeye çalışılmış, kimi projeler ise iptal edilmek zorunda kalmıştır. Geriden takip eden ülkelerin avantajları olmasına karşın, böylesi dezavantajları da yine akılda tutulması gereken önemli konulardandır.

Otomotiv sektörü, demir-çelik sanayi, yarı-iletkenler, bilgisayar, cep telefonu gibi pek çok alanda Japonya uzun yıllar süren çabalar sonucunda başarıya ulaşmıştır. Büyük sektörler girişini genellikle büyük aileler üstlenmiştir. Zaibatsu sisteminin avantajlarından birisi de budur. İş ve finans sektöründe tecrübesi olan, ancak; alanda yeni olan aileler, bu tür işletmeleri yönetme konusunda diğer rakiplerine göre bir avantaja sahip olmuştur. Bu fark da bu ailelerin daha fazla yardım ve destekleme ile bu sektörler atılmalarına sebep olmuş ve sonucunda da çoğu şirket başarılı olmuştur.

1.4. GÜNEY KORE

Güney Kore, Asya Mucizesi olarak adlandırılan çok kısa bir sürede, çok büyük oranlarla büyüyerek sanayileşen ülkelerden birisidir. Güney Kore, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Japon işgali altında kalmış, 1948 yılında iç savaş geçirmiş, iç savaş sonrası dönemde büyük bir toprak reformu yapmış, 1950'li yıllar boyunca ABD yardımları ile yeniden yapılanma sürecine girmiş ve 1961 yılında ise askeri darbe geçirmiştir. Bu kadar çalkantılı bir geçmişe sahip olan fakir bir ülkenin, 30 yıl gibi çok kısa bir süre içerisinde dünyanın en büyük ekonomilerinden biri haline gelmesi sosyal bilimcilerin de dikkatini çekmiştir. Konuya ilişkin pek çok araştırma yapılmış ve Güney Kore'nin nasıl kalkındığına ilişkin tartışmalarda bulunulmuştur.

Uzun yıllar boyunca tüm dünyayı kontrolü altına alan neoliberal yaklaşım, bu dönem içerisinde Güney Kore'nin kalkınmasının da yine piyasa mekanizmasının işleyişi sayesinde gerçekleştiğini ileri sürmüştür, ancak; araştırmalar ve tartışmalar devam ettikçe, Dünya Bankası bile bu durumun aslında o kadar basit olmadığını,

devlet-özel sektör iş birliğinin bu farklı ilişkisine dair araştırmalar yapmaya başlamıştır. Bu bağlamda; 1993 yılında Dünya Bankası tarafından yayınlanan ve Asya'daki kalkınma sürecini izleyen bir araştırma yayımlanmıştır. Bu araştırmada, devlet ve özel sektör arasındaki ilişki, Asya ülkelerinin kalkınmadaki başarıları üzerine farklı görüşler dile getirilmiştir.

Takip eden yıllarda, Dünya Bankası, konuya ilişkin olarak pek çok araştırma daha yayımlamıştır. Bu araştırmalar özelinde, devletin yeni çağdaki rolünün ne olacağı, yönetim ağlarının nasıl gelişmesi gerektiği gibi konularda tartışmalar yer almaktadır. Ancak; 1997 Asya Krizi ile, devletin kontrolcü tutumunun ülke ekonomilerine zarar verdiği kanısına ulaşılmış ve kalkınmacı devlet üzerine olan tartışmalar da azalmıştır. 2008 Krizi'ne kadar bu süreç böyle devam etmiştir. Ancak; 2008 Krizi'nin ardından görülmüştür ki, devletin minimalist bir tavır sergileyerek, ekonomiden olabildiğince bağımsız bir rol üstlenmesi düşünüldüğü kadar verimli değildir. Bu sebeple de bu tarihten sonra kalkınmacı devlet tartışmaları yeniden literatürde yerini bulmaya başlamıştır.

Güney Kore, bu çalışmaların odağında yer alan en önemli örneklerden birisidir. Bu bölümde, Güney Kore'nin kalkınma süreci anlatılacak ve bu anlatı için tarihsel dönüm noktaları ayrı birer başlık olarak kullanılacaktır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönem, Toprak Reformu ve Rhee hükümeti dönemi, 1961 Darbesi ve sonrasında başlayan kalkınmacı devlet uygulamaları başlıkları altında, Güney Kore'nin kalkınma tarihi anlatılacaktır. Ardından, hangi uygulamalara başvurulduğu, bu süreç içerisinde hangi sektörlere yatırım yapıldığı tartışılacaktır.

1.4.1. GÜNEY KORE'NİN KALKINMA DENEYİMİ

Güney Kore, uzun yıllar Japonya'nın sömürgesi olarak kalmış, ardından İkinci Dünya savaşını kaybeden Japonya, Güney Kore topraklarından çekilmek zorunda kalmıştır. Bağımsızlığını kazanan Kore, bu sefer de 1948-1950 yılları arasında süren iç savaş ile zor günler geçirmiştir. Savaş sürecinde, Kuzey Kore, Güney Kore'de toprak reformu yapmıştır. Savaşın ardından iktidara Sygman Rhee gelmiştir. Rhee diktatörlüğü altında ülke zorlu günler geçirmiştir. Yolsuzluk, bu dönemde Güney Kore için büyük bir problem haline gelmiştir. Yine aynı dönemlerde herhangi bir kalkınma

planlaması yapılmamış olması da ülkenin zaten kötü olan durumunu iyice zorlaştırmıştır.

1961 yılında, General Park Chung Hee ordunun desteğiyle bir darbe düzenlemiştir ve Rhee iktidarı sona ermiştir. Bu tarihten itibaren Güney Kore, eşi benzeri görülmemiş, öncülü olan ve esinlendiği Japonya'nın kalkınma sürecini bile geride bırakan bir kalkınma sürecine girmiştir. Yaklaşık olarak 20 yıl içerisinde ağır sanayiye geçiş yapılmış, takip eden 10 yıl içerisinde ülke gelişmiş ülkeler düzeyine erişmiştir. Dünyanın en fakir ülkelerinden biri iken, bu geçen 30 yıllık süreç sonunda dünyanın en zengin ülkelerinden biri haline gelmiştir. Güney Kore, büyük bir ihracatçı olarak halen durumunu korumaktadır.

1.4.1.1. Japon İşgali, İç Savaş, Toprak Reformu ve Rhee Hükümeti

Güney Kore, uzun yıllar boyunca Japon işgali altında kalmıştır. Güney Kore'de feodal bir düzen vardı ve bu sebeple de çoğu insan geçimini tarımdan sağlıyordu. Bu bağlamda Japonya'da işgali altındaki Güney Kore'yi uzun yıllar boyunca bu amaçla kullandı. Güney Kore'de üretilen ekinler ve ürünler Japonya'ya gönderiliyor ve böylelikle Japonya'nın yiyecek ihtiyacının karşılanması için kullanılıyordu. Bu sistem uzun yıllar boyunca sürdü ve süreç içerisinde Japon yöneticiler ve feodal liderler arasındaki ilişki devam etti.

“Dış dünya ile ilişkileri 19. yüzyılın sonlarına kadar oldukça sınırlı olan Kore'yi, 1910 yılında Japonya işgal etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan Japonya'nın yenilgiye uğrayarak Kore yarımadasını terk etmesine kadar geçen 40 yıla yakın bir zaman diliminde Kore daha çok Japonya'ya zirai ürünler ihraç eden bir ülke konumundaydı. Çalışan nüfusun üçte ikisi ziraat sektöründe istihdam olunuyor, her 5 Koreli'den 3'ü köylerde ve kırsal kesimlerde hayatını sürdürüyordu” (Atay, 2015, s. 241). Fakir olan toplum, uzun yıllar boyunca bu düzen altında yaşamını sürdürmeye devam etti.

İkinci Dünya Savaşı sonunda mağlup edilen Japonya, tüm sömürgelerinden geri çekilmek zorunda kaldı. Uzun yıllar boyunca kapalı bir toplum olan Güney Kore halkı, yaklaşık 40 yıl boyunca Japonya'nın yönetimi altında yaşamını sürdürdü. Geçen bunca yılın ardından, harap ve bitap halde olan ülke, 1948 yılında iç savaşa sürüklendi.

Kuzey ve Güney'in arasındaki savaş, Güney Kore'nin ilerleyen süreçte bambaşka bir ülkeye evrilip, tekrardan ayağa kalkması ile sonuçlandı.

Döneme ilişkin belirtilmesi gereken önemli unsurlardan bir tanesi de Japon yönetimi altındaki Güney Kore'nin, Japonlar tarafından inşa edilen tesisleri savaş döneminde kullanmış olmasıdır. Japon işgali, Japonya'nın bölgede tesisler kurmasını zorunlu kılmıştır. Bu tesisler arasında tersaneler, dokuma tesisleri ve birkaç ufak tesisten oluşmaktaydı. Ancak; daha önemlisi, Japonya'nın daha stratejik olarak gördüğü Kuzey Kore'de kurduğu tesislerdi. Bu tesisler, Kuzey Kore'nin Güney Kore karşısında teknolojik ve maddi anlamda üstünlüğüne sebep oluyordu.

“1948 yılında yeni kurulmuş sömürge sonrası bir ülke olarak varlığını devam ettirmeye çalışırken patlak veren Kore Harbi, ülkenin zaten kötü durumda olan şartlarının savaş sürecindeki kayıplarla ve yıkımlarla daha da kötüleşmesine sebep oldu. Örneğin tersanelerin yüzde 80'i ve tekstil dokumacılığının yüzde 50'si savaş sırasında kaybedildi. Kore Harbi, Japonlarca inşa edilen endüstriyel tesislerin yıkılmasına, Kore'nin önemli bir ihracat ortağı olan Japon pazarının istikrarsızlaşmasına, enerji kaynaklarının ve ağır sanayi tesislerinin Kore yarımadasının kuzeyinde, hafif endüstrilerin ve ziraatın ise güneyinde kalmasına sebebiyet verdi” (Atay, 2015, s. 241). Sömürgeleikten daha yeni çıkmış olan, kendi ayaklarının üzerinde doğrulmaya çabalayan ülke, iç savaş sonrasında daha da kötü bir hale geldi.

“1948 yılında devlet başkanı olan Syngman Rhee, doktorasını Amerika'da tamamlamış bir entelektüeldi. Serbest Pazar ekonomisine inanıyordu ve gündeminde hızlı ekonomik kalkınma yoktu. Yeni kurulan devletin kurumsallaşması ve ithalatın ikamesine yönelik politikalar izliyordu. Bu döneme ait iki önemli gelişmeden ilki, 1948-1950 yılları arasında gerçekleştirilen toprak reformu sayesinde geleneksel toplum yapısında yer alan aristokrat “yangban” sınıfının sahip oldukları topraklarının dağıtımı ve neticesinde ülkede sınıf ayrımının kalmamasıdır. Diğeri ise Japonların sahip olduğu işletmelerin ileride ülkenin ekonomik gelişmesinde önemli roller oynayacak olan girişimci iş adamlarına dağıtılmasıdır” (Atay, 2015, s. 241). Rhee iktidarı sürecince, ülkedeki durum daha da kötüye gitmiştir.

Eşiyok (2014, s. 336), Rhee hükümetinin yolsuzluğa bulaşmış ve kalkınma karşıtı politikalar yürüten bir yönetim olduğunu belirtir. Rhee hükümeti süresince, ülkedeki durum daha da karmaşık bir hal almıştır. Öne çıkan zenginler, yozlaşmış yönetim sebebiyle zenginleşirken, ülke halkı durumunu korumaya ve kimi dönemlerde daha da kötü durumlara düşmeye itilmiştir. Atay (2015, s. 241)'in belirttiği üzere, bu dönemde öne çıkan en önemli konu toprak reformudur. İç savaş döneminin yıkıcı etkisine, önceki dönemin feodal lortlarının etkisinin de eklenmemesi, takip eden dönemde ülkenin kalkınma politikaları için daha uygun bir zemin hazırladığı söylenebilir.

Eşiyok (2014, s. 337-338), Kuzey Kore işgali sürecinde, ülkede gerçekleştirilen toprak reformu neticesinde toprakların %70'inin topraksız köylülere dağıtıldığını belirtir. 1961 Darbesi sonrasında, ülke topraklarının devlet tarafından kullanılması, atılacak olan sanayileşme adımlarının kolaylaşması için bir zemin hazırlamıştır. Eğer ki toprak reformu gerçekleştirilmiş olmasaydı, feodal lortların hükümete bu toprakları bir baskı ya da direnç unsuru olarak kullanarak, kendi çıkarları doğrultusunda politikalar izlemeleri için bir baskı unsuru haline gelebilirdi.

1.4.1.2. 1961 Darbesi, Park Chung Hee Yönetimi ve Kalkınma Süreci

Atay (2015), Rhee hükümeti süresince ülkenin yeniden yapılan sürecinin Amerikan yardımları aracılığıyla gerçekleştirildiğini anlatır. Bu süreç içerisinde, bitap haldeki ülkenin tek gelir kaynağı ve tek umudu bu yardımlar olmuştur. Zaten çok kötü durumda olan ülkenin kalkınmadan ziyade başlangıçta yaşanabilir hale gelmesi şeklinde bir düşünüş tarzı olduğunu ifade eder. Rhee hükümeti, 1960 yılında iktidardan ayrıldığı sürece kadar, bu şekilde ülkeyi yönetmeyi sürdürmüştür.

“1960 yılında Rhee hükümetinin kuvvetli öğrenci protestolarıyla sona ermesini müteakiben başa geçen Chang Myon hükümetinin ömrü sadece bir yıl sürebildi. Sonrasında Japonya’da askeri akademiden mezun olup Japon ordusunda vazife yapmış olan ve Güney Kore ordusunda tümgeneral rütbesindeyken askeri bir darbe ile iktidarı ele geçiren Park Chung Hee’nin dönemi başladı” (Atay, 2015, s. 241). Park yönetimi ile Güney Kore yeniden yapılanma sürecine girdi. Dış yardımların verimli kullanılması adına çalışılmaya ve ağır sanayinin ülkede kurulmasına yönelik çalışmalar başladı.

Park iktidarı süresince, ülkenin en temel amaçlarından biri, sanayileşmenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi idi. Bu amaçla da ithal ikameci bir anlayış benimsenerek, ihracat odağında büyük atılımlar hedeflendi. Adım adım uygulanan plan ve programlar, dönem içerisinde verimliliklerine göre sürdürüldü, durduruldu ya da dönüştürüldü. Süreç içerisinde devlet ve özel sektör iş birliğine önem verildi. Japonya'nın büyük MITI'sı gibi, Güney Kore'de farklı teşkilatlanmalar kurdu ve bu teşkilatlar süreç içerisinde anahtar endüstrilerin benimsenmesi ve sanayileşme süreci için özel sektör ile koordineli planlamalar yürüttü. Yine Japonya örneğinde olduğunu gibi Güney Kore'de de beş yıllık kalkınma planları uygulandı.

Eşiyok (2014), Güney Kore'nin kalkınma sürecinin başlangıcında temel hedefin Kuzey Kore'yi yakalamak ve geçmek olduğunu belirtir. Kuzey Kore'nin Güney Kore'den daha gelişmiş bir sanayi alt yapısı olması ve bu bağlamda da Güney Kore'nin öncelikli olarak eski yurttaşlarının seviyesine çıkması, başlangıçta onların motivasyonu açısından önemli bir destekleyici kuvvet olduğunu belirtir. Takip eden yıllarda ise Amsden (1992) deyişiyle "fiyatları 'yanlış' aldıkları" için 1960'lı yıllarda ABD tarafından desteklerin çekilmesiyle tehdit edilmiş ve 1970'li yıllarda ise uyguladıkları politikalar sebebiyle kendi bağımsız sanayileşme süreçlerini geçirmeleri gerektiğini fark etmişlerdir.

"Bu dönemin başlıca özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür. (i) Kore Merkez Bankası maliye bakanlığının altında konuşlandırıldı. Bu politikayla ülke çapındaki tüm bankalarda en büyük hissedar hükümet olduğu için faiz oranlarının belirlenmesi, gelen dış yardımların kredi olarak hangi firmalara, hangi oranlarla ve sürelerle verilmesi gerektiğinin karşılaştırılması ve banka yönetiminin hükümetçe atanması sağlandı. (ii) Bizzat devlet başkanın iştirak ettiği aylık ticaret özendirme toplantılarında, hangi şirketlerin hangi sektörlerde çalışması gerektiği gibi hedeflerin tayini, ihracata yönelik şirket bazlı hedef tespiti ve pratik uygulamalarda karşılaşılan sorunların çözüme ulaştırılması sağlandı. (iii) Dış pazarda ihracat imkanlarını araştırması amacıyla Kore Ticaret Promosyon Ajansı (KOTRA) kuruldu ve yurt dışında teşkilatlanması sağlandı" (Hiemenz 1999'dan aktaran Atay (2015, s. 242). Takip eden süreç içerisinde beş yıllık planlar hazırlanarak bu planların gerçekleştirilmesi için de farklı düzenlemeler yapılmıştır.

Eşiyok (2014), Japonya'dakine benzer sistemleri uygulamaya koyarak, başlangıçta tersine mühendislik (reverse engineering) gibi yasal olmayan uygulamalar ile başlayan, yıllar boyu yeni teknolojileri öğrenmek, bu teknolojilerin en iyi nasıl uygulanabileceğini çözmek ve tüm bunları ülke içerisinde yer alan diğer firmalar ile yürüterek, kendi ekonomisini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Devletin öncülüğünde yürütülen bu çalışmalar, özel sektörün henüz uzman olmadığı alanlara odaklanarak, bu alanlarda ilerleyen yıllarda dünya devi firmalar çıkartabilmesine kaynaklık etmiştir. Ayrıca Güney Kore doğrudan dış yatırımlara bağımlı kalmamış, Ar-Ge alanında yapılan yatırımlar ve diğer politikalar ile kendi endüstrisinin temellerini atmıştır.

1960'lı yıllarda başlayan ilk sanayileşme dönemi, 1970'li yıllarda ağır sanayinin kurulması süreciyle devam etmiştir. Daha önceleri görece daha basit teknoloji ve işlerle uğraşan ancak başarılı olan chaebollere (Japonların zaibatsularına benzeyen aile firmaları) yeni imkanlar tanınmış ve bu süreç içerisinde yine devlet desteği sürdürülmüştür. Devlet bankaları ile bu kalkınma sürecinde yapılan yardımlar, uzun vadeli ve düşük ödemeli krediler gibi uygulamalara başvurulmuştur. Ek olarak ithalata getirilen yüksek vergiler ile ülkenin iç pazarında, ülkenin kendi ürettiği malzemeler ve malların kullanılması teşvik edilmiştir. Uzun yıllar boyunca diğer piyasalar ile rekabet etmeye hazırlanan bu firmalar, ilerleyen süreçte sağlam altyapıları sayesinde güçlü bir hale gelerek küresel piyasada hayatta kalmayı başarabilmiştir.

Chang (2015), kendi hayatından örnekler vererek, Güney Kore'nin 40 yıllık bir süre içerisinde nasıl çok fakir bir ülke iken, bir insan hayatı sürecinde bu kadar gelişebildiğine olan şaşkınlığını anlatır. Başlangıçta büyük çoğunluğunun fakir olduğu ülke, uygulanan politikalar, devlet ve özel sektör iş birliği sayesinde çok hızlı bir kalkınma süreci geçirmiştir. Kendi çocukluğunda 40-50 kişilik sınıflarda büyüdüğünü, ancak; ülkenin daha da fakir bölgelerinde sınıfların 90 kişiye kadar ulaştığını; ithal ürünlere gelen ağır vergilerin başlangıçta nasıl onları zora soktuğunu; bu süreç içerisinde ülke içerisinde oluşan kara borsanın bu ithal malları satmak için çabaladığını ve tüm bunlar olup bitirken tüm ülkenin nasıl da kalkınma için çalıştığını anlatır.

Güney Kore, 1950-1990 yılları arasında, takip eden bölümde değinilecek olan politikalarla, işte bu şekilde kalkınmayı başarmıştır. İlk dönemlerde bir Afrika ülkesi kadar fakirken, 1990'lı yıllara girilirken dünyanın en büyük ekonomilerinden birisi olmayı başarmıştır. Bu başarı, kalkınmacı devlet uygulamasının en önemli

örneklerinden birini teşkil eder. Sağlam bürokratik bir yapı, ağır denetimler, bolca deneme yanılma ve yeri geldiğinde ise dünya ticaretinin getirdiği kuralların kimini hiçe sayarak gerçekleştirilmiş olan bu kalkınma, Japonya'nın daha önceki görece zenginliğinden ve Tayvan'ın Amerikan dış yardımlarına bağlılığından daha farklı bir seyir çizmiştir. Her ne kadar, üç ülkede de kalkınmacı devlet uygulamaları görülmüş olsa da Güney Kore, üçü arasında en kötü durumdan gelerek kalkınan ülke olmuştur. Bölümün ilerleyen kısımlarında, bu kalkınmanın ardında yatan politikalar ele alınacaktır.

1.4.2. GÜNEY KORE'NİN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

Park Chung Hee iktidarı ile başlayan ekonomik kalkınma sürecinde, devlet ve özel sektörün iş birliği anahtar bir rol üstlenmiştir. Japonya'nın kalkınma sürecinde olduğu gibi anahtar sektör seçimleri, yüksek gümrük tarifeleri, bebek sektör korumaları, sübvansiyonlar, krediler vb. pek çok uygulamaya başvurulmuştur. Ayrıca; Güney Kore, Japonya'nın kalkınma sürecinde kullandığı uygulamaları yakından takip etmiş, Japon mühendis ve yöneticilerini dönem dönem kendi firmalarında çalışmalarını için davet etmiştir. Amerikalı, Avrupalı ve Asyalı uzmanlar, ülkeye farklı dönemlerde davet edilmiş, onlardan eğitim alınmıştır. Bu ve benzeri uygulamalar ile gerçekleşen kalkınma süreci, ekonomik bağımsızlık ve güçlü bir ülke hedefleri ile başlamış, ilerleyen süreçte ise dünya ekonomisinde sağlam bir yer edinme hedefleri ile birleşmiştir.

Park Chung Hee'nin iktidara gelmesinin ardından oluşturulan ilk Beş Yıllık Kalkınma Plan'ı ile başlayan süreç, 1990'lı yıllara kadar devlet-özel sektör iş birliği ile yürütülmüştür. Bu süreç içerisinde farklı alanlarda uzmanlaşan chaeboller, küresel ekonominin bir parçası olmaya başladıktan sonra da önceden benimsedikleri ilkeler çerçevesinde çalışmalarını sürdürmeye devam etmiştir. Düşük maliyetli, kaliteli ürünler üretmek ve "tam zamanında" mottosu ile yürüyen bir sektör hedeflenmiştir. Amsden (1992), 1980'li yıllardan itibaren güçlenmeye başlayan küçük ve orta boy işletmelerin de zamanla, chaeboller gibi bu ilkeleri benimsediğini anlatır. Aynı büyük firmaların yaptığı teknoloji transferleri gibi, onlar da tam zamanında üretim, tam zamanında teslimat gibi ilkeleri benimsemişlerdir.

1990'lı yılların ardından ise 1980'li yıllarda ilk kez başlayan ekonomik liberalleşme politikaları görülmüştür. Eşiyok (2014), 1993 yılında beş yıllık planların da artık sona erdiğini anlatır. 1980'li yıllarda başlayan serbestleşme, 1990'lı yıllarda finans sektörünün de serbestleşmesiyle birlikte sona ermiştir. Aynı dönemlerde bankalar da özelleştirilmeye başlanmıştır.

1.4.2.1. Toprak Reformu

Amsden (1992), Japon işgali altındaki Güney Kore'de, 1910'lu yıllarda daha yüksek toprak vergisi alınması için yapılan bir toprak reformundan bahseder. Bu süreç içerisinde Japonlar, çok geniş bürokratik ağlar ile ördükleri kırsal kesimden yeni toprak lortları aracılığıyla yüksek vergilendirmeler uygulamışlardır. Yine bu süreç içerisinde, Güney Koreli köylülerin başta alternatifleri olmaması sebebiyle tamamen sıkıştığını ve düşük ücretlerle çalıştığını anlatır.

1948-1950 yılları arasında süren iç savaş döneminde ise Kuzey Kore, Güney'in topraklarını işgal etmiştir. Bu süreç içerisinde yeni bir toprak reformu yaparak, toprakları feodal lortların elinden almıştır. Amsden (1992), bu dönemde Amerikan ve Rus güçlerinin ülke içerisinde kurduğu kontrol üslerinden bahseder. Rusya'nın Kuzey Kore'yi direkt olarak bir cumhuriyet olarak tanıdığını ve toprak reformunun da feodal düzenin sonunu getirdiğini söyler. Feodal düzen yıkılmıştır, toprak yeniden dağıtılmış, ana endüstriler millileştirilmiş ve radikal reform kolonyal fabrika sistemlerinin suistimallerini kırmıştır. Bu süreçte Amerika Birleşik Devletleri ise Kore Demokratik Partisi'ni (KDP-Korean Democratic Party) desteklemiş ve aynı zamanda yangban sınıfından kalanları desteklemiştir.

Aristokrat yangban sınıfının desteği ile Rhee hükümeti iktidara geldikten sonra ise toprak reformu sayesinde onlarla mücadele edebilecek bir feodal lort sınıfı kalmamıştır. Bu süreç boyunca Rhee iktidarı, ülkenin çökmüş durumunu "yaşanabilir" düzeye çekmek için çalışmalar yürütmüştür. Ancak; daha önce de belirtildiği üzere herhangi bir kalkınma politikası ya da sanayileşme adımı atılmamıştır.

Toprak reformu ilk meyvelerini 1961 darbesinden sonra vermeye başlamıştır. Kalkınma politikalarının gerçekleştirilmesi için kurulacak tesisler, yeni eğitim kurumları vb. bu reform sayesinde daha geniş imkanlar aracılığıyla kurulmuştur.

Ayrıca, yine bu dönemde herhangi bir elit sınıfın kalmaması bu politikalara olan muhalefetin ve çıkar çatışmalarının da önüne geçilmesi için yarar sağlamıştır.

1.4.2.2. Ücretler ve Eğitim Reformu

Güney Kore bağımsızlığını kazandıktan sonra, ülkenin sanayi altyapısının çok düşük olması ve vatandaşların büyük bir çoğunluğunun tarım işçisi olması ya da tarım ve hayvancılığa yönelik çalışması sebebiyle maaşlar oldukça düşüktü. Amsden (1992), bu durum uzun yıllar sürmese de başlangıçta Güney Kore'ye tekstil alanında gelişim imkânı sağlamıştır. Ancak; bu gelişim, geride kalmışlığın getirdiği yüklerle karşılaştırıldığında ufak bir avantaj sağlamıştır. Düşük maaşlar, iddia edildiği üzere Güney Kore'ye herhangi bir karşılaştırmalı üstünlük sağlamamıştır.

Endüstrileşme süreci ile başlayan profesyonelleşme ile, Güney Kore'deki maaş oranları da artış göstermeye başlamıştır. Ek olarak ömür boyu iş garantisi ve gerektiğinde sektör içi kardeş firmalar arasındaki hareketliliğinde etkisiyle, maaşlar belirli bir düzeyin üzerinde kalmaya devam etmiştir. Endüstrileşmenin getirdiği bu güvence ile birlikte, Güney Kore'deki maaşlar yükselişe geçmiş ve ülkenin rekorlar kıran büyüme oranlarına göre de gelirleri yükselmiştir. Dolayısıyla; Güney Kore için düşük ücretlerin bir avantaj sağladığını söylemek doğru olmayacaktır.

Amsden (1992), Güney Kore'deki ücretlere ilişkin, endüstrileşme sonrası dönemde yöneticiler ve alt düzey çalışanlar arasındaki ücret farkına dikkat çekmiştir. Normalde diğer ülkelerdeki maaş farkı çok daha yüksek iken, Güney Kore'deki fark daha düşüktür. Yüksek okul ve üniversite mezunu olanların ilkokul mezunu olanlara göre üç kat daha fazla maaş aldığını, ancak; Brezilya'ya kıyasla, Güney Kore'deki yöneticilerin, alt düzey çalışanlar ile maaş farkının daha dar bir seyirde ilerlediğini belirtir. Ancak; yine Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'ya kıyasla Güney Kore'nin orta düzey yöneticilerin maaşlarının, bu ülkelere kıyasla daha yüksek olduğunu belirtir. Aradaki farkın temel sebebinin ise (i) yöneticilerin en iyi okulların, en iyilerinden olmasına ve (ii) üniversite mezunlarının iş için genellikle büyük chaebollerde çalışmayı tercih ettiğini ve bu sebeple de rekabet yükseldiği için ücretlerin görece düştüğünü belirtir.

Amsden (1992), geç endüstrileşmenin en temel öğelerinden birinin eğitim olduğunu vurgular. Bir ülkenin endüstrileşme sürecinde kalifiye elemanlara olan ihtiyacı, yalnızca çalışan olarak değil, aynı zamanda da ülke sanayilerinin temelini atılması açısından da elzemdir. Bu bağlamda; İkinci Endüstri Devrimi olarak adlandırılan Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'nın kalkınması sürecinde, İngiltere'nin Endüstri Devrimi sürecinde daha fazla eğitilmiş nüfusu olduğunu söyler. Ek olarak; 1954 yılına gelindiğinde, Japonya ve Güney Kore'nin Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'dan daha da fazla eğitilmiş nüfusu olduğunu belirtir. Bu yıllarda Japonya'nın Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'nın 19. Yüzyılın sonlarında eğittiği nüfusundan çok daha fazlasını eğittiğini anlatır.

Tablo 4. 1830-1954 Yılları Arasında İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Japonya ve Güney Kore'de Okula Kayıtlı Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı

Ülke	1830	1850	1878	1887	1928	1954
İngiltere	9	12	15	16	16	15
ABD	15	18	19	22	24	22
Almanya	17	16	17	18	17	13
Japonya	-	-	-	7	13	23
G. Kore	-	-	-	-	4	17

Kaynak: Amsden 1992.

Tablo 4'te 1830-1954 yılları arasında İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Japonya ve Güney Kore'de okula kayıtlı nüfusun toplam nüfusa oranları verilmiştir. Bu veriler ışığında, 1954 yılında Güney Kore'de eğitim oranlarının büyük bir artışa geçtiği görülmektedir. 1948-1950 arasında süren iç savaşın hemen ardından böylesi büyük bir nüfusun, eğitim için okullara kaydolması, ilerleyen süreçte gerçekleşecek olan endüstrileşme sürecindeki istihdam açığının da kapatılmasına imkân sağlamıştır.

Amsden (1992), iç savaş sonrası dönemde, özellikle de 1960'lı yıllar içerisinde eğitime yapılan yatırımlara ve eğitimdeki artışa büyük bir önem atfeder. Bu süreç içerisinde, diğer geç kalkınan ülkeler ve hatta kalkınmış ülkelere kıyasla çok yüksek

eğitim oranları görülmüştür. Üniversite ve niversite sonrası eğitimde de yine büyük bir artış görülmüştür. Bu eğitimi diğer ülkelerinden eğitimden farklı kılan en temel özelliklerden birisi ise, yalnızca bilim ve teknoloji odaklı bir eğitim verilmemesi, bunlara ek olarak ahlak ve disiplin üzerine de her bireyin eğitime tabi tutulması olarak belirtilmiştir.

Güney Kore'nin eğitimdeki bu başarısı, ilerleyen yıllarda Japonya'dan aldığı teknik destek ve öğretiler ile bir araya geldiğinde, ülkenin endüstrileşme sürecinde büyük bir avantaj sağlamıştır. Eğitimi bireyler, alanlarında uzmanlaşmaları için Japonya ile ortak kurulan iştirakler ve takaslar yoluyla daha da uzmanlaşmış ve böylelikle de Güney Kore'deki firmalar yüksek performans, yüksek verim gayelerine erişmişlerdir.

1.4.2.3. Beş Yıllık Kalkınma Planları, Devlet Yatırımları ve Diğer Koruyucu nlemler

“... Park yönetimi iktidara gelir gelmez kalkınmacı devlet için ayrıntılı bir plan hazırlamış, kalkınmacı devletin temellerini atma yönünde kurumsal değişikliklere gitmiştir. Bu kurumsal değişikliklerin en temel olanları şu şekilde özetlenebilir: Ekonomik Planlama Kurulu Bakanlığı kurulmuş, bu bakanlık btce yetkisiyle donatılarak, 1962-1966 dönemini kapsayacak olan ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmaya başlanmıştır. Bankalar devletleştirilmiş, özel kesime yardımcı olmak amacıyla Devlet Ticareti Dairesi KOTRA gibi kamu ve yarı kamu daireleri ihdas edilmiştir” (Eşiyok, 2014, s. 336). 1960'lı yıllarda başlayan hafif endüstriyel oluşumlar, demir-elik endüstrilerinin gelişimi ile 1970'li yıllarda ağır endüstrileşme sürecine geçiş başlamıştır.

Amsden (1992), endüstrileşme süreci içerisinde devletin bir girişimci gibi anahtar sektörleri belirlemesinden, bu sektörlerde çalışması için chaeboller ile koordineli olarak hangi endüstri kolunda hangi firmanın çalışacağının seçilmesinden ve özel sektörün yeterli olmayacağı alanlarda ise kamu iştirakleri kurarak bu alanlarda faaliyet göstermesinden bahseder. Bu alanlarda çalışacak kişiler de önceki bölümde değinilmiş olan eğitimi kesimden sağlanacak ve gerektiğinde yurt dışına eğitim amacıyla yönetici ve mühendisler gönderilmiştir.

“Girişimciliğin fonksiyonları şunları kapsamaktadır:

- 1- Yeni ekonomik fırsatların idrak edilmesi ki bunlar;
 - a. Yeni ürünleri,
 - b. Yeni üretim yöntemlerini,
 - c. Yeni piyasaları kapsar.
- 2- Yeni ekonomik fırsatların kârlılığının değerlendirilmesi,
- 3- Finansal kaynakların kontrolünün elde edilmesi,
- 4- İşletme dizaynı, teknolojisi ve inşasının denetimi,
- 5- Yeni personelin işe alımı ve eğitimi,
- 6- Hükümet ile olan ilişkiler,
- 7- Satıcılar ve alıcılar ile olan ilişkiler.

Buradaki önemli husus, Güney Kore'deki girişimcilerin hükümet ile çok fazla zaman kaybetmek zorunda olmamasıdır. Tersine, diğer tüm süreçler hükümetin desteği sayesinde ortaya çıkmaktadır" (Amsden, 1992). Özel sektör ve hükümetin iş birliği, endüstrileşme sürecinin verimini artırmış, gereken süreyi kısaltmış ve dış piyasalar ile rekabeti hususunda özel sektörü koruyarak, onun gelişimi için yalıtılmış bir alan yaratmıştır. Bu avantajlar bir araya geldiğinde ise, geç kalkınma süreci başarılı bir şekilde yürütülmüştür.

Amsden (1992), Ekonomik Planlama Kurulu'nun erken dönemlerinde, dışarıdan gelen yatırım fikirlerine karşı başlangıçta çekinik bir tavır takındığını belirtir. Sosyal fayda sağlayacak olan plan ve projelerin dahi, Kurul içerisinde tartışmalara konu olduğunu belirtir. Ancak; zamanla hem devletin hem de özel sektörün birbirlerine olan güveni artmış, bu tür özel teşebbüsler daha fazla desteklenmeye başlamıştır. Profesyonelleşmenin iyice artması ile de takip eden rolü devlet üstlenmiş ve büyük chaebollerin liderliğinde projeler geliştirilmeye başlanmıştır.

Beş Yıllık Kalkınma Planları, 1993 yılına kadar düzenli olarak duyurulmuştur. Ancak 1993 yılından itibaren, liberalleşme ve dünya piyasası ile entegrasyon süreci başladığında planlar da kaldırılmıştır. Bu dönemden sonra piyasanın kendi ayakları üzerinde durarak, kendi kuralları çerçevesinde işlemesine özen gösterilmiştir.

Günümüzde de bu uygulamalar devam etmekte, devlet minimal rolünü sürdürmektedir.

Güney Kore'nin kalkınma deneyiminde önemli olan bir başka husus ise, bankaların devletleştirilmesidir. 1961 Darbesi'nden sonraki süreçte, atılacak adımlarda özel sektörün yanında yer alan devletin en büyük yardımcı rollerinden birisi de bu devlet bankaları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Japonya örneğinde olduğu gibi bu devlet bankaları özel sektöre düşük faizli krediler vermiş, gerektiğinde geri ödeme sürelerini uzatıp kısaltarak firmalara destek olmuştur.

Kredilerin yanı sıra devlet, özel sektörü dış piyasalara karşı ve rekabete karşı korumak adına yüksek gümrük tarifeleri uygulamıştır. İç piyasada olabildiğince kendi ürünlerinin tüketilmesini sağlamak ve aynı zamanda da ihracat odaklı ekonominin başarıya ulaşmasını sağlamak adına bu ve benzeri uygulamalar 20-30 yıl kadar sürdürülmüştür. Örneğin; Hyundai'nin kuruluşundan, dünya piyasasına atılması sürecine kadar yurtiçinde bu firmanın araçlarının kullanılması teşvik edilmiş ve yurtdışından farklı markaların araçları ya ülkeye alınmamış ya da yüksek vergiler aracılığıyla caydırıcı bir hale getirilmiştir.

Özel sektörde yer alan firmalar, başarılı olduklarında ödüllendirilmişlerdir. Bu ödüller farklı sektörlerde çalışma izni, başarısız olan firmaların sektörlerden çekilmesi, gerekli görülen durumlarda şirketlerin birleştirilmesi gibi uygulamalar izlenmiştir. Güney Kore devleti, özel sektörün performansını sürekli olarak denetlemiş, bu firmalardan düzenli aralıklarla raporlar istemiştir. Bu raporlardan hareketle performans değerlendirmesine tabi tutulan şirketler, başarılı olmaları durumunda daha geniş sübvansiyonlar, daha fazla kredi imkânı gibi ek desteklerle de ödüllendirilmiştir.

“Kore’de sanayi politikaları uygulanırken ithalat kısıtlamalar seçici ve aşamalı bir şekilde yapılmış, doğrudan yabancı yatırımlar üzerine yaygın sınırlamalar getirilmiştir. İhracata yönelik sektörlerde girdiler için liberal bir dış ticaret politikası izlenirken, iç piyasaya yönelik sektörlerde ise son derece kısıtlayıcı bir dış ticaret politikası izlenmiştir ... Kore’de sanayi politikası temel kararları uzun vadeli hedefler çerçevesinde ve mevcut fiyatların kısa vadeli etkinlik kıstası göz ardı edilerek alınmış, devlet kaynak tahsisinde aktif ve merkezi bir rol üstlenmiştir” (Eşiyok, 2014, s. 339). İhracatın gelişmesi için izlenen liberal dış ticaret politikaları ile üretim sektöründe

daha hızlı ve efektif bir büyüme hedeflenmiş ve iç piyasa yönelik kısıtlayıcı bir dış politika ile de iç piyasanın dış etkilerden korunarak, yerli üretim mal ve hizmetlerin kullanımının yaygınlaşması hedeflenmiştir.

Ar-Ge'ye yapılan yatırımlar her geçen yıl artmış, ülke içerisindeki patent başvuruları da yıllar içerisinde büyük bir artış göstermiştir. Önceleri tersine mühendislik (reverse engineering) ile yapılan teknoloji transferleri, teknolojik fark kapandıkça ve ülke içerisindeki uzmanlaşma arttıkça araştırma yatırımları olarak kendini göstermeye başlamıştır. Başlangıçta diğerlerinin üretebildiğini üretmek amacı varken, ilerleyen dönemlerde nitelik ve nicelik bakımından diğerlerinin üretebildiğinden iyisini üretmek hedef haline gelmiş ve neticede ise yeni teknolojiler geliştirerek piyasada yeni akımlar başlatılması amaçlanmıştır.

Eşiyok (2014, s. 342) Güney Kore'nin endüstrileşme sürecinin temel başlık olarak 1960'lar, 1970'ler, 1980'ler ve 1990'lar ve sonrası olarak dört gruba ayırmıştır. Bu bağlamda 1960'lar sürecinde atılan adımlar şu şekildedir; Hafif sanayilerde ihracatın yaygınlaştırılması, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MOST), Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (KOST) ve Kore Bilimsel ve Teknoloji Enformasyon Merkezi gibi kurumlar kurulması; sübvansiyonlu krediler verilmesi, ihracat hedeflerin kurulması ve ihracatın sübvansiyonla edilmesi, ithalat koruması uygulanması ve son olarak üretim malları sanayi desteklenmesi. 1970'lerde; 1973 yılında "Kimya ve Ağır Sanayi Kalkınma Planı" uygulamaya konması; petro-kimya, çelik, gemi inşa, elektronik, makine sanayileri ve demir dışı sanayiler öncelikli sektörler olarak belirlenmesi; sermaye ithalatından teknoloji ithalatına dönüş yapılması, ihracat odaklı sanayilerin rekabet güçleri yükselmesi. 1980'lerde, sanayi yapısı daha ileri ve dengeli bir düzeye getirilmesi, firmaların yeniden yapılandırılması, ithalatın liberalizasyonu sürecinin başlaması, Ar-Ge yatırımları teşvik edilmesi, doğrudan yatırımlar üzerindeki kısıtlamaların yumuşatılması, teknoloji-yoğun sektörlerin teşvik edilmesi; insan kaynakları geliştirilmesi ve son olarak bilgi sanayi teşvik edilmesi. 1990'larda ise; sanayi yapısının kendini yeni düzene uyarlaması ve teknolojik yenilikler teşvik edilmesi; enformasyon ağının iyileştirilmesi, özel sektör öncülüğünde kalkınma politikalarının yürürlüğe girmesi, 1997 yılından sonra chaebollerde yeniden yapılanmaya gidilmesi, beşerî ve diğer kaynakların etkin kullanımın teşvik edilmesi ve son olarak finans sektöründe liberalizasyona gidilmesi.

Öncelikli olarak; organize bir endüstrileşme faaliyeti olarak başlayan süreç, ilerleyen dönemde hafif endüstrileşmeyle devam etti. Ardından, alt yapının kurulmuş olması sebebiyle, ağır endüstrileşmeye yönelik yatırımlar ve çalışmalar başladı. Bu çalışmaların da başarıyla sonuçlanmasının ardından dış piyasalarla entegrasyon süreci başladı. Entegrasyon sürecinin son dönemlerinde yaşanan 1997 Asya Krizi'nin ardından, ülke içerisinde faaliyet gösteren ve dışarıda faaliyet gösteren Güney Koreli firmalara yeniden yapılan ve dönüşüm için destek verildi. Tüm bu süreçlerin sonunda, Güney Kore, kalkınmacı devlet uygulamasının da desteğiyle kalkınma sürecini tamamlamış oldu.

1.4.3. GÜNEY KORE’NİN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Güney Kore, 1960’lı yıllardan itibaren bilim ve teknoloji alanına ek yatırımlar yapmaya başladı. Ülke içerisindeki eğitimli kesimler, daha ileri eğitimler alması amacıyla yurt dışına gönderildi. Aynı zamanda, geç endüstrileşen bir ülke olarak, diğer ülkelerin ekonomi, bilim ve teknoloji alanlarında yakalanmasının kolaylaştırılması için, geriden gelen ülkelerin elinde en güçlü enstrümanlardan birisi olan kopyalama, tersine mühendislik (reverse engineering) gibi yöntemlere de başvurarak ihraç edilebilecek mallar üretilmesi hedeflendi ve bu alanda çalışıldı.

1970’li yıllara gelindiğinde, ülkede hafif endüstriler gelişmeye başlamış, chaeboller ile devlet yatırımlar ve endüstrileşme üzerinde daha tecrübeli bir hale gelmiştir. Bu sebeple de 1970’li yıllarda ülke genelinde ağır endüstrilerin kurulması için çalışmalar yürütülmüştür. Demir-çelik üretimi, gemi üretimi, otomotiv sektörü gibi kompleks ve kârlı işletmeler kurulması hedeflenmiştir. Amsden (1992), Güney Kore’nin ilk kez gemi sektörüne girdiğinde üretim kapasitesinin düşük oluşundan, bu süreç içerisinde yurt dışındaki rakipleriyle yarışabilmek için her türlü imkân değerlendirdiğinden ve zamanla Avrupalı şirketlerle ve Amerikalı şirketlerle de iş birliği yaparak sektörü geliştirmesini anlatır.

1980’li yıllarda artık hafif ve ağır endüstrileri geliştirmiş olan Güney Kore, rotayı Ar-Ge çalışmalarına yönlendirmeye başlar. Bu dönemde, teknolojik ve bilim alanına yapılan yatırımlar iyice artmaya başlar. Chaeboller, rakiplerini kalite ve ürün başına maliyet konusunda yakalamış ve bu raddeden sonra artık onlara yeni ürün ve

teknolojiler üretmek gibi bir görev yüklenmiştir. Aynı önceki dönemlerde olduğu gibi, özel sektör ve devlet arasındaki iş birliği sürdürülmüş ve yatırımlar koordineli olarak yürütülmüştür. Bu on yılın ikinci yarısından itibaren artmaya başlayan serbestleşme yine öne çıkan bir başka husustur. Ülke, ekonomisini iyiden iyiye dış pazarlara da açmaya başlamıştır. Bu sayede yeni iştirakler kurulmuş ve chaebollerin hacmi genişlemiştir.

1990'lı yıllardan itibaren artık hem iş sektöründe hem de finans sektöründe serbestleştirme sürecine girilmiştir. Bu dönem içerisinde iyice olgunlaşmış olan chaeboller, pek çok sektörde iş yürütmeye başlamış, yurt dışında tesisler açmış, farklı firmalar ile projeler yürütmeye başlamıştır. Devlet, planlamacı ve lider rolünü tamamen bırakmış ve böylelikle de kalkınmacı devlet süreci sona ermiştir.

Atay (2015, s. 243), Güney Kore'nin 1980-2007 yılları arasında ihraç ettiği ürünlerdeki dağılımı açıklamıştır. Bu bağlamda 1980'li yıllarda teknolojik olarak daha az gelişmiş ürünler ihracatın temel unsurları iken, yıllar ilerledikçe ihraç edilen ürünlerin de teknolojik kompleksliği artmış, modern piyasanın modern ihtiyaçlarına göre farklı alanlarda ürünler üretilip satılmaya başlanmıştır. Yine aynı zamanda, bu yıllar içerisinde talebi değişmeyen ancak teknolojik yeniliklere uğrayan ürünler de ihraç edilmeye devam edilmiş, ancak; teknolojik rekabet kuralları gereğince bahsi geçen ürünlerde de geliştirmeler yapılmıştır.

Bir ülkenin endüstriyel gelişmişliğinin bir başka önemli belirtisi, o ülkede verilen patentlerin sayısıdır. Bu bağlamda Güney Kore'de endüstrileşme döneminde, Patent Kurumu tarafından verilen patentlerde de büyük bir artış yaşanmıştır. Atay (2015), 1955-2007 yılları arasında Patent Kurumu tarafından verilen patent sayılarını vermiştir. 1955 yılında yalnızca 52 patent verilmişken, bu sayı 1960 yılında 219'a, 1970 yılında 266'ya, 1980 yılında 1632'ye, 1990 yılında 7.762'ye, 2000 yılında 34.958'e, 2005 yılında 73512'ye ve 2007 yılında 123.705'e çıkmıştır. Bu sayılardaki muazzam artış, 1970'li yıllardan itibaren chaebollere eşlik eden küçük ve orta boy işletmelerin artışıyla sağlanmıştır.

Tablo 5. Güney Kore'nin 1961-2000 Yılları Arasındaki GSYİH Değerlerindeki Artış (%)

Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)
1961	6,396	1981	7,246
1962	3,895	1982	8,338
1963	9,021	1983	13,376
1964	9,747	1984	10,552
1965	7,318	1985	7,839
1966	11,994	1986	11,327
1967	9,08	1987	12,724
1968	13,166	1988	11,998
1969	14,561	1989	7,073
1970	10,053	1990	9,878
1971	10,546	1991	10,778
1972	7,214	1992	6,199
1973	14,878	1993	6,877
1974	9,512	1994	9,269
1975	7,84	1995	9,615
1976	13,221	1996	7,891
1977	12,336	1997	6,171
1978	10,593	1998	-5,128
1979	8,671	1999	11,467
1980	-1,646	2000	9,061

Kaynak: Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=KR> (18 Mayıs 2021 tarihinde erişildi)

Tablo 5'te, Güney Kore'nin 1961-2000 yılları arasındaki GSYİH değişimler yüzdesel olarak verilmiştir. Bu verilerden hareketle, Güney Kore'nin 1961 tarihinden itibaren yüksek büyüme oranlarına eriştiği görülmektedir. Özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısı ile 1970'li yıllar boyunca yüksek büyüme oranları gözlenmektedir. Aynı şekilde 1983 yılından başlayarak, 1980'li yıllar boyunca da çok yüksek büyüme oranları gözlenmektedir. Bu oranlar, dünyada eşi benzeri görülmemiş derecede yüksek

oranlardır. 1997 Asya Krizi ve Petrol Krizleri sebebiyle ve 1980 yılında yaşanan ekşi büyümeler haricinde, Güney Kore tüm kalkınma süreci boyunca çok yüksek büyüme hızlarına ulaşmıştır.

Kalkınma sürecinde öne çıkan büyük endüstriler arasında otomotiv endüstrisi, çimento endüstrisi, gemi yapım endüstrisi, demir çelik endüstrisi gibi alanlar sayılabilir. Demir çelik endüstrisinin doğuşu, 1968 yılında kurulan POSCO (Pohang Iron and Steel Company, Ltd.) ile başlamıştır. Amsden (1992), POSCO'nun kuruluşundan 5 yıl sonra 1,03 milyon metrik ton üretim yaptığını ve 1983 yılına gelindiğinde bu üretimin 9,1 milyon metrik tona ulaştığını belirtir. Üretim kapasitesinde bu devasa artış, ilerleyen süreç içerisinde gemi yapım endüstrisinin de güvenilir bir şekilde büyümesine aracı olmuştur.

Amsden (1992), POSCO'dan önce de ülke içerisinde başarısız olmuş birkaç demir çelik fabrikası girişimi olduğunu belirtir. Bu denemelerden istenilen sonuç alınamayınca, devlet bu sektöre kendisinin girmesinin daha iyi olacağı kararına varır ve POSCO'yu kurar. İlerleyen süreçte Japonya'dan alınan teknik destekler ile POSCO'nun üretim kapasitesi büyük ölçüde artırılır. Aynı zamanda üretilen malzemenin kalitesi de Japonya'daki demir çelik sektörü ile karşılaştırılarak sürekli geliştirilmeye devam eder. Diğer kalkınan ülkeler ile karşılaştırıldığında, POSCO'nun avantajının, erişimine sunulmuş olan kaynaklar olduğunu da belirtir.

“1973 yılının mart ayında, Hyundai Grup'a bağlı olan HHI (Hyundai Heavy Industries) Çok Büyük Ham Taşıyıcı'nın üretimine başlamıştır. 10 yıldan az bir süre sonra, HHI dünyanın en büyük gemi üreticilerinden biri haline geldi, 10 milyon dedveyt tonu (DWT) aşan kümülatif teslimatlara başladı” (Amsden, 1992, s. 269). Doğal kaynak yoksunluğu sebebiyle demir çelik endüstrisinin dahi olmaması gereken bir ülkenin, dünyanın en büyük gemi üreticisi haline gelmesi yine kalkınmacı devletin yarattığı imkânlar sayesinde mümkün olmuştur. Güney Kore tarafından üretilen gemiler, başlangıçta verim ve şekil açısından zayıf olmasına ve ilk dönemlerde zamanında teslimat sorunları yaşanmış olsa da ilerleyen süreçte tüm bu eksiklik ve hatalar giderilmiş ve ülke dünyanın en büyük gemi üreticisi haline gelmiştir.

Güney Kore özelinde ortaya çıkan bir başka önemli sektör de çimento sektörüdür. Hyundai, günümüzde bir otomobil firması olarak nam salmış olsa da, ilk

kurulduğu dönemlerde farklı sektörlerde çalışmaktaydı. Bu sektörlerden biri olan çimento sektörüne de 1951 yılında girmiştir. Başlangıçta ülke içerisindeki inşaat sektöründe çalışarak başlamış, ancak; sektördeki artan ihtiyaç sebebiyle gelişmek zorunda kalmıştır. Bu amaçla da Amerika Birleşik Devletleri'nden bir firma ile anlaşma imzalamış ve mühendislik alanında bu firmadan tavsiyeler ve destekler almaya başlamıştır. Süreç içerisinde edinilen bilgiler ve kazanılan tecrübe ile, Hyundai büyük bir çimento üreticisi haline gelmiştir.

1967 yılında, Hyundai'nin çimento üretimindeki başarısı ve şirketin gelişmişliği sebebiyle, Hyundai'nin bir alt dalı olan Hyundai Motors kurulmuştur. Bu şirket, kuruluşundan 20 yıl sonra, ülkenin ilk bağımsız otomobil üreticisi haline gelmiştir. Daha önce de değinildiği üzere, eğer ki chaebol çalıştığı alanda başarılı olursa, farklı alanlarda da başarılı olması için devlet tarafından desteklenmekteydi. Hyundai, öncelikle bir çimento üreticisi iken, ilerleyen zamanlarda ülkenin ilk otomobil üreticisi olması için teşvik edildi. Bu görevi de zamanla başarıyla tamamladı ve Güney Kore'nin ilk bağımsız otomobil üreticisi haline geldi.

1.5. TAYVAN

Tayvan, uzun yıllar boyunca, Güney Kore gibi bir Japonya sömürgesiydi. Japonya'nın Çin ile olan savaşı kazanması sonucu, 1895 yılında bir Japon sömürgesi oldu. Japonya'nın Tayvan üzerindeki kontrolü, normalde görülen sömürgelerden farklı olarak, Japonya'nın Tayvan'da endüstrileşmenin ilk adımlarını atmış olmasıdır. Ayrıca; Japonlar Tayvan'ı ele geçirdikten sonra, bir toprak reformu gerçekleştirmişlerdir. Bu toprak reformu ile; anakarada yer alan feodal lordların toprakları adada yer alan feodal lordlara devredilmiştir.

Japonya'nın kontrol süresince Tayvan'da pirinç ve şeker üretimi artmış ve bu ürünler Japonya'ya nakledilmek üzere üretilmiştir. Yeni toprak sahipleri dönemin Japon yetkilileri ile yakın ilişkiler kurmuş ve bu düzenlemeler sağlam ağların doğmasına sebep olmuştur. Wade'e (1990) göre, 1930 yıllara doğru, savaşa hazırlanan Japonya, sömürgesi olan Tayvan'dan daha fazla destek alabilmek amacıyla kimi endüstrileri kurmaya yönelmiştir. Bu endüstriler; besin işleme endüstrisi, tekstil endüstrisi, kontrplak endüstrisi, kâğıt hamuru ve kâğıt endüstrisi, çimento endüstrisi,

kimyasal gübre endüstrisi, alüminyum ve bakır işleme endüstrisi, petrol arıtma tesisleri ve gemi yapım endüstrisi şeklindedir.

Bu süreç içerisinde Tayvan Güneydoğu Asya ülkelerinden hammadde almış ve işlenmiş ürünleri ise Japonya'ya satmıştır. Takip eden yıllar içerisinde ülkenin refah düzeyi artmaya devam etmiştir. Wade (1990), bu süreç içerisinde ilköğretime yapılan yatırımların arttığını belirtir ve Tayvanlıların diğer ülkelere kıyasla daha düşük pozisyonlarda çalıştığı iddiasının yanlış olduğunu belirtir. 1940'lı yıllara gelindiğinde Tayvan'da, Japonya'dakinden beş kat daha fazla yönetici, üç kat daha fazla tarım teknisyeni ve sağlık teknisyeni vardı ve profesyonel işçilerin sayısı da yine Japonya'dakinin üç katıydı.

1945 yılında Japonya, İkinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi sonucu Tayvan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Japonya'nın Tayvan'dan çekilmesini takip eden süreçte, Çin'de süren iç savaşı komünistlere karşı kaybeden Milliyetçi Parti (Kuomintang, KMT), anakarayı terk ederek Tayvan'a sığınmıştır. Tayvan'da o dönemlerde herhangi bir yönetim ya da ordu olmadığı için de yönetimi direkt olarak ele alabilmiştir. KMT yönetimi ile birlikte de Tayvan'ın mucizevi olarak kabul edilen kalkınma süreci başlamıştır.

Bu bölümde, Tayvan'ın Japonya sömürgesi olduğu dönemden başlayarak genel tarihi ve kalkınma süreci anlatılacak, kalkınma sürecinde uygulanan politikalara değinilecek ve kalkınma sürecinde hangi dönemlerde hangi sektörlerin öne çıkartıldığı üzerinde durulacaktır.

1.5.1. TAYVAN'IN KALKINMA DENEYİMİ

Tayvan, dönemin diğer ülkelerinden farklı olarak, sömürgecisi tarafından ilk sanayileşme adımlarının atıldığı, ardından KMT yönetimi altında Amerikan destekleri ile, ucuz işgücünün yarattığı imkânlardan da faydalanarak, kısa bir süre içerisinde büyük bir ekonomik kalkınma, endüstrileşme ve gelişim süreci geçirmiştir. Bu bağlamda öne çıkan uygulamalar diğer geç kalkınan ülkeler ile paralellik göstermektedir. Bebek endüstri uygulamaları, yüksek gümrük tarifesi uygulamaları, sübvansiyonlar ve uygun krediler gibi pek çok uygulama Tayvan'ın kalkınma sürecinde de görülmüştür.

1.5.1.1. Bir Japon Sömürgesi Olarak Tayvan

Japonya, Çin'e karşı kazandığı savaş ile 1895 yılında Tayvan'ın kontrolünü ele almıştır. 50 yıl boyunca, neredeyse Kore'nin olduğu gibi, Japon kontrolü ülkede sürmüştür. Bu süreç içerisinde Japonlar, Tayvan'a yatırımlar yapmış ve bu yatırımların kontrolünü ellerinde tutarken, farklı ticaret uygulamaları ile Tayvanlıların da ekonomik kalkınmadan pay almasını sağlamıştır. Bu kapsamda kurulan tesisler ve diğer sömürge ve diğer Güneydoğu Asya devletlerinden alınan hammaddeler Tayvan'da işlenmiş ve ardından işlenmiş ürünler Japonya'ya satılmıştır.

Wade (1990), Japonya'nın Tayvan üzerindeki etkisini “yukarıdan gelen devrim” olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda; Japonların, aynı 1870'lerde Meiji yönetimi ile yaptığı toprak reformunu, Tayvan'da da yapmış olmasını örnek vermektedir. Bu dönem içerisinde, Çinli feodal lordlarının toprakları, Tayvan'da ikamet eden yeni feodal lordlara devredilmiştir. Yeni feodal lordlar da Japonlar ile iyi ilişkiler kurmuştur.

Tayvan'daki hammadde üretimi desteklenmiştir, ancak buradaki amaç Tayvan'ın temel kaynaklarını sömürmek yerine, Tayvan'da pirinç ve şeker üretimi artırmak olmuştur. Yine bu dönem içerisinde sulama ve drenaj sistemleri geliştirilmiş ya da daha verimli tohumlar dağıtılmış, ülke genelinde gübre yaygınlaştırılmaya çalışılmış, hatta kimi zaman bu uygulamalar polis kuvvetlerinin denetimi ve desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Wade (1990), bu dönem uygulamalarına ek olarak; ülke içerisinde kurulan yeni çiftçi kooperatiflerinden ve sulama birliklerinden bahseder. Bu uygulamalar ile feodal lordlar ve onların kiracıları arasındaki ilişki ve iletişimin geliştirilmesi, böylelikle de onları kontrol altında tutarken diğer yandan da üretimin iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

Önceki bölümde de belirtildiği üzere, bu dönemde Tayvan'da bazı endüstrilerin temelleri atılmıştır. Wade (1990), 1912-1940 yılları arasında Tayvan'ın üretim kapasitesinin %6 arttığını belirtir. Ek olarak, 1930'lu yıllarda Tayvan'ın üretim kapasitesi %7 artmıştır ki, bu Japonya'nın bu dönemdeki kapasite artışından bile yüksektir. 1930'lu yıllarda Tayvan, bölgenin en büyük ticaretçisi olmuştur ve ticaretlerinin büyük bölümünü Japonya ile gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Güneydoğu

Asya ülkelerinden alınan hammaddeler ülke içerisinde işlenmiş ve ardından işlenmiş bu ürünler Japonya'ya satılmıştır.

Wade (1990), bu dönem içerisinde ülkenin refah düzeyinin arttığını belirtir. Kimi araştırmalar, Tayvanlı köylülerin durumunun Japonya'dan dahi daha iyi hale geldiğini göstermektedir. Ölüm oranları düşmüştür. 1905 yılında binde kırk olan ölüm oranları, 1936 yılına gelindiğinde binde yirmiye düşmüştür. Bu oran, o dönemin Güneydoğu Asya ve Sahra Altı Afrika ülkelerinden çok daha düşük bir orandır.

Wade'e (1990) göre, bu döneme ilişkin en sıra dışı olgu, ülkenin ticaret hacmi ve birikimi artarken, bu birikimin herhangi bir elitin elinde toplanmamasıdır. Çünkü; Japonlar, ülke üzerinde neredeyse tam bir kontrole sahiptir. Bu ise Tayvan'da dinamik bir elit/kapitalist sınıfın doğmasını geciktirmiş, ayrıca diğer kalkınmakta olan ülkelere göre daha adil bir gelir dağılımının oluşmasına olanak sağlamıştır.

1945 yılında, Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi sebebiyle Tayvan'dan çekilmesi, Tayvan'da büyük bir yönetim boşluğu doğurmuştur. Bu boşluk, ilerleyen yıllarda anakaradaki savaşı komünist partiye karşı kaybeden KMT rejimi tarafından kapatılmıştır.

1.5.1.2. Tayvan'da KMT Rejimi ve Kalkınma Süreci

Çin'deki iç savaşı, Milliyetçi Parti (KMT) komünist partiye karşı kaybetmiştir. Bunun sonucu olarak da KMT, Tayvan'a çekilmiştir. Bu dönemde Tayvan'da herhangi bir siyasi ya da askeri yönetim bulunmamaktadır. Herhangi bir direnç ile karşılaşmayan KMT de bu boşluğu doldurmuştur. Ülkede zaten halihazırda bulunan birikim ve erken endüstrileşme sayesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin destek ve yardımları ile kalkınmıştır. Bu kalkınma süreci, Asya Mucizesi olarak adlandırılan sürecin bir parçasıdır ve geç kalkınan ülkeler arasındaki en önemli örneklerden biridir.

“6 milyonluk adaya, 1-2 milyon kadar sivil ve asker akın etti. Tayvan ile herhangi bir bağı yoktu. Adalıların gelenlerle mücadele edecek askeri ya da siyasi herhangi bir gücü yoktu ... Kolonyal yönetime ait olan tüm monopoller, Japonlarca sahip olunan tüm endüstriyel girişim payları, Japonlarca sahip olunan tüm topraklar, hepsi yeni gelen hükümete geçti” (Wade, 1990, s. 75). Yeni hükümet, ilk olarak bir toprak reformu gerçekleştirdi. Reformun amacı, Japonlar tarafından sahip olunan eski toprakları, yeni sahiplerine devrederek kontrolü ele almaktı.

İlerleyen süreçte, Amerika'nın da desteği ile ikinci bir toprak reformu daha gerçekleştirildi. Wade (1990), bu toprak reformunun, komünist olmayan bir ülkede gerçekleştirilen en büyük toprak reformu olduğunu belirtir. Ekili toprakların %37'si yeniden dağıtımına sunulmuştur. Böylelikle, daha önceden yeni feodal lortlara dağıtılan toprak da yeniden dağıtılmış ve toprak elitlerinin önüne geçinilmesi hedeflenmiştir.

Bu dönemdeki en temel amaç, tarım sektörünün iyice gelişmesini sağlamak ve böylece ihracat yapabilecek bir duruma gelmekti. Aynı zamanda, bu sektörün gelişimi ile birlikte diğer sektörler arasında da ilişkiler kurulması hedeflenmekteydi. Bu dönemde büyük bir önem taşıyan şeker plantasyonları devlet tarafından kontrol edilmekteydi. Wade (1990), 1950'ler boyunca yapılan yatırımların büyük bölümünün kırsal yapılanma ve sulamanın geliştirilmesine gittiğini belirtir. 1954-1967 yılları arasında tarımsal üretim yüzde 4,4 oranında büyümüştür ve bu oran Asya'daki diğer ülkelerden daha yüksektir.

“Ülkenin hammadde yönündeki eksikliği ve %3'lük artış gösteren nüfus, yaşam standartlarının emek-yoğun üretimle desteklenmesi ihtiyacını doğurdu” (Wade, 1990, s. 77). 1950'ler sürecinde başta tekstil olmak üzere, plastik üretimi, sentetik lif üretimi, cam üretimi, gübre üretimi, kontrplak üretimi olmak üzere pek çok endüstriye yatırım yapıldı. Wade (1990), 1952-1958 arasında üretimin yıllık %12 artış gösterdiğini belirtir. 1950'lerin sonların doğru, azımsanamayacak ölçüde bir endüstrileşmeye ulaşılmış ve bu endüstriler, basit tamir ve tadilat, bakım ve yedek parça sektörleri ile desteklenmiştir.

Bu dönemlerde hükümet, genellikle üretime yönelik fabrikalar kurmuştur. Kurulan fabrikalar ya seçilmiş özel girişimcilere devredilmiş ya da devlet tarafından kamu kuruluşu olarak kullanılmaya devam edilmiştir. 1950'lerin ilk yarısında, kamu kuruluşu olarak işletilen fabrikalar yakıt, kimyasallar, madencilik ve metal işleme, gübre, besin işleme ve tekstil alanında faaliyet göstermiştir. 1930'lar başlayan ithal ikameci süreç 1957 yılında tamamlanmıştır.

“Hükümet, 1950'li yıllarda tekstil endüstrisine özellikle yoğunlaşmış, bu da 1951 yılındaki kalkınma çalışmalarının çekirdeği görevini üstlenmiştir. İlk tekstilcilerin çoğu anakaradan gelen, gelirken de gemilerle makinelerini de getiren kişilerdi. Bu sebeple de endüstri sıfırdan kurulmamıştır” (Wade, 1990, s. 79). Ülkeye

ithal edilecek tekstil ürünlerine kotalar uygulanmış, hammadde girişleri takip edilmiş ve böylelikle de piyasanın durumu kontrol altına alınmıştır.

1953 yılında, plastiğin ilerleyen dönemde kârlı bir sektör olacağına dair bir fikir birlikteliği oluşmuş ve bu fikir, ekonomik planlama şefi olan K. Y. Yin tarafından da desteklenmiştir. Bu bağlamda Tayvan'ın ilk plastik fabrikası kurulmuştur. Wade (1990), bu sürecin işleyişinde iki farklı hikâye olduğunu belirtir; birinci hikâyeye göre, K. Y. Yin, Y. C. Wang'ın yeterli birikime ve iyi bir girişimci ruha sahip olduğunu düşündüğü için ona bu fabrikayı kurma görevini vermiştir; ikinci hikâyeye ise Wang, kendisi, Endüstriyel Kalkınma Komisyonu'na (Industrial Development Commission) gitmiş ve bu görevi üstlenmek istediğini belirtmiştir. Hangi hikâyenin gerçek olduğu bilinmese de bu tarihte Tayvan'ın plastik endüstrisi kurulmuştur.

1954 yılına gelindiğinde, Tayvan'ın kimya endüstrisi suni ipek (rayon) üretebilecek seviyeye gelmişti. Bu bağlamda; hükümet tekstil endüstrisinin gelişimi için adımlar atma kararlığında idi. Amerikalılarla yapılan görüşmeler sonucunda, Amerikan sentetik lif şirketi ile görüşülmeye başlandı. Bu süreç sonucunda, Amerikan firması planlama, ekipmanların kurulumu ve işçilerin eğitilmesi yönünde destekler verdi. Sonuç olarak; Tayvan'ın en büyük özel firması olan China Man-Made Fiber Corporation kuruldu. Bu firmanın kurulumunda hem özel hem de devlet bünyesinde yer alan kişiler ortaklaşa çalıştılar.

Wade (1990), 1960 yıllarda Tayvan'ın temel hedefinin ağır endüstrilerin kurulması olduğunu belirtir. Bu amaçla, Üçüncü Dört Yıllık Plan (1961-1964) hazırlanmıştır. 1960 ve 1977 yılları arasında üretimin GSYİH içerisindeki payı %22'den %37'ye yükselmiştir. Bu yükselişin büyük bölümü 1960'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Bu süreç içerisinde lastik ürünleri haricindeki diğer tüm sektörlerde büyük bir üretim artışı görülmüştür. Bu süreç içerisinde uygulanan ikincil ithal ikameci politikalar, mevcut olan 12 ana sektörün 8'i yürürlüğe girmiş ve bu sayede de ağır endüstrilere geçiş süreci desteklenmiştir.

1962 yılında, Wang tarafından yine aynı sektörde yeni bir işletme kuruldu. Bu işletmenin amacı ise naylon üretimidir. 1964 yılında faaliyete geçti. Kendi teknolojisini kullanmasına rağmen bir Japon firması ile teknik yardımlaşma anlaşması kurmak istedi ancak başarısız oldu. İlerleyen dönemde, başka bir Japon firması ile

birlikte ortaklık kurdu. O zamanlarda bu şirketlerin kuruluşu büyük oranda devlet müdahalesi sayesinde gerçekleşmiştir ve 1967 yılında kurulmuş olan suni ipek (rayon) fabrikası, daha geniş alanlara yayılmak amacıyla polyester üretimine başlamıştır. İlerleyen yıllarda, Wang'ın öncülüğünü takip ederek, aynı sektörde pek çok firma yeni fabrikalar kurmuştur. Bu fabrikaların sayısı 1970'li yıllara gelindiğinde 28'e ulaşmış ve 1980'li yıllarda Tayvan, dünyanın en büyük dördüncü sentetik lif üreticisi olmuştur.

“1960'ların sonunda Tayvan'ın petrokimya endüstrisi etilen, polietilen, polistiren, PVC, PVAC, sentetik plastik, yapay lif ve pek çok diğer ürünü de üretiyordu. Devlete ait işletmelerin piyasadaki rolü büyüktü. 1972 yılında Amerikan ortaklığı yüksek yoğunluklu polietilen tesisi kuruldu” (Wade, 1990, s. 92). Bu sektör, 1973 yılında yaşanan Birinci Petrol Krizi sebebiyle ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin baskıları sebebiyle sorunlar yaşamış olsa da bu sorunları aşmayı başarmış ve ilerleyen yıllarda daha da genişlemiştir.

Bu dönemlerde öne çıkan bir diğer sektör ise elektronik ve elektronik mallardır. Elektronik sektörü, tekstilden sonra Tayvan'ın en büyük sektörüdür. 1984 yılına gelindiğinde, tekstil sektörünü dahi geride bırakmıştır. Bu sektörde üretilen ürünlerin %80'i ihraç edilmiştir ve en büyük müşteri ise Amerika Birleşik Devletleri olmuştur.

1.5.2. TAYVAN'IN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

Tayvan, 1953 yılından başlayarak Dört Yıllık Kalkınma Planları uygulamıştır. Bu planlar hangi endüstrilerin nasıl geliştiği, nasıl gelişmesi gerektiği, hangi alanlarda yatırımlar yapılması, bu yatırımların ne şekilde yapılması, sürdürülebilir kalkınmanın mümkün olması için bu enstrümanların nasıl bir araya getirilmesi gerektiği gibi konuları içermektedir. Bu planlara ek olarak; Tayvan, bütün kalkınma süreci boyunca sübvansiyonlar, krediler, dış yardımlar (Amerika Birleşik Devletleri'nden) gibi yöntem ve kaynakları kullanmıştır. Bu bağlamda; bu bölümde, bu planların amaçlarının ne olduğu, hangi dönemlerde ne tür koruyucu önlemlerin kullanıldığı tartışılacaktır.

1.5.2.1. Kalkınma Planları ve Dış Yardımlar

İlk kalkınma planı, Ekonomik Rehabilitasyon İçin Plan adıyla 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu planın detayları kamu ile paylaşılmamıştır. Wade (1990), bu dönemde izlenen politikaların genellikle tarım, gübre ve tekstil alanına destek ve yatırım amaçlı olduğunu belirtir. Ancak; bu planın, mevcut üretim ve işleyişe büyük bir katkısı olmadığını, daha ziyade hükümetin temel hedefleri olan ithal ikameci yaklaşımı, geleneksel ve yeni ihracat olanaklarını ve deniz ötesi Çin'den gelecek yeni yatırım olanaklarını Tayvanlılara duyurmak olduğunu belirtir.

İkinci kalkınma planı, 1958-1961 yılları arasında yürürlüğe girmiştir. Wade (1990), bu planın öncekinden daha karmaşık olduğunu belirtir. Bu bağlamda hükümet, ekonomik kalkınma için gerekli olan sermayenin yeni mali planlamalar yardımı ile yatırımın teşvik edilmesini hedefler. Bu dönemde, kalkınma için ana odak olacağı düşünülen sektörlere yardımlarda bulunulur. Hükümetin, yatırımcılara verimli ve doğru alanlarda yatırım yapabilmesi için liderlik etmesi gerektiği vurgulanır. Bu dönemde sermayenin yarısı kamu işletmelerince üretilmiştir.

Üçüncü kalkınma planı, 1961-1964 yılları arasında yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde temel amaç, ağır endüstrinin kurulmasıdır. Bu bağlamda; yeni yönlendirmeler yapılmış, yeni kamu ve özel girişimleri teşvik edilmiştir. Uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmanın anahtarı olarak yine ağır endüstriler görülmüştür.

Dördüncü kalkınma planı, 1965-1968 yılları arasında yürürlüğe girmiştir. Bu plan içerisinde temel ağır endüstriler tanımlanmıştır (petrokimyasal ara ürünler, çelik üretimi vb). Endüstriyel kalkınmanın odağının düşük nakliye ücretli ve yüksek gelir elastikiyeti olan ürünler etrafında odaklanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu planlamalar hem eski hem de yeni endüstriler etrafında gerçekleştirilerek, Tayvan ekonomisinin daha da gelişmesi hedeflenmiştir.

Beşinci kalkınma planı, 1969-1972 yılları arasında yürürlüğe girmiştir. Bu plan çerçevesinde, dördüncü planda konulan hedeflere ulaşabilmek için çalışmaların genişletilmesi ve sürdürülmesi için hedefler konulmuştur. Bu dönem içerisinde artan maaşlar, artan petrol fiyatları, Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen baskılar sebebiyle çalkantılı geçmiştir. Tayvan'ın ilerleyen süreçte, kalkınmasının

sürdürebilmesi için daha geniş ve efektif bir endüstrileşme süreci izlemesi gerektiği anlaşılmıştır.

Altıncı kalkınma planı, 1973-1976 yılları arasında yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde, ihracat odaklı ekonomiye yeniden vurgu yapılmıştır. Petrokimya, elektronik, bilgisayarlar gibi sektörler devlet desteğinin sinyalleri verilmiştir. Kimi alt sektörlerde yerli firmaların faaliyet göstermesi uygun bulunmuş, kimi sektörlerde ise Amerikalı firmalarla işbirlikler kurulmuştur. Aynı zamanda, fiziksel yapının iyileştirilmesi için büyük kamu sektörü yatırımları yapılacağı duyurulmuştur. Takip eden yıllarda duyurulan Altı Yıllık Kalkınma Planı, 1976-1981 yılları arasında yürürlüğe girmiş ve önceki planda yer alan hedeflerin gerçekleştirilmesi adına çalışmalara devam edilmiştir.

Liu (1969), Tayvan'ın kalkınması sürecinde Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen yardımların önemine vurgu yapar. Bu sürecin, tam olarak bu yardımlar ile gerçekleştirilmemesine karşın, bu yardımların büyük oranda işlevsel olduğunu vurgular. Daha önceki bölümlerde de görüldüğü üzere, Amerikan yardımları yalnızca maddi alanda değil, ortak işletmeler, teknoloji transferleri gibi alanlarda da gerçekleştirilmiştir.

KMT, tüm planlamalar esnasında, Amerika Birleşik Devletleri'nden hem planlama hem de ekonomik alanda gelen destekleri verimli kullanmak amacıyla pek çok çalışma yürütmüştür. Japonya ve Güney Kore örneğinde olduğu gibi, piyasada yer alan özel ve kamusal girişim ve teşebbüslerin hepsinin en optimal düzeyde gelişim göstermesi için bu bilgi ve para desteğini kullanmıştır. Liu (1969), Amerikan yardımlarının endüstriyel yatırımlar ve bu endüstrilerin inşaatında kullanıldığını belirtir. Bu dönemde gelen yardımlar, endüstrilerin temellerinin atılmasına ve endüstrilerin efektif bir şekilde işlemesine yardımcı olduğunu ileri sürer.

“Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen yardım, Kamu Hukuku'nun 480'inci maddesi olan İhtiyaç Fazlası Tarımsal Mallar (Surplus Agricultural Commodities) uyarınca Tayvan'ın ekonomik istikrarını sağlamak amacıyla üç temel fonksiyonu vardır. İlk olarak; Tayvan'ın bozuk dış ödemeler dengesini düzeltmek, ikinci olarak; hükümet açığını telafi etmek, üçüncü olarak; ihtiyaç fazlası tarımsal malların iç piyasaya salınarak, paranın geri çekilmesinden kaynaklanan enflasyon kaynaklarını

düzenlemek ve ortadan kaldırmak” (Liu, 1969, s. 71). Hükümetin attığı adımlar, Amerikan yardımları ile desteklendi ve böylelikle de endüstrileşme sürecinde ülkeye dezavantaj sağlayacak olan unsurlar da ortadan kaldırıldı.

1.5.2.2. Tayvan’da Yaygın Olarak Kullanılan Politikalar

Tayvan, kalkınması süresince ekonomik planlamalar aracılığıyla özel sektör ve devlet arasındaki bağdaşıklığı sürdürmek adına çalışmalar yürütmüştür. Erken dönem kalkınma sürecinde, önceden Japonlar tarafından geliştirilmiş olan sektörler korunmuş, bu sektörlerin ihracat verimliliği artırılarak, ülkenin artı değer üretmesi hedeflenmiştir. Bu dönemde öne çıkan tekstil sektörü, 1960’lı yılların sonlarına dek, Tayvan’ın en önemli endüstrisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tekstil sektörüne ek olarak, 1950’li yılların sonundan itibaren yardımcı diğer sektörler de karşımıza çıkmaktadır. Bu sektörlerin en temel ve önemli olanları, mevcut üretimi artırmak ve sistemleri geliştirmek adına desteklenmiş sektörlerdir. Gübre sektörü, üretimin verimliliğini artırmak amacıyla öne çıkartılan sektörlerden birisidir.

Bir sektörün, bir diğer sektörün gelişimini desteklediği ve bu sektördeki verim faktörlerinin artmasını sağladığı uygulamalar, Tayvan kalkınma sürecinde oldukça yaygın olarak görülmektedir. Yeni doğması planlanan endüstrilerin temelleri, öncelikli olarak mevcut endüstrilerin geliştirilmesi ile başlayan süreçlerle birlikte, doğacak endüstrinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak yatırımları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda; önceki bölümlerde değinilen tekstil endüstrisi örnek verilebilir. Öncelikli olarak, bu endüstride mevcut olarak sürdürülen faaliyetler geliştirilmiştir. Ardından, tekstil endüstrisi alt sektörlerle ayrılarak, sentetik ipek, sentetik lif gibi sektörlerde de faaliyet göstermeye başlamıştır. 1980 yılında, bu sektör aracılığıyla Tayvan, dünyanın en büyük dördüncü üreticisi olmayı başarmıştır.

Öne çıkan bir diğer husus ise, elektronik ve bilgisayar sektöründe gözlenen bir uygulamadır. Güney Kore gibi Tayvan da bu sektörlerde tersine mühendislik (reverse engineering) ile başlayarak, takip eden yıllarda bu alanlarda uzmanlaşmaya devam etmiş ve ilerleyen süreçte en büyük üreticilerden biri haline gelmiştir. Amsden ve Chu (2003), Tayvan’ın başlangıçta basit olan hesap makinesi gibi ürünler üzerindeki uzmanlığının, zamanla birlikte ortaya çıkan bilgisayar ve monitör ile devam ettiğini ve neticesinde cep telefonunda uzmanlaştığını anlatır. Bu süreç içerisinde Tayvanlılar,

sürekli olarak yeni çıkan ürünleri kendi pazarlarında üretebilecek kapasiteye gelene dek, ucuz iş gücü aracılığıyla dünya piyasasında varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Ancak; 1970'li yılların sonundan itibaren, ucuz iş gücü avantajını kaybeden Tayvan, alanında uzmanlaşmış firmalar ile birlikte Ar-Ge çalışmaları da yürüterek, dünyanın en büyük bilgisayar üreticilerinden biri haline gelmiştir. Özellikle, bilgisayar bileşenleri konusunda uzmanlıkları bulunmaktadır.

Tayvan'ın endüstri politikalarında, diğer kalkınmacı devlet uygulamalarında olduğu gibi, yüksek gümrük tarifeleri, sübvansiyonlar, düşük faizli krediler, ithal mallara uygulanan kotalar, ihracat denetimleri gibi uygulamalar görülmektedir. Dönemin ihtiyaçlarına göre, ihracat hedeflerine ulaşabilmek için belirlenen kotalar ve yapılan yardımlar, başarılı olan özel sektör girişimlerinde diğer sektörlerle giriş için avantaj sağlamıştır. Güney Kore'de olduğu gibi, başarıya ulaşan firmalar ödüllendirilmiştir.

1.5.3. TAYVAN'IN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Tayvan, Asya Mucizesi olarak anılan ekonomilerden biridir. 1950'li yıllardan itibaren, devlet-özel sektör iş birliği aracılığıyla kalkınmacı devlet uygulamaları sayesinde 30 yıl gibi kısa bir süre içerisinde kalkınmıştır. Bu süreç sonucunda dünyanın en büyük teknoloji üreticilerinden biri haline gelmiştir. Amerikan yardımları da bu kalkınma için önemli bir destek olmuştur.

Tablo 6. 1971-2000 Yılları Arasında Tayvan'ın GSMH ve İhracat Oranlarındaki Değişim (%)

Yıllar	GSMH (%)	İhracat (%)
1971-1980	9.8	29.5
1981-1990	8.3	10.0
1991-2000	6.3	10.0
1971-2000	8.1	16.5

Kaynak: Amsden ve Chu (2003)

Tablo 6'da Tayvan'ın 1971-2000 yılları arasındaki GSMH ve ihracat oranlarındaki değişim verilmiştir. 1971-1980 yılları arasında GSMH %9,8, ihracat ise

%29,5 oranında artmıştır. 1981-1990 yılları arasında GSMH %8,3, ihracat ise %10 oranında artmıştır. 1991-2000 yılları arasında GSMH %6,3, ihracat ise %10 oranında artmıştır. 1971-2000 yılları arasında Tayvan'ın GSMH oranı ortalama %8,1, ihracatı ise %16,5 oranında artmıştır. Bu veriler ışığında, Tayvan'ın 1970'li yıllarda ihracatında büyük bir büyüme olduğu ve buna paralel olarak da GSMH oranında da büyük bir artış yaşandığı gözlenmektedir.

Tablo 7. 1960 ve 1983 Yıllarında Tayvan, Güney Kore, Japonya ve ABD'de Üretimin GSYİH'ye Oranı (%)

Ülkeler/Yıllar	1960	1983
Tayvan	22	29
Güney Kore	14	30
Japonya	34	30
ABD	29	20

Kaynak: Wade 1990.

Tablo 7'de, 1960 ve 1983 yıllarında Tayvan, Güney Kore, Japonya ve ABD'nin toplam üretiminin GSYİH'ye oranları verilmiştir. Bu oranlar 1960 yılı için Tayvan'da %22, Güney Kore'de %14, Japonya'da %34 ve ABD'de %29'dur. Aynı oranlar 1983 yılında ise Tayvan'da %29, Güney Kore'de %30, Japonya'da %30 ve ABD'de %20'dir. Tayvan, Japon işgali döneminden başlayarak yüksek üretim değerlerine ulaşmış, KMT iktidarı ve ABD yardımları aracılığıyla ise endüstriyel gelişimini sürdürmüştür. Bu değerler bize, Tayvan'ın erken dönemden geç dönemlere kadar yüksek bir ihracat performansı sergilediğini göstermektedir.

Tayvan, uzun yıllar boyunca kendi endüstrisini kurmak ve geliştirmek için yatırımlar yapmıştır. Bu amaçla; başlangıçta, birincil endüstri grupları olarak üretim kapasitesini artırıcı ve ihracat odaklı sektörlerin gelişimi için kaynaklarını mobilize etmiştir. Tarım sektörünün gelişimi ve verimliliğin artışı için gübre, sulama ve tohum alanında gelişmeler yapmıştır. İlerleyen süreçte, daha gelişmiş endüstrilerin temelleri atılmaya başlanmıştır. Bu dönemde en önemli endüstri tekstil endüstrisidir. Tekstil endüstrisinin gelişimi için devlet ve özel sektör tarafından firmalar kurulmuş, aynı dönemde Amerikan firmalarla ortaklıklar kurulmuştur.

Amsden ve Chu (2003), bu sektörlere ek olarak elektronik sektörüne özel bir vurgu yapar. 1975 yılında dahi, Tayvan'ın elektronik endüstrisi yabancı firmalar tarafından şekillendirilmektedir. Sektörde yer alan firmaların çoğunluğunun 100'den az çalışanı olan, küçük ölçekli işletmeler olduğunu belirtirler. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde bu durum tamamıyla tersine dönmüştür. Küçük ölçekli firmalar halen piyasada aktif bir rol üstlenmesine karşın, asıl pay büyük ölçekli Tayvanlı üreticilere aittir. Bu durum ise, erken dönemde orta seviye teknoloji olan televizyon endüstrisi ile başlamıştır.

Amsden ve Chu'ya (2003) göre, 1961 yılında Tayvan'ın televizyondan elde ettiği gelir 450,2 milyon dolarken, 1971 yılında 5.380,4 milyon dolara kadar çıkmıştır. Bu devasa dönüşümün arka planında, öncelikle Amerikalı yatırımların başlattığı piyasa yatmaktadır. Tayvan'daki ucuz iş gücünü kullanmak ve mevcut alt yapıların da varlığından faydalanmak için Amerika Birleşik Devletleri'nden pek çok yatırımcı, Tayvan'da şirketler kurmaya başlamıştır. Amerikan yatırımlarının ardından piyasada artan uzman sayısı, ilerleyen yıllarda kurulan Tayvanlı firmalarda çalışmaya başlamış ve bu sürecin sonunda da büyük Tayvanlı üreticiler piyasayı kontrol etmeye başlamıştır.

Amsden ve Chu (2003), televizyona olan talebin azalmasının ardından, televizyon üreticilerinin, televizyonun birer bileşeni olan monitör ve klavye ve mantıksal çevrim kartları (logic board) oluşan terminaller üretmeye başladığını belirtir. 1980'li yıllarda başlayan dönüşüm, 1983'lü yıllara gelindiğinde çoktan gelişimini tamamlamış ve büyük kârlar üretmeye başlamıştır.

Bu dönemde öne çıkan bir diğer önemli teknolojik aygıt hesap makineleridir. Amsden ve Chu (2003), bu aygıtların televizyonlardan dahi daha kârlı olduğunu belirtir. 1980'li yıllarda hesap makinelerinin toplu üretim maliyetlerinin düşmesi ile, büyük ölçekli firmaların hâkim olduğu sektöre, küçük ölçekli firmalar da dahil olmaya başlamıştır. Bu firmaların toplu satış sayıları her ne kadar küçük olsa da bu durum ilerleyen dönemde çok büyük miktardaki üretim sayıları, bir avantaja dönüştü. Ayrıca, bu sektördeki gelişimin ardından elit bir mühendis grubu yer alıyordu. Bu grup, genellikle Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere yurtdışında eğitim görmüş bireylerden oluşuyordu. Bu ekipler, ilerleyen yıllarda, dizüstü bilgisayarların da üreticisi ve tasarlayıcısı olacaklardı.

1990'lı yıllarda, Tayvan'ın bilişim sektöründe bir patlama yaşandı. Tayvan, yüzyılın sonlarına doğru dünyanın en büyük dizüstü bilgisayar satıcılarından birisi haline geldi. Bu sektörde çalışan firmaların boyutları gittikçe arttı ve hatta dünya genelinde pek çok yeni fabrika dahi açıldı. Bu başarının arkasında yatan en temel unsurlardan birisi, hesap makinesi sektöründe çalışan elit mühendis grubuydu. Bu mühendisler, temelde hesap makinesinden çok da farklı olmayan bilgisayar endüstrisinde uzmanlaşmaya başladılar. Yalnızca 10 yıl gibi bir süre içerisinde, diğer ülkeler ile rekabet edebilecek düzeyde bilgisayarlar ve bilgisayar parçaları üretmeye başladılar.

1990'lı yıllarda, bilgisayar endüstrisi ile aynı dönemde doğan ve çok büyük bir gelişme gösteren bir diğer endüstri ise cep telefonları endüstrisiydi. Amsden ve Chu (2003), cep telefonu sektöründe firmaların genellikle bilgisayar sektöründe çalışan firmalardan farklı olduğunu çünkü bu iki aygıtın birbirlerinden farklı uzmanlık alanları gerektirdiğini belirtir. Ancak bu durum Tayvan için geçerli olmamıştır. Tayvanlı bilgisayar üreticileri, aynı zamanda cep telefonu piyasasına da girmiştir. Diğer ülkelerde bir dezavantaj olan bu durum, Tayvan'da bir avantaja dönüşmüştür. Bunun nedenleri; (i) yeni bir firma kurulmadığı için eski bağlantılar geçerlidir, marka bilinmektedir; (ii) bu firmalar zaten tecrübelidirler ve neyin nasıl yapılması gerektiğine dair bir bilgi birikime sahiptirler ve (iii) mevcut firmalar, yeni firmalara göre daha dayanıklıdır çünkü geniş mali imkânlarla sahiptirler. Bu avantajları kullanan firmalar, 1990'lı yıllardan itibaren piyasaya girmişlerdir. 2000'li yıllarda bu firmalara yenileri de eklenmiş ve Tayvan'ın cep telefonu sektörü gelişmeye devam etmiştir.

1.6. BREZİLYA

Brezilya, 1930-1980 yılları arasında, devlet kontrollü ve yönlendirmeli bir kalkınma sürecine girmiştir. Bu süreç, 1930 yılında, devlet başkanı Getulio Vargas ile başlamıştır. Vargas, Brezilya ekonomisinin çok parçalı yapısını devletin merkezi otoritesi altında birleştirmeye çalışmış ve "tepeden inme" (top-down) yönelimli bir politikalar serisini tasarlamış ve uygulamaya koymuştur. Vargas ile başlayan bu dönüşüm, ilerleyen yıllarda Brezilya ekonomisinin büyük bir gelişim ve dönüşüm geçirmesine olanak hazırlamıştır.

Brezilya'yı araştırmanın konusu olan diğer kalkınmacı devletlerden (Japonya, Güney Kore ve Tayvan) ayıran özelliklerin başında, Brezilya'nın kalkınma sürecini tamamlayamamış olması gelmektedir. Diğer örneklerde yer alan dönüşüm, kısa bir süre çerçevesi (genellikle 30 yıl) içerisinde tamamlanmış ve bu uygulamalar kalkınmanın tamamlanmasının ardından terk edilerek, dünya piyasası ile entegrasyon süreci amacıyla serbest piyasa anlayışını benimsenmiştir. Ancak; Brezilya, kalkınma sürecini tamamlayamamış, günümüzde yükselen ekonomiler arasında yer almasına karşın, diğer örnekler gibi üstün bir ekonomik düzeye ulaşamamıştır.

Brezilya'nın kalkınma sürecinin tam anlamıyla başarıya ulaşamamasının ardında pek çok faktör yatmaktadır. Bunlardan biri, ülkede devlet-özel sektör arasındaki ilişkinin, diğer ülkelerde olduğu gibi kurulamaması ve devletin dönem dönem ağır kontrolüne karşın, özel sektör ile olan ilişkisinin çok inişli çıkışlı olmasıdır. Bir başka faktör ise, Brezilya'nın dış borçlanma aracılığıyla kalkınmasıdır. Brezilya, 1960'ların ikinci yarısından Birinci Petrol Krizi (1973) dönemine kadar büyük kalkınma oranlarına ulaşmış ancak bu dönem içerisinde doğrudan yabancı yatırım (FDI – Foreign Direct Investment) ve dış borçlanma ile geliştiği için, Birinci Petrol Krizi'nin ardından dünya ekonomisindeki iniş çıkışlardan kötü etkilenmiştir. Bu dönemde, hiper enflasyon gibi büyük ekonomik problemler baş göstermiş ve bu da kalkınma sürecini olumsuz etkilemiştir.

Bu bölümde, Brezilya'nın kalkınma süreci ve kalkınma sürecinde izlenen politikalar ele alınacak, kritik dönüm noktaları ayrı birer başlık altında incelenecektir. 1930-1945 Vargas Dönemi, 1945-1964 Demokrasi Dönemi ve 1964-1980 Askeri Yönetim Dönemi olarak, Brezilya'nın bu süreçler içerisinde geçirdiği dönüşüm anlatılacaktır.

1.6.1. BREZİLYA'NIN KALKINMA DENEYİMİ

Brezilya, 1934 yılında Vargas hükümeti ile başlayan döneme kadar, parçalı bir yapı sergilemiştir. Dönem içerisinde öne çıkan 4 ana oligarşisi (Sao Paulo, Minas Gerais, Rio Grande do Sul'deki feodal elitler ve ordu) mevcuttur ve bu bölgeler ülkenin ekonomik gelişimi, bu oligarşiler tarafından parçalı bir yapı halinde gelişim göstermiştir. 1930 yılında ekonomik yönetimin Vargas'a geçmesi ile ulus devlet odaklı bir yapılanma söz konusudur ve bu ulus devletinin temel hedefi, ülkedeki ekonomik

dağınıklığı tersine çevirerek devlet ekseninde gelişen bir ekonomik yapı kurulması hedeflenmiştir.

Vargas iktidarının sona erdiği 1945 yılında, ekonomik planlama devletin kontrolünde gerçekleşiyordu. Bu dönemdeki en büyük sorun, devletin yapılanmasının şehirlerle sınırlı kalması ve taşraya etkinin zayıf kalmasıdır. 1945 yılında ise bu ve benzeri sorunlar neticesinde ve 1945 yılında ülkede başlayan demokrasi baskıları sebebiyle askeri darbe gerçekleştirilmiş ve demokrasiye geçilmiştir. Bu dönemde, Vargas önderliğinde ülkeye getirilen kurumsal yapı bozulmamış ve 1945 sonrası dönemde de geliştirilerek sürdürülmüştür.

1951 yılında ülkenin başına, bu sefer demokratik yollarla seçilmiş olarak geçen Vargas, önceki dönemden kalan politikaları sürdürmeye devam etti ve bu politikaların kapsamını artırmak için girişimlerde bulundu. Önceki dönemde kurulmuş olan endüstriyel işletmelere yenileri eklendi ve gelecekte de yenilerinin kurulabilmesi için planlamalar yapıldı. Vargas'ın 1954 yılında intihar etmesi sonucunda, ülkede yeni bir döneme girildi. Bu dönem içerisinde, Brezilya hiç olmadığı kadar büyük bir gelişim ve endüstrileşme gerçekleştirdi. Dönemin öne çıkan ismi ise Juscelino Kubitschek oldu. Kubitschek'in iktidarı 1956-1961 yılları arasında sürdü ve bu dönemde pek çok yeni düzenleme yapıldı. Kubitschek iktidarının ardından ülkede geçici iki iktidar kuruldu ve 1964 yılında askeri bir darbe daha gerçekleşti.

1964 yılında gerçekleşen askeri darbenin ardından ordu ülkenin yönetimini ele geçirdi ve uzun yıllar boyunca bu kontrol elinde tutmaya devam etti. Ekonomik kalkınmanın sürdürülmesi ve ekonomik gelişimin sağlanması gibi planlamalar yürüterek, halkı bastırdı ve devlet merkezli kalkınma planlamalarında çok daha baskın bir tavır izlemeye başladı. Ancak bu dönem içerisinde yaşanan büyük enflasyon kaynaklı krizler sebebiyle devletin yeterli ve değerli ekonomik önlemler alamadığı fark edildi. 1982 yılındaki Borç Krizi'nin ardından da iktidar meşruiyeti iyice kaybolmaya başladı. 1985 yılında yeniden seçim yapıldı ve yeni iktidar ülkenin durumunu kurtarabilmek için çalışmalara başladı.

1.6.1.1. Vargas Dönemi (1930-1945)

“Eski Cumhuriyet (1889-1930), dört ana kutup etrafında bölünmüştü – Sao Paulo, Minas Gerais, Rio Grande do Sul oligarşileri ve ordu- 1930 yıllardan bu dağınık

güç merkezleri birleşerek, gelecekte ana güç kaynağı olacak olan ulus devlete dönüştü” (Leao, 2018, s. 158). 1934 yılında başlayan Vargas iktidarının (Vargas, 1934 yılına kadar hükümetin başına geçmemiş olsa da o dönemlerde ekonominin kontrolü onun elindeydi), ne gibi bir dönüşüm planladığının ilk emareleri, yine aynı yılda kabul edilen Özel Yetkiler Yasası (Special Powers Law – Lei de Poderes Especiais) ile görüldü. Bu yasa, ekonomik ve siyasi kaynakların federal yönetim altında toplanmasını öngörüyordu.

“... Çalışma, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın (MTIC – Ministry of Labor, Industry and Commerce), Vargas iktidara geldikten yalnızca bir ay sonra kurulması, yeni rejime, endüstrileşme sebebiyle doğan yeni siyasi aktörlerin iş birliğinin sağlanması, devlet vesayeti altında herkesin çıkarlarının temsil edileceğinin (ki bu aynı zamanda ekonomik regülasyonun da bir enstrümanı olarak iş görecektir), kurumsal ve siyasi bir temel verdi” (Leao, 2018, s. 159). Vargas’ın iktidara gelmesinin hemen ardından, devletin ekonomi üzerindeki etkinliği ve kontrolü bu tür kurumların kurulması ile başladı.

“1937 yılında, “Estado Novo”nun (Yeni Devlet) Vargas tarafından ilan edilmesi ile, onun otoriter bir tavır ile birlikte korporatist bir devlet yönetimini benimsediği ortaya çıktı ve bu dönem İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar devam etti (Catalan ve Sevilla, 2018, s. 214). Zaten devlet odağında gelişeceği önceden duyurulan ekonomik kalkınmanın, bu ilan ile tamamen merkezi kontrol altında gerçekleşeceği kesinleşmiş oldu. Bu döneme dair öne çıkan en önem değişiklikler, Vargas’ın işçilerin çalışma saatlerini düzenlemesi ve azaltması, ücretli izin, asgari maaş, sosyal güvenlik hükümleri, çocuk ve kadınlar için koruyucu düzenlemeler ve Çalışma, Endüstri ve Ticaret, Eğitim ve Kamu Sağlığı bakanlıklarının kurulması şeklindedir.

Burlamqui, Souza ve Barbaso-Filho (2006), Vargas döneminin temel hedeflerinin, ulusun kaynaklarının yeniden şekillendirilerek ve temel endüstrilerin kuruluşu ile ekonomik kalkınma olduğunu belirtir. Bu dönemde, ana gelir kaynağı olan kahve endüstrisindeki girişimci ve finansal kaynakların yeniden dağıtıma çıkartıldığı ve bu kaynakların imalat endüstrisine kanalize edildiğini belirtir. Devlet bu dönemde, finansı merkezileştirmiş, yatırım projelerini koordine etmiş, altyapı çalışmaları yürütmüş ve temel malları üretmeye başlamıştır.

Leao (2018), bu dönemde devletin yeni rolünün, korporatist sistem için hukuksal zemin hazırlamak, buna yönelik yeni politikalar geliştirmek ve bu işlevlerin tümünü gerçekleştirmesi için yeni kurumsal yapının kurulması olduğunu belirtir. Bu dönemde başlayan siyasi merkezileşme, hızlı ve parçalanmış bir bürokratik ağın oluşturulması ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde kurulan devlet ajansları ve kamusal işlerin, büyük bir bölümünün temelinde klientalizm uygulamaları sebebiyle, Vargas hükümeti bu durumu engellemek adına girişimlerde bulunmuştur. Devlet tarafından yaratılan iş ve imkânların adil bölüşümü hedeflenmiş ve bu bağlamda Kamu Hizmetleri İdaresi Dairesi (DASP – Department of Public Services Administration) kurulmuştur. DASP ile bürokratik noksanlıkların bir nebze giderilmesi hedeflenmiştir.

Devletin parçalı karakteri, tüm diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi Brezilya’da da bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Her şeyin merkezi sistem tarafından yönetilmek istenmesi ve bunun için de tüm ülke gereksinimlerine kurulan yeni kurumlar, ilerleyen tarihlerde daha da parçalı bir yapı halini alan Brezilya devlet yapısının en büyük problemlerinden birisidir. Bu durum, 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizleri ve 1980’li yıllarda yaşanan borç krizlerine karşı da devleti ekstradan zor durumlara itmiştir.

“Devletin, ekonomik kalkınma üzerindeki katalizör rolü, doğrudan ve dolaylı müdahaleler ile gerçekleşmiştir. Dolaylı müdahaleler, Brezilya’nın kalkınması için gerekli olduğu düşünülen, düzenleyici, kontrolcü ve yönetici hükümet ajanslarının kurulmasıyla mümkün olmuştur. Doğrudan müdahaleler ise Companhia Siderurgica Nacional (CSN) ve Companhia Vale do Rio Doce gibi Brezilya’nın kalkınmasında gelecekte önemli roller üstlenecek ulusal firmaların kurulması ile gerçekleştirilmiştir (Leao, 2018, s. 161). Bu iki ulusal firma, gelecekte kurulacak olanların sadece küçük bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen yıllarda çok daha fazla ulusal şirket kurularak, ülkenin kalkınma potansiyelinin artırılması hedeflenmiştir.

1.6.1.2. Demokrasi Dönemi (1945-1964)

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Brezilya’da büyük özgürlük hareketleri görülmüştür. Bu hareketlerin amacı, 1937 yılında Vargas tarafından açıkça ilan edilmiş olan diktatörlüğün sona ermesi ve demokratik bir düzenin Brezilya’da doğmasıdır. Halkın talepleri, ordu tarafından gerçekleştirilen bir darbe ile sağlandı.

1945 yılında Brezilya, tekrardan demokratik bir ülke haline geldi. 1945 seçimlerinin ardından iktidara Eurico Dutra geldi ve 1946-1950 yılları arasında bu hükümet Brezilya'yı yönetti.

“Eurico Dutra hükümeti (1946-1950), savaş sonrası dönemde, endüstrinin çıkarlarını çok da gözetmeyerek, döviz kurunu aynen korudu. İhracat hızlı bir artış gösterdi ve uluslararası rezervler kayboldu. Bu dönemde ortaya çıkan kısa dönemli borcu ödemek için hükümet, kahve faizlerini korumak için, döviz fiyatlarını devalüe etmeden yeni bir ithalat kontrol sistemini duyurdu ... endüstri bu korumalardan büyük bir fayda sağladı ... Vargas tarafından planlanan çelik üretim tesisinin 1946 yılında çalışmaya başladı” (Burlamaqui vd., 2006, s. 2-3). 1951 yılına gelindiğinde ise Vargas, yeniden iktidara geldi.

Halkın desteğini alarak 1951 yılında yeniden iktidara gelen Vargas, devlet temelli kalkınma planları yüzünden ekonomik elitlerin desteğini kaybetmeye başlamıştı. Ancak; yine de bu dönemde yatırımlar devam etti. Yatırımların temel amacı yapısal düzenlemeler gerçekleştirmek ve aynı zamanda da enerji ve nakliye alanlarında ilerlemeler kaydetmektir. Bu dönemde bir bilim topluluğu olan Brezilya'da Bilimin Gelişimi İçin Topluluk (SBPC – the Brazilian Society for the Progress of Science) 1948 yılında kuruldu. Yine 1951 yılında, başkanın direkt kontrolü altında olan Ulusal Araştırma Konseyi (CNPq – National Council of Research) kuruldu. Genellikle Sao Paulo ve Rio de Janeiro odaklı olarak teknik alandaki eğitim ve uzmanlığın artırılması amacıyla üniversiteler yeniden organize edildi.

Leao (2018), bu dönemde, devlet yönetimi altında rahatça görevini sürdürebilecek ve iktidar değişikliklerinden olabildiğince az etkilenecek olan otonom bir bürokrasi kurulması için çabalar gösterildiğini belirtir. Ancak; bu dönemde, sürekli olarak geliştirilen devlet kuruluşlarının kimi alanlarda birbirleri ile çakışmaya ve çatışmaya başladığını belirtir. Ayrıca; Vargas iktidarı döneminde, tarım sektörü haricindeki tüm iş imkânlarının devlet elinde toplanmaya başlaması gibi bir problemin doğduğunu belirtir. Bu dönemde yine, klientalizmin odağında genişleyen devlet kurumlarının ilerleyen dönemlerde herhangi bir şekilde ortaya çıkabilecek değişimlere karşı büyük bir direnç kazandığını da belirtir.

Bürokrasi ağında yaşanan bu genişleme dönemi, ilerleyen yıllarda Brezilya'nın kalkınma sürecinde bir engel olmaya devam etmiştir. Evans (1995) tarafından tanımlanmış olan "gömülü otonomi" kavramının, Brezilya özelinde fazlasıyla dağınık ve fazlasıyla otonom bir bürokrasi ağını ortaya çıkarmıştır. Bu da, ilerleyen süreçte devletin özel sektörün talep ve isteklerini göz ardı etmesine, bu durum da piyasanın işleyişinin iyice aksamasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca; dönem içerisinde, bürokratların şahsi çıkarları için hareket etmesi de bir problem haline gelmiştir. Brezilya'nın, diğer kalkınmacı devlet örneklerinden farklı olan bu durumu, ülkenin kalkınma sürecinin dış etkenlere fazlasıyla bağımlı hale gelmesi ile birlikte düşünüldüğünde kalkınma sürecini olumsuz etkilemiştir.

1954 yılında, Vargas intihar etmiştir. Vargas'ın intiharının ardından ortaya çıkan boşluk ülkede kısa dönemli bir kaosa sebep olmuştur. Ancak; takip eden dönemde yapılan seçimlerle birlikte 1956 yılında ülkenin başına Juscelino Kubitschek geçmiştir. Bu dönemde, Brezilya'daki kalkınma çalışmaları daha da genişleyerek devam etmiştir. Kubitschek, iktidara gelmesinin ardından Kalkınma Hedefleri Planı (Development Targets Plan – Plano de Metas) adlı bir plan duyurmuştur. Planın amacı üretim kapasitelerinin daha önce görülmediği bir düzeyde artırılması ve entegre bir endüstriyel yapı kurmak şeklindedir. Burlamaqui vd. (2006), bu dönemin sloganının "Beş Yılda Elli Yıl" olduğunu belirtirler.

"Yeni başkan birkaç yıl içerisinde kalkınma için etkileyici bir iklim yarattı ki bu yalnızca başarılan hedefler özelinde açıklanamaz. The Plano de Metas, ana odağı olan (ulaşım, enerji, ara mallar ve sermaye malları) dört ana alanda kayda değer bir başarı elde etmenin yanı sıra, beşinci bir başka alan olan, başkent'in Brasília'ya taşınması konusunda da başarı elde etmiştir" (Burlamaqui vd., 2006, s. 5). Bu dönemdeki hedefler de Vargas dönemdekilerden çok farklı değildi. Öncelikler, kamu ve özel firmaları kurmak, sınırlı ithalat ruhsatları vermek ve yüksek tarifeler şeklindeydi. Bu amaçlarla birlikte, kurulacak olan endüstrinin korunması hedefleniyordu. Sadece gerekli malzemelerin ithalatı yapılarak, piyasanın kendi kendine yetebilir güce geleceği zamana dek diğer alanlarda ithalat sınırlandırılıyordu.

Ancak; Kubitschek yönetiminin, Vargas yönetiminden birkaç temel farkı vardı. Bu dönemde, yabancı sermayenin hedeflenen sektörlere yatırım yapması teşvik ediliyor ve yabancı yatırımcılara teknoloji ve ekipman transferleri yapması için

avantajlı döviz kuru oranları teklif ediliyordu. Bu dönemde yine endüstriyel projeler için vergi muafiyetleri ve kamu kredileri de veriliyordu. Calatan ve Sevilla (2018), Kubitschek iktidarı süresince, dış yatırımcılara büyük imtiyazlar verildiğini ve hatta Brezilya'nın otomobil sektöründeki %90'ı yerel üretim olan parçaların dış sermayeler ile gerçekleştirildiğini belirtir.

“Yeni devlet girişimlerini finansal anlamda desteklemek ve ulusal özel firmalarının sermayedarlığını üstlenmek üzere, 1952 yılında Brezilya Ulusal Kalkınma Bankası (BNDE – the Brazilian National Development Bank) kuruldu. Bu dönem, devletin uzun dönemli kredileri kontrol ettiği ve üzerinde büyük bir etkisinin bulunduğu, ayrıca ulusal özel şirketlerin kurulmasını finanse etmesini sağladı. Bu da devletin, sermaye birikimini şekillendirmesi ve yönlendirmesi adına güçlü bir imkân verdi” (Leao, 2018, s. 165). Bu dönemde kullanılan ithal ikameci politikalar ile böylesi yatırım imkânlarının birleşmesi ile ve yine aynı dönemde dünya ekonomisinin bir “altın çağ” yaşıyor olması sebebiyle, Brezilya, bu dönemde çok büyük gelişimler kaydetti. Bu dönemdeki en büyük problem ise, sürekli artış gösteren enflasyondur.

1.6.1.3. Askeri Yönetim Dönemi (1964-1985)

“1964 yılında, Brezilya’da, askeri bir diktatörlük kurulmuştur. Ülkenin tarihinde ilk kez, ordu tüm devlet işlerinin tamamını kontrol altına almış ve çoğu sivil ve siyasi hakları baskı altına almıştır. Bu dönemde, sivil ve askeri bürokrasiye kalkınma programları üretme ve uygulama görevi verilmiş, yüksek ekonomik büyüme oranlarının sürdürülmesi de rejimin meşrulaştırılması amacıyla kullanılmıştır. Dahası, devletin normatif ve girişimci rolü genişletilmiş ve ... karar alma sürecinin daha da merkezileştirilmesi gibi çabalar sarf edilmiştir” (Leao, 2018, s. 167). Bu dönemde, tepeden inme modernizasyon en yoğun haline erişmiş ve dönemin sonunda ise çökmüştür.

“Yeni askeri hükümet, iki muhafazakâr ekonomist olan Octavio Gouveia ve Roberto Campos’u (Finans ve Planlama Bakanları olarak) atamış ve onlardan krizi teşhis etmelerini ve enflasyon ile ödemeler dengesini düzelterek ekonomiyi yeniden rayına oturmalarını istemiştir. Asıl teşhisi ve çözümü getiren kişi Campos olmuştur, maliye ve finansal alanlarda güçlü bir kurumsal reform önermiştir” (Burlamaqui vd., 2006, s. 8). Stabilizasyon planı şu adımları içeriyordu: (i) vergi artışları ile mali

gelirleri artıracak düzenlemeler; (ii) ödeme araçlarının artan gelişimini düzenlemek için bir para programı; (iii) kredi genişliğini bütçeye bağlayan finansal bir politika geliştirilmesi ve (iv) ortalama reel ücretin düzenlenmesi için gerçekleştirilecek ücret endeksi.

Burlamaqui vd. (2006), Ekonomik Eylem İçin Hükümet Planı'nın (PAEG – Government Plan For Economic Action), tam anlamıyla başarıya ulaşmasa da kurumsal düzenlemeler açısından başarıya eriştiğini belirtir. Mali ve finansal reformlar, devletin ekonominin liderliğini ele geçirme konusunda başarılı olmuştur. Vargas ve Kubitschek yönetimlerinin başlattığı ekonomik kalkınmayı, 1968-1980 yılları arasında çok hızlı büyüme aşamasına geçirmeyi başarmışlardır. Bu dönemde Brezilya Merkez Bankası, Ulusal Emlak Fonu, sermaye piyasaları, pek çok yeni girişim kurulmuştur ve yasal düzenlemeler yapılmıştır.

1982 Latin Amerika Borç Krizi sebebiyle, 1980'de başlayan artan enflasyon oranları yükselmeyi on yılın devamında da sürdürmüştür. Bu dönem içerisinde hiper enflasyon oranlarına erişilmiştir. Halk, askeri yönetimin elde ettiği güç ve sahip olduğu yapılanma sebebiyle sorunları çözmesini beklemiştir, ancak; bu gerçekleşmemiştir. Sonuç olarak askeri cunta, baskı altın kalarak seçimlere gitmiştir. Değişen hükümet ile birlikte pek çok yeni ekonomik plan üretilmiş, ancak; hiçbirinden istenilen başarı sağlanamamıştır.

1.6.2. BREZİLYA'NIN KALKINMA SÜRECİNDE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

1930 Vargas iktidarı ile başlayan ekonomik dönüşüm, devletin ana üstlenici rolü ile her geçen yıl daha da artan devlet kontrolü şeklinde gelişmiştir. Bu süreç içerisinde, başlangıçta endüstrinin temellerinin atılması için altyapı ve üstyapı çalışmaları yürütülmüştür. Yine aynı dönem içerisinde, birçok yeni bakanlık ve kurum kurulmuştur. Bu kurumların hepsinin temel amacı, ülke içerisinde dağınık bir yapı gösteren ve genellikle kent etrafında şekillenen ekonomik gelişmişliğin ülkenin geneline yayılması ve aynı zamanda da kırsal bölgelerde hâkim olan kahve plantasyonlarının kontrolünü ele alarak, ülkenin daha geniş ekonomik enstrümanlar aracılığıyla kalkınması şeklindedir.

1945 yılında yaşanan askeri darbe neticesinde, ülke demokratik bir sürece girmiştir. Bu sürecin devamında, 1951 yılında Vargas, meşru bir şekilde tekrardan iktidara gelmiştir. Önceki döneminden kalan politikalarını genişletmiş, aynı zamanda da devletin ekonomi üzerindeki kontrolünün daha da güçlenmesi için çalışmalar yürütmüştür. Yine bu dönem içerisinde, ülke genelinde yürütülen endüstrileşme çabaları hızlanmış ve yeni girişimler başlatılmıştır. Ulusal bir özel sektörün oluşturulması adına da planlamalar yapılmıştır.

1954 yılında, Vargas'ın intiharının ardından, iktidara gelen Kubitschek, ülkede çok büyük reformlar yaparak devletin ekonomideki kontrolünü daha da ileriye götürmüştür. Bu dönemde yeni kurumlar kurulmuş ve böylelikle devletin bürokrasisi daha da genişlemiştir. Genişleyen devlet bürokrasisi, dönem dönem birbirleri ile çatışan ve birbirini engelleyen roller de üstlenmiş olmasına karşın, bu dönemde kurulan kurumlar genel olarak Brezilya'nın kalkınma sürecinde pozitif bir etki taşımıştır.

1964 yılında yaşanan askeri darbenin ardından, devletin ekonomi üzerindeki kontrol daha da artmıştır ve tüm tarihindeki en yüksek noktaya ulaşmıştır. Bu dönem içerisinde, tarihin en yüksek kalkınma ve büyüme oranları görülmüştür. Daha önceki dönemde kurulan Brezilya Kalkınma Bankası'na ek olarak, bu dönemde Brezilya Merkez Bankası kurulmuştur. Ek olarak pek çok yeni kurum da kurularak, önceki dönemlerde eksik olan ancak kalkınma için büyük önem taşıyan yeni kurumların varlığı garanti altına alınmıştır.

1980'li yıllarda yaşanan Latin Amerika Borç Krizi sebebiyle, dış yatırım ve borçlara fazlasıyla bağımlı olan Brezilya çok zorlu dönemlerden geçmiştir. Bu dönem içerisinde Brezilya tarihinin en yüksek enflasyon oranları görülmüştür. Yine bu dönem içerisinde, artan enflasyon oranları sebebiyle yıllık maaşlara %50 zam yapılması gibi mecburi eylemler de görülmüştür. Yüksek enflasyon, Brezilya'nın büyük kalkışının sonu olmuş ve ilerleyen tarihlerde planlanan ekonomik değerlere erişilememiştir.

1.6.2.1. Koruyucu Önlemler

Brezilya, kalkınması sürecinde pek çok koruyucu önleme başvurmuştur. Zaten devlet merkezli olan kalkınmanın sürdürülebilmesi için benimsenen en temel politika ithal ikamesi olmuştur. Bunun mümkün olabilmesi adına yüksek gümrük tarifeleri

uygulamaları ve kota uygulamaları görülmüştür. İç pazara yönelik yatırımların verimliliğinin sağlanması ve aynı zamanda da iç pazarın güvenli bir şekilde gelişerek ülke ekonomisinin gelişimi adına ihracat yapması hedeflenmiştir.

Devletin, tüm kalkınma sürecindeki merkezi rolü, oluşturulan kurumların çok büyük bir bölümünün devlet bünyesi içerisinde geliştirilmesine sebep olmuştur. Özel sektörün doğuşu için ilerleyen dönemlerde pek çok yatırım ve düzenleme yapılmıştır. Aynı zamanda kamu kuruluşlarının, olabildiğince özel sektörü desteklemesi için farklı politikalar üretilmiş ve kullanılmıştır.

Estado Novo dönemi boyunca, Vargas, çok geniş çaplı reformlara imza atmıştır. Bunların en başında ise işçi hakları ve işçilerin çalışma düzen ve süreleri üzerindeki reformlarıdır. Bu reformlar, ilerleyen dönemde 1945'te gerçekleşecek olan demokratikleşme sürecinin ardından Vargas'ın yeniden iktidara gelmesine de zemin hazırlamıştır. Bu ilk diktatörlük dönemi sürecinde pek çok altyapı yatırımı yapılmıştır ve endüstrinin geliştirilmesi için ilk temel adımlar atılmıştır. Bu dönemde Çalışma Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve Kamu Sağlığı Bakanlığı gibi yeni bakanlıklar kurulmuştur. Endüstriyel gelişimin temellerinin atılması için, yeni kamu iştirakleri kurulmuştur. Yine bu dönem içerisinde, petrol ve elektrik kamu şirketleri kurulmuştur.

Vargas, aynı zamanda büyük bir okuma seferberliği başlatmıştır. Brezilya'nın 1950 yılındaki okur yazar oranı %50 dolaylarında iken bu oran 1976 yılına gelindiğinde %75'e kadar çıkmıştır. 1991 yılında ise bu oran %80'e çıkmıştır (veriler Catalan ve Sevilla (2018)'den alınmıştır). Artan okur yazar oranı da yine Brezilya'nın kalkınma sürecinde büyük bir avantaj sağlamıştır.

1956 yılında iktidara gelen Kubitschek, enerji, temel kimya, kâğıt hamuru, çelik, otomobil, gemi yapımı dayanıklı tüketim malları alanlarına yatırım yapmıştır. Kubitschek iktidarı süresince dış yatırımları desteklemiş ve dış yatırımlara özel imtiyazlar, indirimler ve korumalar vaat etmiştir. Aynı dönemde, kamu yatırımları için vergi indirimleri de verilmiştir. Yine bu dönemde, başkent Brasilia'ya taşınmıştır ve bu süreç içerisinde Brasilia'da çok yüklü yatırımlar yapılmıştır. Catalan ve Sevilla (2018), 1947 yılında %22 olan enflasyon oranının, 1955 yılında %23'e ve

Kubitschek'in iktidardan ayrıldığı tarih olan 1961 yılında %50'ye kadar yükseldiğini belirtir. Bunun sebeplerinin dışa bağımlılık olduğunu da vurgularlar.

1964 yılında enflasyonun %100 oranına çıkmasını bahane eden ordu, bir darbe gerçekleştirmiştir. Bu dönemde ülke içerisinde ekonomik istikrarsızlığın düzeltilmesinin tek yolunun daha fazla devlet kontrolü olduğu ileri sürülmüştür. Bu bağlamda, askeri cunta, meşruiyetini ekonomik kalkınma üzerinde sağlamaya çalışmıştır. Yüksek kamu yatırımları çelik, elektrik ve petrokimya alanlarına yapılmıştır ki bu alanlarda faaliyet gösteren şirketlerin büyük çoğunluğu devlete aittir. Calatan ve Sevilla (2018), 1969 yılında kurulan Embraer'in kurulduğunu ve amacının küçük boyutlu çok amaçlı hava taşıtları üretmek olduğunu belirtir. 1973 yılında ilk Embraer markalı hava taşıtı üretilmiştir.

1973 Birinci Petrol Krizi ile başlayan ilk büyük gerileme, Brezilya'yı derinden etkilemiştir. Petrol satış fiyatlarındaki ani dalgalanma, Brezilya'nın bu alanda zarar etmesine sebep olmuştur. Devam eden yıllarda yaşanan diğer petrol krizleri de ekonomiye zarar vermeyi sürdürmüştür. 1982 yılındaki Latin Amerika Borç Krizi ise ülkenin zaten çalkantılı olan gidişatını iyice kötü etkilemiştir. Bu dönemin ardından yaşanan hiper enflasyon dönemleri de her ne kadar yeni plan ve programlar duyurulmuş olsa da Brezilya'nın ekonomik kalkınma sürecini zedelemiştir.

1.6.3. BREZİLYA'NIN EKONOMİK GELİŞİMİ VE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Brezilya, 1930-1980 yılları arasında büyük bir ekonomik gelişme ve endüstrileşme göstermiştir. Bu dönem içerisinde, ülkenin ekonomik büyüme oranları %6-%7 gibi yüksek rakamlara ulaşmıştır. Kalkınmanın ardında ağır devlet müdahalesi ve merkezi kontrolün getirdiği yukarıdan inme bir endüstrileşme süreci vardır. Ekonomik büyüme, 1960'lı yıllarda en yüksek değerlerine ulaşmıştır. Yine aynı dönem içerisinde endüstrileşme adına yapılan yatırımlar artmış ve yeni kurumlar kurularak ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir çerçevede gerçekleşmesi güvence altına alınmak istenmiştir.

Tablo 8. 1929-1990 Yılları Arasında Arjantin, Brezilya ve İspanya’da GSYİH’nin Büyüme Oranı (%)

Yıllar/Ülkeler	Arjantin	Brezilya	İspanya
1929-1953	0,47	2,01	0,18
1953-1973	2,48	4,01	5,82
1973-1990	1,12	1,22	1,97

Kaynak: Catalan ve Sevilla (2018, s. 212).

Tablo 8’de 1929 ve 1990 yılları arasında Arjantin, Brezilya ve İspanya’nın GSYİH’nin büyüme oranları verilmiştir. Bu oranlar 1929-1953 diliminde Arjantin için %0,47, Brezilya için %2,01 ve İspanya için %0,18’dir. 1953-1973 diliminde Arjantin %2,48, Brezilya %4,01 ve İspanya %5,82 oranında büyümüştür. 1973-1990 diliminde ise Arjantin %1,12, Brezilya %1,22 ve İspanya da %1,97 oranında büyümüştür. Verilerden de anlaşılacağı üzere Brezilya, 1930-1953 yılları arasında yüksek bir büyüme oranına ulaşmış, ancak; en yüksek değerlere 1953-1970 yılları arasında ulaşmıştır. Takip eden dönemde yaşanan krizler nedeniyle, 1973-1990 yılları arasında ülkenin büyüme oranı düşüş göstermiştir.

Burlamaqui vd. (2008)’e göre, Brezilya’nın en yüksek büyüme oranı 1973 yılında görülmüştür ve bu oran %13,97’dir. Aynı yıl yaşanan Birinci Petrol Krizi’nin ardından büyüme oranları iki yıl boyunca daha düşüktür (%8,15 ve %5,15). Ancak takip eden yıllarda yeniden yükselmiştir. 1981 yılına gelindiğinde ise ilk kez negatif büyüme görülmüştür (%-4,25). Takip eden on yıl içerisinde 1983, 1988, 1990 ve 1992 yıllarında da negatif büyüme oranları görülmüştür. 1982 yılında yaşanan Latin Amerika Borç Krizi’ne ek olarak, 1994 yılında yaşanan Meksika Pezo Krizi gibi olaylar, Brezilya’nın dış yatırımlara ve borçlara bağımlı olduğu bir dönem de iyice zorlanmasına sebep olmuştur.

Evans (1995), Brezilya’nın en önemli sektörlerinden birinin otomobil endüstrisi olduğunu belirtir. Her ne kadar bu sektördeki firmaların tamamı uluslararası firmalara ait olsa da devletin bu endüstri özelindeki rolünün çok büyük olduğunu vurgular. Sektörün kökenleri 1950 yılına kadar dayanır. 1960’lı ve 1970’li yıllarda, devletin yarattığı uygun ortam neticesinde büyük bir yabancı yatırım bu sektöre yönelir. 1970’lerin sonu ve 1980’ler sürecinde ise, Brezilya’nın otomobil endüstrisi “kalkınan dünyanın otomotiv başarısının hikayesi” olarak nitelendirilmiştir.

Evans (1995), Brezilya'daki enformatik sektörünün gelişiminden bahseder. Bu süreç içerisinde Amerika'da yetişmiş ve Silikon Vadisi'ne aşına bir grup girişimcinin, Brezilya'da özgün bir enformasyon sektörü oluşturmak için giriştiği çabayı anlatır. Ancak; ülke içerisinde mevcut olan yabancı kaynaklı firmalar, bu sektörlerde büyük fabrikalar ve diğer üretim tesislerini zaten kurduğu için yaratıcı bir fikre ihtiyaç duyarlar. Bunun üzerine, ordunun bu sektörlerdeki hemen her şirket ile iş ortaklığı kurduğunu keşfederler ve bunun için çabalamaya başlarlar. Ordu ile yapılacak bir anlaşma, bu girişimcilerin uzun vadeli ekonomik hayallerini gerçekleştirmeleri için anahtar bir öneme sahiptir. İlerleyen yıllarda, yabancı firmalar ile de ortaklıklar kurularak, Brezilya'nın enformasyon sektörü gelişim gösterir. Bilgisayar, cep telefonu ve daha pek çok teknolojik aygıt ve parça burada üretilir.

Bu iki endüstriye ek olarak, Brezilya'daki demir çelik endüstrisi, petrol işleme endüstrisi, kimyasallar endüstrisi ve çimento endüstrisi de yine önemlidir. Bu endüstriler, kuruldukları yıllardan itibaren Brezilya'nın ekonomisinin en temel öğeleri olmayı sürdürmüşlerdir. Otomotiv sektörü de bu temel sektörler arasında sayılabilir. Yine tüm bu sektörler, geçen yıllar içerisinde üretim kapasitelerini artmıştır ve ekonomide payları da her geçen yıl artmıştır.

1.7. KALKINMACI DEVLET VE KURUMSALCI YAKLAŞIM

Kalkınma ve devlet arasındaki ilişki uzun yıllar tartışılan bir konudur. Bu tartışma, farklı çevrelerin temel toplumsal kabulleri ve ideolojik varsayımları bağlamında değişim göstermektedir. Bu sebeple de kalkınmada devleti rolünün ne olması gerektiği, devletin ne denli piyasaya dahil olması gerektiği, devletin piyasa ile olan ilişkisinin nasıl olması gerektiği, devletin piyasadaki mekanizmaları nasıl ve hangi ölçüde etkilemesi gerektiği gibi pek çok konu etrafında şekillenen bu tartışmalar, yanıtı direkt olarak verilebilecek olgular olmadığı gibi, tarihin farklı dönemlerinde farklı uygulamalar görülmesi sebebiyle örnekler üzerinden de rahatlıkla anlatılabilecek bir olgu değildir.

Geçmiş araştırmalar, bu tür sorunların çözümü adına kalkınma sürecinde öne çıkan unsurlara odaklanmaktadır. Örneğin, Asya Mucizesi olarak adlandırılan ve Doğu Asya ülkelerinin çok kısa zamanda çok yüksek hızlarla başardığı ekonomik kalkınma sürecinde, bürokratik yapı, devlet ve özel sektör arasındaki iş birliği, devletin piyasada

gerekli durumlarda doğrudan aktif bir katılımcı olarak, gerekli durumlarda ise dolaylı bir katılımcı olarak iş çevrelerinin gelişiminin ülke ekonomisine katkıda bulunacağı ve uzun vadeli kalkınmayı hazırlayacak, güçlendirecek ve sürdürülebilir kılacak olan alanlara yönlendirmesi gibi uygulamalar, kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Süreç içerisinde hangi kurumların nasıl roller üstlendiği, kurumlar arasındaki iş birliği ve benzeri süreçler, bu değerlendirmelerin odak noktasını oluşturmuştur.

Evans (1989 ve 1995), kalkınmacı devlet uygulamalarının ardında yatan gömülü otonomi (embedded autonomy) olarak adlandırdığı bir yapılanmadan bahseder. Devlet, ona göre, kurumsal yapıları ve bürokratik ağları vasıtasıyla toplumla yeterince derin ve köklü bağlar kurmalı, ancak; bu bağları kurarken de toplumsal baskılara direnç göstererek, kendi planlarını sürdürebilecek kadar otonom olmalıdır. Bu otonomi, devletin halktan ve piyasalardan tamamen izole olamadığı ve genel talep ve isteklerin neler olduğunu bilecek kadar bağlı, ancak direnç ve baskı gruplarının kendisini etkilemesine izin vermeyecek ölçüde olmalıdır.

Evans'ın (1989) kurumlar odağında gelişen bu görüşü kurumsalcı yaklaşım tarafından, o döneme kadar yürütülmüş kolektif çalışmaların ve birikimin ürünüdür. Kurumsalcı yaklaşım, özellikle ekonomi alanında sürekli olarak dillendirilen bireyci ve çatışmacı yaklaşımlar gibi, toplumdaki uzak ve toplumun ekonomik yapıları, değerler ve kabuller üzerindeki etkisini hiçe sayan yaklaşımlara tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bireyin tam anlamıyla rasyonel olmayan ve yalnızca fayda odağında tercihler yapmadığını, bu kararların arkasında büyük toplumsal olguların yattığını ve bu olguların da toplumsal kurumlar ekseninde geliştiğini iddia eder.

Bu bölümde, öncelikle kurumsal yaklaşımın tarihsel gelişimi, kalkınma alanına katkıları ve kalkınmacı devlet uygulamaları ile olan ilişkisi incelenecektir. Ardından, kalkınmacı devletin kökenleri ele alınacak ve gelişim süreci içerisindeki tartışmalara değinilecektir. Son olarak da Evans'ın (1989 ve 1995), bu süreç için geliştirdiği gömülü otonomi kavramı ele alınacaktır.

1.7.1. KURUMSALCI YAKLAŞIM

Kurumsalcı yaklaşım ya da kurumsalcılık, iki ana dönem çerçevesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemlerden ilki, kurumsal iktisadın doğuşunu temsil eden, 20.

yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmış olan ve Thorstein Veblen, Wesley Mitchell ve John R. Commons gibi isimlerle bilinen kurumsal iktisat yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, gücünü İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde tamamen kaybetmiş ve sadece bir azınlık tarafından savunulmuştur. Ancak; 1970’li yıllarda tekrardan gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönem içerisinde akademisyenlerin konuya ilişkin araştırmaları artarak gelişmeye başlamış ve 1980’li yılların başında ise Yeni Kurumsal İktisat olarak adlandırılan ikinci akım, birleştirici ve kapsayıcı yeni bir kurumsalcı yaklaşım doğmuştur. Yeni Kurumsal İktisat çalışmalarında, Ronald Coase, Armen Alchian, James Buchanan, Gordon Tullock, Douglass North gibi isimler öne çıkmaktadır.

1.7.1.1. Kurumsalcı Yaklaşımın Doğuşu

“İktisatta ortodoksi-heterodoksi ayırımı sosyolojik bir kavram olarak disiplin içi egemenlik ilişkisini ima etse de bu ayırımın epistemolojik temelleri de vardır ve ayırım on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğindeki yöntem kavgası (Methodenstreit) dönemine kadar geri gider. Bu yönüyle ayırım iktisat ile sosyolojinin iki ayrı disiplin olarak şekillenmesi ile de çok yakından ilgilidir. Yöntem kavgasından sonra ortodoksiyi oluşturacak olan taraf temelde doğa bilimlerini taklit etmeyi bilimsellik kriteri olarak almaktaydı ve yöntemsel bireyciliğe dayalı, evrensel kurallar çerçevesinde bir bilimin mümkün olduğunu savunmaktaydı. Diğer taraf ise, sosyal bilimlerin kendine has karakterini öne çıkarıp, doğa bilimlerinden farklı kendine has yöntemlere başvurması gerektiğini, tarihsel bilgiye dayalı ve bireyden ziyade bütünü esas alan bir yaklaşımı savunmaktaydı. Kavga, en azından sosyolojik sonuçları itibariyle, ilk grubun belirleyiciliği ile sonuçlandı ve neoklasik iktisat disiplinin ortodoksisine haline geldi” (Yılmaz, 2012, s. 4-5). Bu ortodoksiye rakip olarak da kurumsalcı yaklaşım doğdu.

Dura, Yenilmez ve Meçik (2018), kurumsalcı yaklaşımın bu ortodoksiye karşı getirdiği yeniliği “ekonominin kurumsallaşması” olarak nitelemektedirler. Ekonominin de bir kurum olması, ekonominin toplumdaki bağımsız, kendi mekanikleri ile işleyen durumuna karşı büyük bir karşı çıkıştır. Bu bağlamda; diğer kurumlarda olduğu gibi ekonomi de büyük yapının bir parçasıdır ve diğer parçalar ile etkileşime girmektedir. Aynı zamanda, bakış açısındaki bu dönüşüm ile, rasyonel seçim teorisi gibi bireyin her zaman rasyonel olduğu kabullerine de itiraz etmek anlamına gelmektedir.

Sosyal olanın, ekonomiye dahil edilmesi ve ekonomik karar alma sürecinde bu olguların da etkili olduğunun iddiası, iktisatçılar arasında tartışmaları yeniden alevlendirmiştir. Kurumsal iktisat, sürekli olarak dışlanmış olan kültür, toplumlar arası farklılık gibi kavramlar ile, Ortodoks iktisadın temellerini sarsmıştır. Dura vd. (2018), kurumsal yaklaşım ile “ekonomiye etki eden kurumlar” gibi yaklaşımların anlamını yitirdiğini, çünkü ekonominin de bir kurum olarak ele alındığını belirtir. Bunu yaparken de ekonomi biliminin sosyal bilimler üstü bir yapıdan, tekrardan sosyal bilimlerin bir parçası haline döndüğünü belirtir.

“Kurumsal iktisadın en büyük katkısını günümüzde halen yerleşik iktisat temelinde yapılan kalkınma ve büyüme gibi olguların açıklanması süreçleri ile toplumlar arasındaki gelişmişlik farklılıklarının nedenleri ve bunların önlenmesine ilişkin politika geliştirme ve karar alma süreçlerindeki alternatif bakış açılarında görebiliriz. Bu bakımdan kurumsal yaklaşımın tarihsel, kavramsal ve yöntemsel açıdan yeniden ilgi alanı haline gelmesine vesile olacak akademik çalışmalar, günümüzün iktisadi problemlerinin çözülebilmesi noktasında, hem yerleşik iktisadın tıkanma noktalarının aşılabilmesi, hem de belki de kurumsal iktisat gibi iddialı ve alternatif yaklaşımların önemli birer seçenek haline gelmesine katkı sağlayabilecektir” (Dura vd., 2018, s. 577-578). Kurumsal iktisat, kuruluşundan günümüze kadar heterodoks yaklaşımların önemli bir temsilcisi olmuştur. Neoklasik yaklaşımın açıklayamadığı ya da açıklamakta zorlandığı konularda, olay ve olguların anlaşılması adına bize yeni bir perspektif sunmuştur.

“Kurumsal İktisat kavramı ise kapsamlı bir şekilde ilk kez ‘The Institutional Approach to Economic Theory’ isimli makalede Walton Hamilton tarafından kullanılmıştır. Çalışmada iktisat teorisinin doğası ortaya konularak, kurumsal iktisadın özellikleri ve neoklasik iktisat ile çelişkisi tartışılmıştır” (Dura vd., 2018, s. 590). Takip eden yıllarda, kurumsal iktisat, Veblen, Mitchell ve Commons’ın çalışmaları ile resmen kurulmuştur. Veblen’in kurumsal yaklaşımına önderliği özellikle öne çıkmaktadır.

Dura vd. (2018), Veblen’in iktisadın temel kabullerine karşı çıktığını belirtir. Klasik kabuller olan iktisadın doğal düzeni, görünmez el gibi yaklaşımları kabul etmediği, bireyin toplumdaki soyutlanmış bir şekilde ele alınmasına karşı çıktığını söyler. Veblen, iktisadi davranışın toplum eksenine yaklaştırılması için mücadele

etmiştir. İktisadi karar alma süreçlerinde toplumun oynadığı etkiler üzerine yorumlar getirir ve böylelikle de ortodoks iktisadi kabulleri reddeder. Takip eden yıllarda Commons ise toplumsal kurumların evrimselliğine vurgu yapar ve işlem kavramını geliştirir. Bu kavrama göre, bireyin karar alma sürecinde yani işlem esnasında pek çok unsur karar alma sürecini etkiler. Bu etkenler arasında hukuk düzeni, kişinin hak ve görevleri gibi olgular yer almaktadır.

İlerleyen yıllarda Amerikan Okulu olarak adlandırılan bu perspektif, Alman Tarihsel Okulunun da etkisiyle yükselmeye ve gelişmeye devam etmiştir. Ancak; bu yükseliş, diğer iktisat okullarının yükselişi ile birlikte etkisini yitirmiştir. Yeni doğan yaklaşım ve okulların neoklasik iktisat ile etkileşimi uzun yıllar boyunca kurumsalcı okulun gündemden düşmesine sebep olmuştur. 1970’li yıllara kadar kurumsalcı iktisat alanındaki çalışmalarda çok büyük bir gelişme görülmemiştir.

1.7.1.2. Yeni Kurumsalcı Yaklaşımın Doğuşu

“Yeni kurumsalcılık yaklaşımı ise 1960 ve 1970’lerde etkili olan davranışsal bakış açısına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yeni Kurumsalcılık çatısı altında değerlendirilen yaklaşımların (rasyonel tercih, sosyolojik, tarihsel ve söylemsel kurumsalcılık) hepsi de kurumların sosyal ve politik sonuçlar üzerindeki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yeni Kurumsalcılık yaklaşımı ekonomiye ilişkin olarak mülkiyet hakları, kiralamar ve rekabetçi seçim mekanizmalarının üzerinde yoğunlaşmaktadır” (Dibo, 2019, s. 29). Yeni yaklaşım, kurumsalcı yaklaşımın devamı olmaktan öteye geçmiş, yeni kavramlar geliştirerek ve toplumsal ağların analizini daha da ilerleterek, literatüre büyük bir katkıda bulunmuştur.

“Yeni Kurumsal İktisadın seçkin isimleri arasında yer alan Coase, Alchian, Buchanan ve Tullock, Olson, Williamson, North ve Thomas ile anılan bazı önemli teorileri, Yeni Kurumsal İktisat akımının alt dalları olarak misyon yüklenmiştir. Mülkiyet Hakları Teorisi, Hukukun Ekonomik Analizi, Kamu Tercihi Teorisi, Anayasal İktisat, Kolektif Eylem Kuramı, İşlem Maliyetleri Ekonomisi, Asil-Vekil Teorisi, Sözleşme Kuramı, Karşılaştırmalı Ekonomik Sistemler, sayısal iktisadi tarih, eksik rekabet ve asimetric bilgi, kurumsal buluş ve icat gibi yaklaşımları bu kapsamda ifade edebiliriz” (Dura vd., 2018, s. 610). Geliştirilen yeni yaklaşımlar, iktisadi olguların daha doğru ve efektif anlaşılabilmesi adına kullanılmıştır. Araştırmamızın

konusu olan kalkınmacı devlet de yine Kurumsalçı Yaklaşım çerçevesinde değerlendirilen konulardan biridir.

Dura vd. (2018), Yeni Kurumsalçı İktisat yaklaşımının, öncüllerinin başlattığı toplumsal bilimlere dahil edilen ekonomi kabulünü ileriye götürür ve disiplinler arası bir alanda ele almaya başladığını belirtir. Diğer sosyal bilimlerin kavramsal ve teorik çerçevelerinden faydalanarak, ekonomi biliminin geliştirilmesi ve daha efektif bir şekilde yorumlanması hedeflenmiştir. Üretilen yeni kavramlar ile birlikte de bu yorumların daha sağlam temellere oturtularak, ortodoks iktisadın temel yaklaşımlarına meydan okumaktadır.

Yılmaz (2012) ise bu dönemde doğan ekonomi yaklaşımlarına sosyolojinin yeni bir iktisat sosyoloji geliştirerek verdiği yanıtı bahseder. 1980'li yıllarda Yeni Kurumsal İktisadın yükselişi ile, İktisat Sosyolojisi de yeniden devreye girdiğini ve bu dönem içerisinde ekonominin sosyalden uzak ve sosyolojinin ise aşırı sosyalleşmiş yaklaşımına karşı bir tutum sergilendiğini belirtir. Bu dönemde öne çıkan ve İktisat Sosyolojisi alanında çalışan isimlerden birkaç ise Granovetter, Smelser ve Swedberg'dir.

Yeni Kurumsalçı Yaklaşım hem iktisat hem de sosyoloji alanlarında halen önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda üretilmiş olan kavramlara yenileri eklenmeye devam etmektedir ve Ortodoks iktisat kabulleri ile olan mücadele de sürdürülmektedir. Ekonominin bir kurum olarak varlığı, bu kurumun diğer kurumlar ile olan ilişkisi gibi olgulara ek olarak üretilen pek çok yeni ilişkiler bağıntı, Yeni Kurumsalçı Yaklaşım pek çok yeni boyut ve özellik kazandırmaktadır. Bu bağlamda; İktisat Sosyolojisi alanındaki çalışmalar da bu yaklaşım üzerinden hareketle pek çok yeni açıklamalar üretmektedir.

1.7.1.3. Gömülü Otonomi

Evans (1995), kalkınmacı devletin özelliğini açıklarken gömülü otonomi (embedded autonomy) adını verdiği bir kavram kullanır. Bu kavram ile birlikte hem Weberyen, hem de Kurumsalçı bir yaklaşım ile birlikte ülke içerisinde yer alan bürokratik ağı tanımlar. Ona göre, bir devletin ekonomik kalkınmadaki başarısının ardından yatan en temel unsur, bürokrasinin hem devlet ve halk içerisinde gömülü hem de dış talep, istek, beklenti ve baskılardan korunabilecek kadar otonom bir yapıda yer

almasıdır. Bu bağlamda; liyakat odağında gelişmiş olan bir bürokrasi hem güçlü ilişkiler hem de gömülü otonomisi sayesinde ekonomik kalkınma sürecinde devletin kalkınma sürecini yönetmesi için elzemdir.

“Evans’a göre kalkınmacı devletlerde Weber’in tanımladığı anlamda toplumsal taleplerden yalıtılmış rasyonel bir bürokrasi vardır. Liyakat sistemiyle seçilmiş olma, bürokrasiye bir tür tutarlılık ve iç bütünlük sağlar, bu da devlet aygıtına özerklik kazandırır. Ancak; toplumsal taleplerden yalıtılmış bir bürokrasinin varlığı, piyasaların sorunsuz bir biçimde işleyişi için gerekli bir önkoşul olmakla birlikte, geç kapitalistleşen ülkelerde sanayi politikalarının uygulanması açısından yetersizdir. Zira, geç kapitalistleşen ülkelerde devlet bazen kendisini girişimci yerine koyarak yatırımlar yapmak, bazen de yatırımcıları teşviklerle yönlendirmek zorundadır” (Oğuz, 2013, s. 110-111). Gömülü otonomi ise bu devlet teşkilatlanması adına büyük bir önem arz etmektedir.

Evans’ın geliştirdiği bu yaklaşım, uzun yıllar boyunca kalkınma çalışmalarının odağına giren Kurumsal Yaklaşımdan hareketle geliştirilmiştir. Ekonominin bir kurum olması sebebiyle, bürokrasinin bu kurumun gelişmesine yönelik atacağı adımlardaki rolü oldukça büyüktür. Bu sebeple de ideal bir bürokratikleşme süreci gerçekleştirilmelidir. İdeal bürokratikleşme de Weber’in tanımlamalarından hareket ile gömülü ve otonom bir profil çizmelidir.

Evans (1995), geç kalkınan ülkelerden olan Güney Kore, Brezilya ve Hindistan odağında yazdığı *Gömülü Otonomi: Devletler ve Endüstriyel Dönüşüm* (Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation) adlı kitabında, gömülü otonominin Güney Kore’de en ideal biçimlerinden biri şeklinde karşımıza çıktığını belirtir. Güney Kore’nin bürokratik yapısı, en iyi üniversitelerin en iyi öğrencilerinden seçilen iyi eğitilmiş bürokratlardan meydana gelir ve liyakat temellidir. Bu küçük grup, daha önceki eğitim hayatları sebebiyle de birbirlerini tanımaktadır. Birbirlerini tanıyan bu bürokratlar hem sıkı bağları hem de ortak geçmişleri sebebiyle de ilerleyen dönemlerde ortaya konulacak ortak hedeflere ilerleme konusunda da bir dayanışma içerisinde olacaktır. Ek olarak; devletin özel sektör üzerindeki kontrolü ve güçlü yapısı sayesinde de dış etmenlere karşı dayanıklı olacaktır ki, bu da bürokrasinin otonomisini sağlayacaktır.

Gömülü bir otonomiye sahip olan devletler, geri kalmış ekonomilerini kalkındırmak için gerekli olan bürokrasiye eriştiklerinde, kalkınma hedeflerine ulaşmaları çok daha mümkün olacaktır. Geç kalkan ülkelerde genellikle bir problem haline gelen devlet-özel sektör uyumunun da bu gömülü otonomi ile bir engel olmaktan çıkması hedeflenmektedir. Çünkü otonom olan bu bürokratik yapı, özel sektörün şahsi menfaatler üzerinden yaratacağı baskılara da direnç gösterebilecektir. Devletin özel sektör ile kuracağı iyi bağlar da bu bürokratik yapı ile birleştiğinde, planlama süreci daha efektif bir şekilde sürdürülebilecek ve planlamalar efektif bir şekilde yürütülebilecektir.

1.7.2. KALKINMACI DEVLET

Kalkınmacı devlet kavramı ilk kez Chalmers Johnson tarafından 1982 yılında üretilmiş bir kavramdır. Kavram, Japonya'nın kalkınması sürecindeki devletin organizasyonel yapısına ithafen kullanılmıştır. Takip eden yıllarda diğer Asya Mucizesi ülkeleri olan Güney Kore, Tayvan, Singapur gibi ülkeleri de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Kalkınmacı devlet uygulamasının temelinde, geç dönem endüstrileşen ülkelerin kalkınmak için izledikleri yollardan biri yani Doğu Asya modeli anlatılmaktadır. Ancak; bu uygulamalar, araştırmanın takip eden bölümlerinde de değinildiği üzere bu ülkelerce geliştirilmemiştir. İlk örneklerini Endüstri Devrimi'nin yaşandığı İngiltere'de ve İkinci Endüstri Devrimi olarak adlandırılan Amerika Birleşik Devletleri'nin kalkınma sürecinde görmekteyiz.

Devletin minimal etkisini savunan neoliberal yaklaşımın aksine kalkınmacı devlet, devletin ekonomiye direkt müdahalede bulunmasını ve gerektiğinde aktif bir piyasa rekabetçisi olarak, gerektiğinde ise özel sektör ile iş birliği içerisine girerek temel endüstrilerin kurulması görevini üstlenmelidir. Tüm bunların yanı sıra, ilk örnekleri İngiltere'de görülen ve daha sonraları Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk Hazine Bakanı olan Alexander Hamilton tarafından geliştirilen "bebek endüstri" uygulamalarını da yine kullanmalıdır. Yüksek gümrük tarifeleri, sübvansiyonlar, uzun vadeli ve düşük faizli krediler, kamu-özel ortaklı girişimler gibi pek çok uygulamayı da gerekli olan sektörlerde uygulamalıdır.

Bu bağlamda; kalkınmacı devlet uygulamalarının tarihi geçmiş tecrübelerden hareketle, oldukça geniş bir politikalar bütününe kapsar. Devletin organizasyonel

yapısı da yine önceki bölümde değinildiği üzere, gömülü bir otonomi içerisinde olmalıdır ki bu uygulamalar anlamlı sonuçlara dönüşebilsin. Tabii, kalkınmacı devlet denildiği zaman bu tarihsel perspektiften ziyade, Johnson'ın kullandığı anlamda yani Asya Mucizesine konu olan devletler akla gelmektedir. Araştırmamıza konu olan Japonya, Güney Kore ve Tayvan en bilinen örneklerdir.

Bu noktada, kalkınmacı devletin yapısına ilişkin belirtilmesi gereken önemli bir başka husus da devletin yalnızca müdahaleci bir rol üstlenmediğidir. Sovyet Rusya sisteminde olduğu gibi devletin tam kontrolü altında gelişen ya da Evans'ın (1989) Zaire örneğinde olduğu gibi otoriter devlet tipleri ile kalkınmacı devlet arasındaki en önemli fark, devletin otonom olmasına karşın özel sektör ile olan iş birliğidir. Devlet, yalnızca tüm ekonomik faaliyetlere karar veren bir tutum sergilemez. Özel sektör ile karşılıklı iş birliği yürütülerek hangi alanlarda endüstrileşmenin yararlı ve sürdürülebilir olacağı üzerine karşılıklı diyaloglar yürütülür ve bu sektörlerde hangi şirketlerin efektif bir rol üstlenebileceği ve eğer efektif bir rol üstlenebilecek herhangi bir şirket yoksa da devletin nasıl bir organizasyon faaliyeti göstererek bu alanda çalışması gerektiği kararlaştırılır.

Görünmez el mantığının yetersiz olduğunun bilincinde olduğunda, devletin piyasaların kurulması, geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi için adım atması gerekir. Özellikle geç endüstrileşen ya da geç kalkınan ülkelerdeki ekonomik problemlerin çözüme kavuşturulması ve geç gelen (late comer) statüsünün ortadan kaldırılması için koordineli çalışmalar yürütülmelidir. Bu süreç içerisinde, başlangıçta tersine mühendislik (reverse engineering) gibi uygulamalar ile teknolojik fark kapatılması hedeflenir ve kurulan ilk endüstrilerin ardından da gelişim için anahtar niteliğinde olan endüstrilerin kurulması hedeflenir. Bu ve benzeri şekillerde gerçekleşen endüstrileşme süreci, bürokrasinin gömülü ve otonom olması sayesinde, kalkınmanın gerçekleşmesi adına büyük bir önem arz eder.

Amsden (1992), İlk Endüstri Devrimi olarak adlandırdığı İngiliz kalkınmasının "icatlar" temelinde gerçekleştiğini, İkinci Endüstri Devrimi olarak adlandırdığı Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'nın kalkınmasının "inovasyon" temelinde gerçekleştiğini ve son olarak da Geri Kalmış Ülkeler olarak adlandırdığı, 20. yüzyılın ikinci yarısında kalkınan ülkelerin ise "öğrenme" temelinde kalkındığını belirtir. Bu öğrenme sürecinin, daha önceki dönemlerde de kullanıldığını belirtir ve sürecin işleyiş

sürecinde düşük ücret avantajının kullanımı, devlet tarafından verilen sübvansiyonlar gibi koruyucu önlemler ile pekiştirilmesi gerektiğini belirtir.

Amsden (1992) ayrıca, iki Endüstri Devrimi ve geç kalkınan ülkelerin endüstrileşme ve kalkınma süreçlerindeki zaman farkının nedenlerinden bahseder. İngiltere’de gerçekleşen İlk Endüstri Devrimi, Orta Çağ’a kıyasla çok büyük hızlarda gelişen ekonomi, değişen toplumsal yapı ve dönüşen dünya yapısı anlamına geliyordu. İkinci Endüstri Devrimi ise, ilkine kıyasla, çok daha kısa bir süre içerisinde gerçekleşti ve dünyanın Birinci Dünya Savaşı dönemine kadar ki yapısını şekillendirdi. Bu dönemde de çok büyük ekonomik gelişim, toplumsal yapıda büyük bir değişim ve yeni bir dünya karşımıza çıkmaktadır. Ancak; İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınan geç kalkınmacı ülkeler, öncekilerden çok daha büyük teknolojik avantajlara sahipti ve dünya yapısı öncekilere göre çok daha farklıydı. Bu sebeple de bu ülkelerin gelişim ve kalkınma süreci, önceki dönemdekilerden çok daha hızlı, ani ve radikal oldu.

Evans (1989), kalkınmacı devlet ve diğer devlet uygulamaları arasındaki farka ilişkin, iki uç örnek olarak yağmacı devlet ve kalkınmacı devlet örneklerini verir. Zaire, yağmacı bir devlet türüken Güney Kore ise kalkınmacı bir devlettir. İkisi arasındaki fark, devletin Zaire’deki bürokrasinin sadece küçük bir elit grubun elinde bulunması, bu elit grubun ise kişisel çıkarları için ülke ekonomisini sömürmeleridir. Bu bürokratik elit ise varlığını dış yatırım ve yardımlara borçludur. Kalkınmanın önündeki asıl problem bürokrasinin yapısı (gömülülük) değil, devlet otonomisindeki bozukluktur. Devlet, ülkenin kalkınması için gerekli planlamaya yapamıyordu ve bu aynı zamanda da hiçbir işlevsellik gösteremiyordu. Bu sebeple de ülke büyümek yerine küçülmekte, elit kesim daha da zenginleşirken (devlet başkanı da dahil), halk fakirleşmektedir.

Güney Kore’nin kalkınmacı devletinde ise, Weberyen bürokrasinin izleri görülmektedir. Bürokratlar, alanlarında uzman, çalıştıkları alanda uzun kariyer planları yapan, kurallara ve normlara göre hareket eden kişilerdir. Aynı zamanda meritokrasinin varlığı, ülkedeki bürokratların görevlerini gereken şekillerde yürütmek için gerekli yetenek, bilgi ve uzmanlığa da sahip kişiler olacaktır. Ancak; daha önce de değinildiği gibi, Güney Kore için yalnızca bu meritokratik sistem söz konusu değildir, ek olarak bürokratlar aynı veya benzeri üniversitelerde eğitim gördüğü için aralarında gayri resmi bir ilişki de mevcuttur. Bu ilişki ise, onların ortak planlar

gerçekleştirebilme ve bu planları ortaklaşa yürütebilme yetilerinin daha da kuvvetli olacağı anlamına gelmektedir.

Evans (1989), tüm bunlara ek olarak devletin otonom durumuna özel bir vurgu yapar. Devletin hem jeopolitik hem de ekonomik anlamda komşu ve/veya diğer dış ülkelerle olan ilişkisinde bağımsız karar alabilme, uygulama ve bu karar ve uygulamaları hayata geçirebilme yetisine sahip olması da önemli bir faktördür. Devletin gömülü otonomisine ek olarak, ülke içerisinde tecrübeli (her ne kadar tamamen uzmanlaşmamış olsa da) ve organize bir özel sektörün olması da önemli bir başka faktördür. Tüm faktörlerin toplamında, gömülü otonomiye sahip bir devlet ve bu devlet ile kalkınma faaliyet ve projelerini hayata geçirebilecek tecrübeli (tamamıyla uzman olmasa da) ve organize bir özel sektörün bulunması gerekmektedir.

Özel sektör, endüstrileşme sürecinin başında olsa da ülke içerisinde temel ya da ara mallar üretebilen ya da hammadde ihracatı üzerinde uzmanlaşmış bir grup olabilir. Doğu Asya ülkelerinde yaygın olarak görülen aile şirketleri, ilerleyen zamanlarda da varlığını sürdürerek kalkınma sürecinin birer parçası olmuşlardır. Bu aile şirketleri, Japonya'da erken dönemde zaibatsular ve ilerleyen dönemde zaibatsuların daha gelişmiş bir versiyonu olan keiretsular, Güney Kore için ise chaeboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şirketler, Japonya'nın erken döneminde zaten kurulu olan sanayilerde faaliyet gösteren (her ne kadar gelişmiş bir sistemleri ya da sanayileri olmasa da), uzmanlaşmış aile şirketleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Güney Kore'de ise chaeboller, genellikle Japonya örneği takip edilerek, devlet tarafından uygun olduğu düşünülen sektörlerde faaliyet göstererek gelişim göstermişlerdir. Zamanla, başarılı olan şirketler her iki ülkede de ödüllendirilmiş (daha fazla genişleme imkânı, sübvansiyonlar, ek korumalar, yeni krediler vb.) ve kötü performans gösterenler ise aynı sektördeki diğer şirketler ile birleşmeye zorlanmış ya da kapatılmıştır.

Ödül ve ceza sistemi performansa ve hedeflenen değerlere göre şekillenmiştir. Ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerden aylık performans raporları istenmiş ve bu performans raporları üzerinden hedeflenen aylık ihracat kotasına ulaşıp ulaşılamadığı tespit edilmiştir. Kalkınmacı ülkelerde yaygın olarak kullanılan ithal ikamesi, üretim ve ihracat odaklı ekonomilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Şirketler, aylık ihracatları üzerinden görevli kuruluşlarca değerlendirilmiş ve başarılı olan şirketlere ya farklı endüstrilerde de çalışma izni çıkartılmış, ya da sistemlerini geliştirmeleri için

ek ödenekler, korumalar, krediler, sübvansiyonlar verilmiştir. Başarılı olan şirketlerin ödüllendirildiği sistem, yeni yatırım kapılarını aralamış ve aynı zamanda da mevcut endüstrilerinde uzmanlaşmalarına olanak sağlamıştır. Bu uzmanlaşma ve gelişim süreci ise 1990'lı yıllardaki dünya piyasasına entegrasyon sürecinde bu şirketlerin daha güçlü, bağımsız ve yetkin olmalarını sağlamıştır.

Aylık hedefleri gereken ölçülerde gerçekleştirilemeyen şirketler de olmuştur. Bu şirketler, dönem dönem ikinci şanslar da verilmesine karşın, genellikle ya aynı sektörde çalışan ve performansı istenilen düzeyde olmayan şirketlerle birleştirilmiş ya da bu şirketler kapatılarak farklı alanlarda çalışmalarını için planlama yapılmıştır. Bu sistem sayesinde hem başarı ödüllendirilmiş hem de istenilen başarıya ulaşamayan şirketler tamamen sistem dışı kalmak yerine, yaratıcı olabilecekleri başka alanlara yönlendirilerek ekonominin her alandaki gelişiminin pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Herhangi bir şekilde yasa dışı veya etik dışı uygulama gösteren şirket yöneticileri ya da çalışanları ise hapis cezasına kadar artan cezalara çarptırılmıştır. Böylelikle de yasa dışı uygulamaların önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Bu dönemin uygulamalarına ek olarak belirtilmesi gereken bir başka önemli husus ise devlet yöneticileri ve bürokratların “deneme yanılma” yolu ile politikaları çizdiğiidir. Elbette daha önceki her türlü tarihi tecrübe ve örnekten yararlanılmıştır. Ancak; geç kalkınan devletlerin, kalkınmış devletlere erişmesi için daha önce görülmemiş efektif olabilecek yeni politikalara ihtiyaç duyduğu da aşıkardır. Bu sebeple de ülke yöneticileri yeni politika denemelerinde her zaman başarılı olamamış ve başarı elde edilemeyen politikalar ya revize edilmiş ya da uygulamadan kaldırılmıştır. Sistemin bu şekilde işlemesi, sağlam bürokratik yapı ve güçlü bir özel sektörün oluşturulması sürecinde ek faydalar sağlamıştır.

Evans'ın (1989) devlet gruplandırmasına geri dönülecek olursa, iki uç olan yağmacı Zaire ve kalkınmacı Güney Kore arasında yer alan alanda hangi ülkelerin bulunduğu sorusu gündeme gelecektir. Evans, aradaki grupta yer alan ülkelere Brezilya örneğini vermiştir. Brezilya, dönem dönem kalkınmacı bir devlet olmaya yaklaşmasına karşın, bürokrasisin çok geniş ve dağınık yapısı sebebiyle ve ülkedeki kapitalist kesimin baskılarına tam anlamıyla direnememesi sebebiyle tam anlamıyla kalkınmacı devlet olamamıştır. Araştırmanın ikinci bölümündeki ülkeler arasında da yer alan Brezilya, Türkiye'nin de dahil olduğu ara bir grupta yer almaktadır. Bu

gruptaki ülkeler kalkınma planlamaları ve programları yapmalarına ve bu plan ve programları dönem dönem verimli uygulamalara dönüştürmüş olsa da yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü tam bir başarıya erişememişlerdir.

Öniş ve Şenses (2016), Evans'ın bu sistemine yeni bir gruplandırma geliştirmişlerdir. Onlara göre, kalkınmacı ve ara devletler arasındaki fark aslında kalkınmacı devletlerin “proaktif” devletler olması ve ara devletler olarak adlandırılan devletlerin ise “reaktif” devletler olmasıdır. Aralarındaki en temel fark ise devletin özerkliğidir. Yani, proaktif devletler daha özerk bir devlet yapısına sahip olmaları dolayısıyla hem iç hem de dış baskılara daha dirençlidir ve böylelikle de alınan kararlar ve yapılan planların işlenmesi daha olasıdır. Ancak; reaktif devletler de devletin yeterince özerk olamaması sebebiyle, karar alma mekanizması sürekli olarak iç ve dış baskılara maruz kalmakta ve bu da kalkınma planlarının ilerleyişini zedelemektedir. İki tür devlet arasında politik benzerlikler görülebilmeye karşın, bu politikaların uzun vadeli sürdürülebilirlikleri açısından farklar mevcuttur.

“... Reaktif devletler ile bunların Doğu Asya'daki daha proaktif karşılıkları arasındaki temel fark, birincilerin daha düşük derecede bir “devlet özerkliğine” sahip olmalarıdır. Başka bir deyişle, reaktif devletler daha parçalı bir yapıya sahip olup, ülke içinde yeni ortaya çıkan sanayiciler gibi bileşenler karşısında daha az görece özerkliğe sahiptir. Dolayısıyla; kısmi uzlaşmazlıkları aşır, dikkatlerini uluslararası rekabet gücüne sahip ihracat sektörleri geliştirmek gibi uzun vadeli stratejik amaçlar üzerinde yoğunlaştırma yetenekleri daha sınırlıdır. Dahası, reaktif devletler, önemli uluslararası karar merkezlerinde kabul edilmiş baskın politika normlarına yakın hareket etme eğilimine sahiptir. Reaktif devlet davranışı, tanımını icabı, belirli kritik alanlarda normlardan uzaklaştırılmasına rağmen, kabul görmüş siyasi düşünce hattında ilerlemek anlamına gelmektedir” (Öniş ve Şenses, 2016, s. 709). Bu ülkeler, dış dalgalanma ve tehditlere de proaktif devletlere göre daha açıktır.

Öniş ve Şenses'in (2016) ve Evans'ın (1989) gruplandırmalarından hareketle, kalkınmacı devleti diğer devletlerden ayıran pek çok unsur vardır. Bunların en temeli, ülkelerin gömülü bir otonomiye sahip olan devletler olmaları ve bu sayede de planlama, karar alma ve uygulama alanlarında diğer ülkelere (reaktif ya da ara grup) göre yüksek kapasiteye sahip olmalarıdır. Ek olarak, otonomi sayesinde iç ve dış

baskılara göre kalkınma politikalarında değişiklik yapmak zorunda kalınmaması da büyük bir avantajdır.

Son olarak; kalkınmacı devlet olarak anılan ülkelerin tümünün, kimi dönemlerde dünya genelinde uygulanan ve kabul edilen her türlü ticari ve ekonomik kabullere uymadığını da belirtmek gerekir. Erken dönemlerde Japonya ve Güney Kore’de tersine mühendislik (reverse engineering) uygulamaları görülmüş ve bu sayede ise temel teknik bilgiye erişilmiştir. Normalde bu tür uygulamalar tasvip edilmemekte ya da direkt olarak yasaklanmaktadır. Ancak; her iki ülke de bu tür yasakları dönem dönem göz ardı ederek, kalkınma süreçlerinin temel bileşenlerinden olan teknik bilgiyi elde etmeyi başarmışlardır.

Chang (2015, 2018), günümüzde bu konulardaki denetimin daha ağır olduğu ve cezaların ise daha yıpratıcı olduğunu kabul etmekle birlikte, günümüzdeki sistem içerisinde dahi tam olarak tanımlanmamış ve ülkelerin avantaj sağlamasına yönelik boşluklar olduğunu belirtir. Bu boşluklar, herhangi bir adil olmayan yönteme başvurulması değil, aksine gelişmiş ülkelerin sahip oldukları avantajlar ve aralarındaki anlaşmazlıklar neticesinde tam olarak tanımlayamadığı alanlarda bulunmaktadır. Chang, bu tür sistem açıklarının aynı geçmişte Japonya ve Güney Kore’nin de yaptığı gibi ülkelerin kalkınması sürecinde uygulanabileceğini belirtir. Yani, ona göre, dünya ekonomisi her ne kadar 20. yüzyılın ikinci yarısındaki gibi dava gevşek kontrol mekanizmaları ile donatılmış olmasa da gerekli ve uygun düzenlemelerin yapılması sonucunda bugünün geri kalmış ekonomilerinin de sanayileşmesi mümkündür.

Chang’in (2015) Kutsal olmayan üçlü olarak adlandırılan Dünya Bankası, IMF ve DTÖ tarafından yoğun olarak neoliberal politikalara benimsemesi önerilen ve çoğu durumda da zorlanan ve koşullanan bu ülkelerin, kalkınmak için halen bir şansı ve alanı mevcuttur. Sistem eskiye oranla daha acımasız ve güç olmasına karşın, kalkınmacı devlet uygulamaları ile veyahut geliştirilebilecek başka yerel formasyonlar aracılığıyla kalkınma süreci başlatılabilir, yürütülebilir ve başarıya ulaşabilir.

Genel özellikleri tanımlanmış olan kalkınmacı devlete yönelik uygulamalar takip eden bölümde yer almaktadır. Bu bağlamda; öncelikli olarak İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri incelenmiş ve bu iki ülkenin endüstrileşmesi ve kalkınması sürecinde izlediği politikalar, kullandığı politik ve stratejik araçlar

incelenmiştir. Ardından, kalkınmacı devlet tanımlamasının merkezinde yer alan Japonya, Güney Kore ve Tayvan'ın devlet yapıları, organizasyonları, kullandıkları politikalar ve reformlar incelenmiştir. Bu bölümde son olarak Brezilya ele alınmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, ara grupta yer alan ya da reaktif olan Brezilya'nın hangi politikaları nasıl ve ne amaçla yürürlüğe koyduğu, Brezilya'nın tarihsel geçmişinde ne gibi süreçlerden geçtiği gibi konular incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Karşılaştırmalı tarih ve tarihsel sosyoloji 1960’lardan itibaren dünyanın pek çok ülkesinde (ABD, Almanya, İtalya, İngiltere vs.) büyük bir gelişme göstermiştir (Gorski, 2015, s. 111). Simiand’a (1987) göre toplumsal sınıfları ve bu sınıfların saptanmasını mümkün kılan ve anlamayı kolaylaştıran yegâne şey karşılaştırmadır. Bu noktadan hareketle, bu araştırmada kalkınmacı nitelikleri belirlenmiş ülkelerin karşılaştırmalı tarihsel bir analizi yapılmaktadır.

Karşılaştırmalı tarih analizi “nesne nasıl inşa edilir”, “ayrım ölçeği nedir”, “analitik çerçeve nasıl oluşturulur”, “uluslararası kavramlar nasıl kullanılır”, “yakın ve uzak alanlar nelerdir”, “benzerlikler ve farklılıklar var mıdır (bu farklılıklar istatistiksel mi, yoksa dinamik deney mi?)”, “kullanılan kaynakların standartları nelerdir” sorularına yanıt aramaktadır (Gorski, 2015, s. 115-124).

Bu bağlamda; İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya’daki kalkınmacı devlet uygulamaları, bu ülkelerdeki; bürokratik yapılanmaları, hükümet politikaları, endüstrileşme çalışmaları, dış yardımlar, toprak ve eğitim reformları karşılaştırmaya tabi tutularak, kalkınmacı devlet uygulamalarının özellikleri incelenecektir.

“Karşılaştırmalı tarihsel sosyolojik araştırmalar, tarihsel geçmişte veya farklı toplumlardaki olaylar ve koşullar ile ilgili verilerin incelendiği nitel desenli bir araştırma türüdür” (Aydın ve Hanağası, 2017, s. 61). Bu yöntem, sosyal bilimlerde uzun yıllar boyunca kullanılmıştır. İlk örnekleri 19. yüzyılda görülen yöntem, genellikle uluslararası karşılaştırmalar yapılırken, pratiklerin daha iyi ve verimli bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır.

Sosyolojinin isim babaları olan Durkheim, Marx ve Weber gibi sosyologlarca da karşılaştırmalı tarihsel yöntem sıklıkla kullanılmıştır. Neuman’a (2013) göre, bu yöntem din, kriminoloji, cinsiyet meseleleri, ırk ilişkileri ve aile gibi alanlarda da yaygın olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda; bu araştırmada Weberyan bir tarz olan yorumlamacı karşılaştırmalı tarihsel analiz metodu kullanılacaktır.

Aydın ve Hanağası (2018), bu yöntemin 19. yüzyılda sosyoloji, tarih, siyaset bilimi ve ekonomi bilim dallarının ortak kullanımında olduğunu, ancak; Birinci Dünya Savaşı'nın ardından genellikle antropolog ve tarihçiler tarafından kullandığını belirtirler. İkinci Dünya Savaşı döneminin ardından, sosyal bilimlerde yaşanan dönüşüm neticesinde, bu yöntem yeniden diğer sosyal bilim araştırmalarında kullanıma girmeye başlamıştır. Özellikle tarihsel sosyolojinin bir disiplin olarak bu dönemden sonra gelişmeye başlaması, sosyoloji alanında tarihsel karşılaştırmalı yöntemin yeniden yaygın kullanımına yol açmıştır. Yöntem, 1970'li ve 1980'li yıllardan itibaren daha da geliştirilerek, 1990'lı yıllarda Amerikan sosyologlar tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmış ve 2000'li yıllardan itibaren tüm dünyada yaygın olarak kullanılan bir yöntem haline gelmiştir.

“Tarihsel karşılaştırmalı araştırmalarda, araştırmacı “kanıtları toplar, tasnif eder ve konu ile ilgili olanlar arasında bağlantılar kurarak sentezleme aşamasına geçer ve açıklayıcı bir modele doğru ilerler. En son adımda ise kanıtlar, oluşturulan kavramlar ve sentez bir araştırma raporunda birleştirilir. Araştırmacı, kanıt yığınlarını damıtarak ifade eder ve kapsamlı dipnotlar hazırlar. Delilleri ve argümanları yoğurarak okura tutarlı ve ikna edici bir tablo ile iletir” (Neuman 2013'ten aktaran Aydın ve Hanağası 2017). Araştırma içerisinde araştırmacı, birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanır ve bu kaynaklar üzerinden analizler yapar.

“Birincil kaynakları toplamak, tasnif etmek uzmanlık gerektirir ve çok uzun zaman aldığı için, karşılaştırmalı tarihsel sosyoloji araştırmacıları ikincil kaynakları kullanır. Bir diğer ifade ile, birincil kaynakları inceleyerek yıllarını geçirmiş ve uzmanlaşmış olan tarihçilerin eserlerini kullanır. Bir diğer kaynak da resmî kurumlar tarafından tutulan sürekli kayıtlardır. Osmanlı tahrir defterleri, kadı sicilleri vs. yine aynı şekilde hatıralar da tarihçilerin başvurduğu önemli kaynaklardandır” (Aydın ve Hanağası, 2018, s. 65-66). Araştırmacı, bu süreç içerisinde birden fazla ülkenin karşılaştırmasını yaparak da daha verimli bir karşılaştırma elde etmeye çalışır.

“Karşılaştırmalı yöntem, sosyal bilimlerde ölçme ve yeni kavramsallaştırmalara ulaşmada araştırmacılara ufuk açıcı bilgiler sağlamaktadır. Her şeyden önce, örneğin; aynı bir birimi birden fazla ülkede karşılaştırdığımızda genelleme olasılığı yükselmektedir. Çünkü, tek bir kültür veya ülke ile yapılan bir çalışma dar kapsamlıdır ve genelleme yapmak zordur. Karşılaştırmalı araştırmalarda, bir teoriyi araştırmaya

uygulayabiliriz, fakat teoriyi test etmek söz konusu değildir ve sadece sınırlı genellemeler yapılabilir” (Aydın ve Hanağası, 2017, s. 66). Analiz birimi ulus olan araştırmalarda, incelenmek istenen özellikler birer değişkene dönüştürülür ve karşılaştırma bu şekilde gerçekleştirilir.

2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu araştırma; (i) kalkınmacı devlet modelinde devletin örgütlenme yapısının nasıl ve hangi şekillerde gerçekleştiğinin analizi üzerinden kalkınmacı devlet modeli için gerekli devlet yapısının ne olduğunu, (ii) kalkınmacı devlet sürecinde dış yardımların, kalkınmaya etkisinin nicel ve nitel farklılıklarının analizi üzerinden kalkınmacı devlet uygulamalarında dış yardımların rolünü, (iii) kalkınmacı devletlerin sosyal gelişimi bağlamında eğitim reformlarının rolünü ve etkilerini, ayrıca toprak reformlarının kalkınmacı devlet modeline sağladığı meşru altyapıyı ve etkilerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Araştırmanın amacı, kalkınmacı devlet olarak adlandırılan endüstrileşme ve kalkınma sürecinin anlaşılabilmesi adına uygulamaların ilk örneklerini teşkil eden İngiltere ve ABD’den hareketle, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya’daki kalkınmacı devlet uygulamalarının yapısı, gerçekleşme şekli ve gelişimine ilişkin tarihsel karşılaştırmalı bir analiz sunmaktadır. Bu analiz ile, literatürdeki konuya ilişkin eksikliğin giderilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın kapsamı içerisine alınan ülkelerin kalkınma süreçleri irdelenerek, bu süreçte ortaklaşan ve farklılık gösteren uygulamalar üzerinden kalkınmacı devleti uygulamalarının hangi alanlarda nasıl bir farklılık gösterdiği analiz edilmiştir. Böylelikle de kalkınmacı devletin ne olduğu, hangi tür politikaların kalkınmacı devlet modelinin tanımlayıcı unsurları olduğu, bürokratik yapılanmanın hangi tür ve şekillerde gerçekleşmesi durumunda kalkınmaya yardımcı olacağı ve son olarak ne tür reformların bu süreci desteklediği ve gelişimine katkı sağladığının incelenmesi hedeflenmiştir.

2.2. Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırma kapsamında devlet müdahaleciliği aracılığıyla kalkınmanın ilk örnekleri olmaları sebebiyle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri seçilmiştir.

İngiltere, Endüstri Devrimi sürecinde, farklı müdahaleler ve devlet korumacılığı aracılığıyla endüstrileşme ve kalkınma sürecini yürütmüştür. Amerika Birleşik Devletleri ise İkinci Endüstri Devrimi olarak adlandırılan süreç içerisinde, koruyucu politikalar benimseyerek kendi endüstrileşme ve kalkınma sürecini yürütmüştür. Bu bağlamda; İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri ilk örnekler olmaları açısından araştırmaya dahil edilmişlerdir.

Japonya, Güney Kore ve Tayvan ise kalkınmacı devlet uygulamalarının ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu devletler, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından çok kısa zamanda ve çok hızlı bir şekilde endüstrileşmiş ve kalkınmışlardır. Bu bağlamda; Japonya, Güney Kore ve Tayvan araştırmanın üç temel ve önemli örneğini teşkil etmektedir. Bu örnekler, kalkınmacı devlet uygulamalarının nasıl işlediğini, ne gibi politikaları barındırdığını ve kalkınmacı devletin en temel tanımlayıcı unsurlarını gösterdikleri için araştırmaya dahil edilmişlerdir.

Brezilya ise, dönemsel olarak kalkınmacı devlet olarak anılabilecek politik ve yapısal uygulama örnekleri teşkil etmektedir. Ancak; ülke tam anlamıyla bir kalkınmacı devlet olarak, endüstrileşme ve kalkınma sürecini yürütmeyi başaramamıştır. Bu bağlamda Brezilya; kalkınmacı devlet uygulamalarının tam olarak yürütülemediği ya da kalkınmacı devlet unsurlarının tamamının bulunmadığı bir ülke olması sebebiyle, kalkınmacı devlet olmayan diğer ülkelere de temel bir örnek teşkil etmektedir. Brezilya, kalkınmacı devlet uygulamalarının başarılı bir şekilde uygulanmasına engel olan yapısal, politik, bürokratik ve reformist örneklerin daha iyi anlaşılabilmesi için araştırmaya dahil edilmiştir.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kapsamı

Ülkelerin seçilmiş dönemler içerisinde gerçekleştirdiği her türlü politika değişim ve dönüşümleri ele alınmamıştır. Bu politikalar arasından, kalkınmacı devlet uygulamasının benimsenmesine, gelişmesine ve güçlendirmesine katkı sağladığı düşünülen politikalar seçilmiştir.

Kalkınmacı devlet uygulamaları İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya'nın yalnızca bu politikaları kullandığı dönemler üzerinde ele alınmıştır. İngiltere ve ABD'nin dönem dönem serbest piyasa politikalarını benimsemesi sebebiyle bu dönemler araştırma içerisinde kullanılmamıştır. Bu durum Japonya,

Güney Kore ve Tayvan için 1990'lı yıllardan sonrası dönemin araştırmaya dahil edilmemesine sebep olmuştur. Her üç ülke de 1990'lı yıllardan itibaren dünya piyasası ile entegrasyon süreci için kalkınmacı devlet uygulamalarından kopmuştur. Brezilya ise, dönemsel kalkınmacı devlet uygulamaları uygulamış bir ülke olması sebebiyle 1990'lı yılların ilk dönemine kadar ele alınmış, bu tarihten sonra ülkedeki kalkınma planlamalarından istenilen sonuçlar alınamaması ve bir kısmının uygulamaya dahi konulamamış olması sebebiyle yalnızca politikaların verimli uygulanabildiği dönemleri ile ele alınmıştır.

Bu araştırma, örnek ülkelerdeki her türlü yapısal ve kültürel dönüşmeyi ele almamış, bu örneklerdeki kalkınmacı devlet uygulamaları, bu dönemlerde kullanılan politikalar gibi unsurlar ele alınmıştır. Ayrıca kalkınmacı devlet uygulamaları olarak adlandırılacak koruyucu önlemler, ülkelerin endüstrileşme sürecinde anahtar rolü üstlenen endüstriler, ülkelerin bu süreç içerisinde bürokratik yapılarının genel özellikler ve yine bu süreç içerisinde gerçekleştirilmiş dönüşüme yol açan reformlar araştırma içerisinde incelenmiştir.

Araştırma genelinde İngiltere 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın genelinde uyguladığı politikalar bağlamında, ABD 18. yüzyıl bağımsızlık döneminden Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda dünyanın en güçlü ekonomisi olarak karşımıza çıktığı döneme ve sonrasında dönemsel olarak uygulanan kalkınmacı politikaları bağlamında, Japonya kapalı bir ülke olduğu üç yüz yıllık dönemin ardından başlayan Meiji Restorasyon Döneminden başlayarak, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşen büyük dönüşümlerin olduğu dönemden 1990'lı yıllardaki serbest piyasaya dönüş ve dünya ekonomisi ile entegrasyon sürecine kadar, Güney Kore ise Japonya sömürgesi olduğu 50 yıllık dönemin ardından, özellikle İkinci Dünya Savaşı kalkınmacı devlet uygulamalarının görüldüğü dönemi kapsayarak yine 1990'lı yıllardaki serbest piyasaya dönüş ve dünya ekonomisi ile entegrasyon sürecine kadar, Tayvan ise Japon sömürgesi dönemden, KMT rejimi ile başlayan dönüşüm dönemi özellikle ele alınarak, 1990'lı yıllardaki serbest piyasa uygulamalarına dönüş dönemine kadar ve son olarak Brezilya ise 1930 Vargas hükümeti döneminden başlayarak, kalkınmacı devlet uygulamalarının görüldüğü 1980'li yılların ikinci yarısına ve 1990'lı yıllarda başlayan ve kalkınma politikalarının işlevini yitirdiği yıllara kadar ele alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Kalkınmacı devlet, devlet ve özel sektörün iş birliği temelinde hızlı endüstrileşme gösteren Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi ülkelere yönelik kullanılan bir kavramdır. Ancak; bu kalkınma politikaları ilk kez bu ülkelerde görülmemiştir. Bu bağlamda, bu politikaların ilk görüldüğü ülkeler İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Tüm bu ülkelerde ortaklaşa çıkan en temel politikalar şu şekildedir: Yeni doğan ya da gelişen endüstriler için koruyucu önlemler olarak yüksek gümrük tarifeleri, sübvansiyonlar, uzun vadeli ve düşük geri ödemeli krediler, piyasaya giriş için kullanılan kotolar. Aynı zamanda piyasa girişler sınırlandırılmış, bu şekilde de hem piyasadaki kamu ve özel işletmeler korunmuş, hem de girişimcilerin kaynaklarını başka endüstrilerde verimli bir şekilde kullanması için yönlendirilmiştir.

Bu dönemde öne çıkan en temel özelliklerden biri, örnek olarak seçilmiş olan tüm ülkelerde ithal ikameci politikaların kullanılmasıdır. Ülkeler, endüstrileşme süreçleri içerisinde kalkınmanın en temel unsurunun üretim sektörlerinin geliştirilmesi ile başlayan birikimler olduğunu düşünmüş ve bu sebeple de ithalat tarifelerini yüksek oranlarda tutarak yalnızca kendi endüstrilerinin gelişimine katkıda bulunacaklarını düşündükleri ürünlerin ithalatına izin vermişler ve bu anlamda kendi endüstrilerini desteklemişlerdir.

Bir başka diğer önemli özellik ise kalkınmacı devlet uygulamalarının tümünde devlet ve özel sektör arasındaki iş birliğidir. Alınan kararlar hem devletin gelişmiş bürokratik ağındaki yetkin bürokratlar tarafından tasarlanırken, hem de sonrasında uygulama sürecinde sürekli olarak özel sektörde faaliyet gösteren şirket yöneticileri ve diğer önemli özel sektör mensupları ile tartışılmış ve böylelikle de endüstrileşme sürecinin maksimum verime ulaşması hedeflenmiştir.

Devletin organizasyonu ve bürokratik yapı da bir diğer önemli unsurdur. Evans'ın (1995) geliştirdiği gömülü otonomi kavramı üzerinden, bürokratik yapıların devletin yeterli bir merkezi ve taşra teşkilatlanması yapabilecek kadar gömülü olması ve aynı zamanda da dış ve iç baskılara karşı direnebilecek derecede de otonom olması oldukça büyük bir önem arz eder. Bu bağlamda; Japonya, Güney Kore ve Tayvan'da güçlü bir bürokratik yapılanma söz konusudur. Devlet tarafından gerçekleştirilmiş

olan endüstrileşme sürecine yönelik planlamalar, bu gömülü ve otonom bürokrasi tarafından planlanmış, uygulamaya konmuş ve yürütülmüştür. Bu sebeple de ülkelerin endüstrileşme süreçleri çok kısa zamanda, çok büyük gelişmeler gösterebilmiştir.

Ülkelerin kalkınma sürecinde eğitim çok önemli bir başka faktördür. Eğitimli bir nüfus, endüstrileşme sürecinin gerektireceği her türlü reform ve planlama adına önemli bir kaynaktır. Kalkınma planları ve politikalarının en büyük destekçisi, ülke içerisinde planlanan endüstrilerde çalışarak bu alanda üretim yapabilecek, yeni çıkan endüstrilerde uzmanlaşabilecek ve ilerleyen süreçte de verimlilik artışı ile başlayan ve piyasalardaki diğer rakipleri ile rekabete girebilecek derecede eğitimli bir nüfus kalkınma için çok büyük bir önem arz eder. Bu nüfus, uzmanlaşma ile ilerleyen süreçte yalnızca dünya piyasasındaki diğer rakipleri ile mücadele etmekle kalmayacak, çalıştıkları endüstrilerde yeni teknolojilerin geliştirilmesini de mümkün kılarak, ülkelerin kalkınma süreçlerine büyük bir katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda; Japonya'da Meiji döneminden başlayarak büyük bir eğitim seferberliği yürütülmüştür. Güney Kore'de ise kalkınma sürecinin başında çok yaygın olan sosyal bilimler eğitiminin karşısında zayıf kalan pozitif ve uygulamaları bilim alanlarına, kalkınma sürecinin başından itibaren büyük bir yatırım yapılmış ve bu alanlarda çalışması için nüfus teşvik edilmiştir. Brezilya'da ise 1950'li yılların başından itibaren Vargas yönetimi altında büyük bir eğitim seferberliği başlatılmış ve ülkenin düşük olan okur yazarlık oranı kısa sürelerde büyük bir gelişim göstermiştir. Yurtdışında eğitim gören ülke vatandaşları da ülkelere bu kalkınma sürecinde dönmüş ve kalkınma sürecinde büyük bir güç olarak endüstrileşmeye katkıda bulunmuşlardır. Tayvan'da ise zaten KMT rejimi ile anakaradan eğitimli bürokratlar ve iş insanları gelmiştir. Tayvan da bu kaynakları verimli olarak kullanmış ve takip eden yıllarda Çin Ankarasından gelen diğer eğitimli nüfus ile kalkınma sürecini başarıyla gerçekleştirmiştir.

Kalkınmacı devlet özelinde büyük önem arz eden bir diğer konu ise toprak reformlarıdır. Kalkınmanın gerçekleştirilmesi için gereken devlet otonomisine çok önemli katkılar sağlamaktadır. Çünkü devlet yetkilileri sürekli olarak feodal lordlar ya da diğer türden toprak zenginlerinin baskı ile mücadele etmek zorunda kalmayacaktır. Bu bağlamda; Japonya'da yine Meiji Döneminde toprağın yeniden dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Japonya'da zaten güçlü olan devlet, feodal lordların da kendisine bağlı olması sebebiyle, ilerleyen dönemlerde yeni bir toprak reformuna ihtiyaç

duymamıştır. Zaten sömürgeleri sayesinde de geniş topraklara sahip olan ülke, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki kalkınma sürecinde, ülkenin topraklarını endüstrileşme amacıyla kullanmıştır. Güney Kore’de ise iç savaş döneminde, Kuzey Kore tarafından gerçekleştirilen toprak reformu, ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından ülkedeki yatırımların çok daha geniş alanlarda ve herhangi bir iç veya dış baskıya maruz kalmadan gerçekleştirebilmiştir. Tayvan’da ise öncelikle Japon işgali döneminde Japonlar tarafından bir toprak reformu gerçekleştirilmiş ve adanın anakara ile olan feodal bağları kopartılmıştır. KMT rejiminin ilk yıllarında bir başka toprak reformu daha gerçekleştirilmiş ve feodal lordların Japonya ile olan ilişkisi ortadan kaldırılmak istenmiştir. Takip eden yıllarda, ABD’nin desteği ile komünist olmayan dünyanın en büyük toprak reformu gerçekleştirilmiş ve topraklar yeniden dağılmıştır. Bu sürecin ardından da herhangi bir feodal lord ya da diğer türden toprak zengini ile mücadele edilmek zorunda kalınmadan kalkınma politikaları uygulamaya konmuştur. Brezilya’da ise herhangi bir toprak reformu gerçekleştirilememiş ve bu da ülkenin erken ve geç dönem kalkınma sürecinde onlar adına negatif bir etki yaratmıştır.

3.1. Gömülü Otonomi Kavramı Üzerinden İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya Karşılaştırması

Evans (1989 ve 1995), kalkınmacı devlet modelinde ve uygulamalarında gömülü ve otonom bir devlet yapısının ne kadar büyük bir önem arz ettiğine değinmiştir. Devletin her türlü politik karar ve uygulamasının, ülkenin tamamında efektif uygulanabilmesi ve karar alma sürecinin en verimli şekilde yürütülebilmesi için geniş ölçekli bir yapılanmaya gitmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yapılanma ise devletin gömülülüğünü belirleyen unsurdur. Bir devlet, geniş kurumsal organizasyonu ile ülkenin coğrafyasının tamamında ve aynı zamanda da kurulacak olan bakanlık, idare ve bürolar aracılığıyla da kalkınma için gerekli olan ve diğer her türlü kurumsal görevini de gerçekleştirebilecek kadar geniş bir ağa sahip olmalıdır. Ancak; bu ağ, karar alma sürecinin çok fazla dallanıp budaklanarak işlevinden sapmasına sebep olmayacak kadar da düzenli ve sıkışık olmalıdır. Bu bağlamda, devlet bürokrasisi de karar alma sürecini atıl bir şekilde büründürmeden ya da kararların uygulanmasının çok geniş zamanlara yayılmasına sebep olacak kadar genişlemeden şekillenmesi gerekmektedir.

Devletin otonom bir kurum olması da ayrıca önemli bir unsurdur. Devlet, karar alma veya uygulama sürecini geciktirebilecek ya da etkileyebilecek dış ve iç baskılara karşı durabilecek derecede bağımsız olmalı ve bu sayede de uygulanacak planları her değişen iktidar veya dış unsurlar sebebiyle yürürlükten kaldırmak ya da sürekli olarak bu istek veya baskılar yüzünden değiştirmek zorunda kalmayacaktır. Böylelikle, endüstrileşme ve kalkınma süreci çok daha efektif bir şekilde yürütülebilecek ve zaten özel sektör ile fikir alışverişi yapılarak geliştirilmiş hedeflere ulaşmak için atılan adımlar daha sağlıklı olacaktır.

Devletin gömülü otonomisine ilişkin bir diğer önemli unsur ise bürokratların iyi eğitilmiş, alanlarında uzman kişiler arasından seçilmesi ve bu seçim sürecinin ise liyakat ekseninde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu bağlamda Doğu Asya ülkelerinin ve özellikle de Güney Kore'nin en iyi üniversitelerinin en iyi öğrencilerinden oluşturulmuş olan bürokrasi çok verimli olmuştur. Ayrıca, bu bürokratların aynı okullardan gelmeleri, onlar arasında fikriyat ve motivasyon anlamında da benzerlikler olmasına sebep vererek, onların ilerleyen dönemde yürürlüğe girecek politikaları daha verimli, istekli ve başarılı uygulamalarına da sebep olmuştur.

Evans'ın gömülü otonomisi üzerinden İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya'nın değerlendirilmesi, bölümün takip eden bölümünde her ülkeye ait ayrı bir başlık altında değerlendirilecek ve son olarak da bu tecrübelerin ortaklaşan ve farklılaşan yönleri ele alınacaktır.

3.1.1. İngiltere'de Gömülü Otonomi

İngiltere, Endüstri Devrimi'nin gerçekleştiği ülke olması sebebiyle kalkınma çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. İngiltere'de devlet koruyucu politikalar benimsemiş, ülkenin endüstrileşmesi sürecini mümkün kılmak ve hızlandırmak için sömürgelerinden yararlanmıştı. Bu dönem içerisinde, ilk başta, mevcut endüstrilerin gelişimi için koruyucu önlemler alınmıştır. Takip eden süreç içerisinde de kazanılan endüstriyel üstünlüğün korunması amacıyla bu koruyucu politikalar dönemsel olarak güçlendirilmiş ve zayıflatılmıştır.

İngiltere, kalkınabilmek için başlangıçta sağlam ve iyi örgütlenmiş bir üretim ağına sahip olması gerektiğinin farkındaydı. Bu amaçla da ülkenin pamuk endüstrisi korundu, bu endüstriye yatırımlar yapıldı ve gerektiğinde ise sömürgesi olan

Hindistan'ın ÷lkeye pamuklu ürünler satışını yasakladı. Aynı zamanda da diğer ÷lkelerden ÷lkeye giriş yapabilecek pamuğu engellemek ve kontrol altına almak için de ithalata yüksek vergilendirmeler getirdi. Böylelikle ÷lkenin pamuk endüstrisi dış rekabete karşı başlangıçta korundu ve ardından sektörün gelişmesi ile birlikte öncelikle sömürgelere, ardından az gelişmiş ÷lkelere ve neticede de tüm Avrupa'ya pamuklu ihracatına girişti. Kendi endüstrisinin gelişmesi için başlangıçta aldığı bu koruyucu önlemler, ilerleyen dönemde İngiliz pamuk endüstrisinin çok yüksek oranlarda kârlar elde etmesini sağladı ve böylelikle de ÷lkede ilerleyen dönemlerde yatırım için büyük bir yatırım kapasitesi oluştu.

İngiliz örneğinde, gömülü ve otonom bir devlet yapılanması aramak doğru olmayacaktır. Çünkü ÷lke, o dönemlerde dünyanın geri kalan pek çok ÷lkesi gibi, monarşi ile yönetilmekteydi. Yani devlet zaten en büyük güçtü. ÷lkede gerçekleşen önceki dönemlere ait siyasal ve rejime ilişkin değişiklikler de ÷lkede uygulanan bu politikalara her dönem karşı çıkacak bir grubun oluşmasını engellemekteydi. Dönemsel olarak uygulanan tarifelere karşı itirazlar ise takip eden dönemlerde azalan tarifeler olarak sonuçlanmış ve bu durum ise ÷lkenin kalkınma sürecinde İngiltere'ye bir dezavantaj yaşatmamış, aksine faydalar sağlamıştır.

Bu dönemde, İngiliz yönetimi ile burjuvazi arasındaki bu ilişki, ilerleyen dönemlerde Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi ÷lkelerdeki özel sektör-devlet ilişkisinin sağlıklı bir zeminde yönetilmesi gerektiği konusunda da bir örnek teşkil eder. Çünkü devlet, bu baskılar aracılığıyla yoğun talebin olduğu dönemlerde öne çıkan sektörlerdeki gümrük tarifelerini düşürmemiş olsaydı, bu alanlardaki düşen kârlar yüzünden büyük bir gelir kaybı yaşayabilecekti. Ek olarak; azaltılan tarifeler ile hammaddeler ve temel ürünler üzerindeki korumanın zayıflaması sayesinde ÷lkedeki para birikimi daha da artmıştır. Bu sayede de ilerleyen tarihlerde pamuk endüstrisinin yeterli derecede kâr getirmediği dönemlerde zaten zengin olan yatırımcılar, ilerleyen tarihlerde diğer sektörlerde de yatırım yapabilmıştır.

Özetle, İngiltere'de gömülü otonomiden söz edilemez, ancak o dönemdeki uygulamalar, ilerleyen süreçlerde kalkınan ÷lkelerin gömülü otonomiye sahip olması gerektiği ve böylelikle de kalkınma sürecinin çok daha efektif yürütülebileceğine dair dersler çıkartılmasına sebep olmuştur. Özel sektörün devlet ile olan ilişkisinin ise daha iyi anlaşılabilmesine olanak sağlamıştır.

3.1.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Gömülü Otonomi

Amerika Birleşik Devletleri, başlangıçta sömürgesi olduğu İngiltere'ye hammadde satan ve şekilde de geçimini sağlayan bir ülkeydi. Ancak; İngiltere'ye karşı bağımsızlığının kazanılmasının ardından ülke genelinde endüstrileşmenin önemi anlaşıldı ve bu anlamda çalışmalar yürütüldü. Bu çalışmalar, İç Savaş'ın da ardından ülke içerisinde ayrı iki kutup olan Kuzey ve Güney'in de bir araya gelmesiyle birlikte çok daha bütünlüklü bir şekilde yürütüldü. Kuzey ve Güney arasındaki gümrük tarifeleri üzerine olan tartışmalar da gücünü büyük bir ölçüde yitirdi ve bu sayede Amerika Birleşik Devletleri "bebek endüstri" uygulamalarını yürürlüğe sokarak, endüstrileşme sürecini gerçekleştirdi.

Alexander Hamilton'un Amerikan endüstrileşme sürecinde uygulanmasını önerdiği ve devam eden süreçte pek çok sektörde uygulanan "bebek endüstri" uygulamaları, Amerikan kalkınmasının ardındaki itici güç oldu. Bu uygulama, yeni kurulan endüstrilerin, dış rekabetten korunması temelinde planlandı. Başlangıçta kendi gelişimini tamamlama fırsatını bulamayan bir endüstrinin, İngiltere gibi büyük ülkelerin endüstrileri ile rekabet edemeyeceği ve dolayısıyla da bu rekabete girmeden önce devlet tarafından korunması gerektiği düşünülüyordu.

Bebek endüstri uygulamaları, üçüncü bölümde de değinildiği üzere, geniş kapsamlı bir uygulamaydı. Bu uygulamanın içerisinde bebek endüstrilerin dış etkilerden korunması için yüksek gümrük tarifeleri uygulanması gerektiği, endüstrilerin gelişmesi için sübvansiyonlar verilmesi gerektiği düşünülüyordu ve bu düşünceler uygulamalarda da kendisini göstermiştir. Kurulan endüstriler gelişene kadar korunmuş ve ardından da mücadele gücünü elde etmesiyle birlikte diğer ülke endüstrileri ile mücadeleye girişmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin güçlenen endüstrisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar korunmuş ve gerekli durumlarda eski uygulamalar halen de dönemsel olarak uygulanmaktadır.

Süreç içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nde gömülü otonomi ise göreceli olarak mevcuttu. Devlet, aldığı kararları uygulama konusunda çok büyük zorluklar ile karşılaşmıyordu. Çünkü zaten alınan kararlar üzerinde tartışıldıktan sonra alınıyordu. Bu dönem içerisinde muhalif görüşlere rastlanılsa da bu durum kararların uygulanmasından çok kararların alınması sürecinde ön plana çıkıyor ve atılacak

adımları önceden şekillendiriyordu. Ek olarak; İngiliz sömürgesinden çıkılmasının ardından bağımsızlığını ilan etmiş olan Amerika Birleşik Devletleri, erken sanayileşme döneminde ve takip eden dönemlerde iç muhalefet haricinde herhangi bir dış baskıya maruz kalmamıştır.

Özetle, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Evans'ın (1989 ve 1995) tanımladığı anlamda tam anlamıyla bir gömülü otonomi olmamasına karşın, dönemin şartları ve Amerikan sisteminin yapısı itibariyle, göreceli bir gömülü otonomi olduğu söylenebilir. Bu da Amerikan endüstrileşme ve kalkınma sürecinde pek çok olumlu etkiye sahiptir.

3.1.3. Japonya'da Gömülü Otonomi

Japonya, uzun yıllar boyunca güçlü bir devlet yapısına sahip olmuştur. Bu durum, sömürgelerinin yönetim yapısına da etki ederek, bu ülkelerde yapısal reformlar geçirilmesine dahi etki etmiştir. Japon geleneğinde de devletin çok güçlü olması ve büyük bir önem arz etmesi sebebiyle, Japonya'da tarihi boyunca gömülü ve otonom bir devlet gözlenmektedir.

Erken dönemlerden itibaren, Meiji Restorasyon Dönemi dahil, Japonya'da devlet hep güçlü bir konumda yer almıştır. Ülke içerisinde devlete karşı olan direnç düşüktür. Bu sebeple de İkinci Dünya Savaşı'nın ardından da Japon devlet yapılanması bu bağlamda gelişmiştir ve yönetim ağları oldukça güçlüdür. Ancak; özellikle kalkınmacı devlet döneminde, Japon devlet ve bürokratik yapısı Evans'ın gömülü otonomi tanımına uygundur ve bu sebeple de endüstrileşme ve kalkınma süreci oldukça etkili ve hızlı gerçekleşmiştir.

Japonya'nın bürokratları, iyi eğitilmiş, birbirleri ile sıkı ilişkileri olan kişilerden meydana gelmektedir. Ülkede, ilerleyen dönemlerde emekli olan bürokratların özel sektördeki şirketlerde yüksek konumlara gelmeleri de bu ağın daha da sağlamlaşarak devlet-özel sektör iş birliğinin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Ülkenin tamamında kurulmuş olan devlet kurumları aracılığıyla, ülkenin genelinde ve özel olarak bölgelerinde ihtiyaç duyulan politikalar izlenebilmiş ve böylelikle de yeni politikalar bu ihtiyaçlar da göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır.

Japon devletinin güçlü yapısı, aynı zamanda ülkenin iç ve dış baskılara karşı da direnebilecek bir güçte olmasını sağlamıştır. Bu sebeple de gömülü olan devlet aynı

zamanda otonom bir yapıya da sahiptir. Alınan kararların da özel sektör ile yürütülen iş birliği sayesinde alınmış olmaları sebebiyle, yürürlüğe girdikten sonra çok daha verimli olmasını sağlamıştır. Ayrıca, ülke içerisindeki bu yapı, dışarıya karşı da güçlü bir duruş sergilenebilmesini mümkün kılmış ve Japon kalkınma süreci başarılı bir şekilde yürütülmüştür.

MITI tarafından geliştirilen politikalar, diğer bakanlıklarca da desteklenmiştir. Bu sayede de ülkenin genelinde yürütülecek olan her türlü endüstrileşme ve kalkınma çalışması çok daha koordineli bir şekilde yürütülmüştür. Yine bu ülkede de başlangıçtan itibaren ithal ikameci bir anlayış benimsenmiş ve takip eden yıllarda yüksek gümrük tarifeleri, sübvansiyonlar, uzun vadeli ve düşük geri ödemeli krediler verilmiştir. Bir yandan devlet tarafından kurulmuş ya da sahip olan bankalarca desteklenen endüstrileşme ve kalkınma süreci, diğer yandan da bahsi geçen güçlü bürokratik yapının ve özel sektörün desteği ile daha da sağlam adımlar atabilmiştir.

Özetle, Japonya devleti gömülü otonomiye sahiptir. Bu da ülkenin çok daha rahat bir şekilde endüstrileşmesini planlamasına ve bu planları uygulamaya geçirmesine uygun bir zemin hazırlamıştır.

3.1.4. Güney Kore'de Gömülü Otonomi

Güney Kore, Evans (1989) tarafından kalkınmacı devlet uygulamalarının en iyi örneklerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda; Evans, yağmacı devlet olan Zaire ve kalkınmacı devlet olan Güney Kore'yi karşılaştırmış ve Güney Kore'deki devlet yapılanmasının gömülü otonomiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Zaire'nin fazlasıyla otonom olan ve ülkenin ihtiyaçlarına karşı kapalı olan yapısına karşın Güney Kore, devlet-özel sektör iş birliği ve iştirakleri sayesinde çok geniş kapsamlı bir endüstrileşme ve kalkınma sürecine girebilmiştir.

Güney Koreli bürokratlar, ülkenin en iyi üniversitelerinden liyakat odağında seçilen en iyi öğrencilerden oluşması sebebiyle hem bilgili ve donanımlı hem de ortak bir geçmiş ve kültüre sahip olmaları sebebiyle karar alma, planlama ve uygulama sürecinde daha bütüncül, sürdürülebilir ve efektif uygulamalar izleyebilmişlerdir. Aynı zamanda bu bürokratların, devletin sağladığı otonomi sayesinde ülke içerisinde ve dışarısında baskılara karşı korunması, bu planların uygulanması sürecinde Güney Kore'ye çok büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Güney Kore'nin devlet yapısı gömülülük konusunda da büyük bir başarı sergilemiştir. İhtiyaç duyulan her bölgede, ihtiyaç duyulan her alanda farklı devlet kurum ve kuruluşları vardır. Bu sayede de ülkenin bütünlüklü bir endüstrileşme ve kalkınma sürecine girebilmesi gerekli olan adımlar atılırken hangi bölgelerin hangi endüstrilere sahip olması gerektiğine ilişkin alınan karar da çok etkili olmuştur. Başlangıçta dünyanın en fakir ülkelerinden birisiyken, kalkınmacı devlet uygulamaları sayesinde dünyanın en büyük ihracatçılarından ve ekonomilerinden biri haline gelmeyi başarmıştır.

Özetle, Güney Kore, gömülü otonomiye sahiptir ve bu alanda dünyanın en başarılı ülkelerinden biridir. Gömülü otonomisi sayesinde kalkınmacı devlet uygulamaları büyük bir titizlik ve hızla uygulamaya girmiştir ve bu da Güney Kore'nin çok kısa sürede çok büyük bir endüstrileşme ve kalkınma sürecine girmesine sebep olmuştur.

3.1.5. Tayvan'da Gömülü Otonomi

Tayvan, KMT yönetimi altında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde çok hızlı ve büyük bir endüstrileşme ve kalkınma dönemi geçirmiştir. Bu dönemde, KMT'nin adaya geldiği dönemde, adada herhangi bir yönetimin olmayışı ve adalılarn herhangi başka türlü bir siyasi organizasyona sahip olmaması, KMT'nin adada istediği gibi politikalar izleyebilmesine zemin hazırlamıştır. Adaya gelen yaklaşık 2 milyonluk nüfus, adadaki 6 milyonluk nüfusu kalkınma sürecinde yönlendirmiş ve yönetmiştir. Bu yönlendirme ve yönetim döneminde ise Tayvan, büyük bir endüstrileşme dönemine girebilmiştir.

KMT, yapısı itibariyle zaten güçlü bir organizasyondur. İktidara gelişinin ardından herhangi bir yerel muhalefet ile karşılaşmadı. Bu sayede de ülkenin genelinde yapılanma sürecinde oldukça rahattı. Devletin ihtiyaç duyabileceği kurumlar kuruldu ve ardından bu kurumların öncülüğünde yayınlanan planlamalar uygulamaya başladı. Bu planlar dönemselsel olarak yayınlanmaya devam etti ve KMT bu planları herhangi bir iç muhalefet ile karşılaşmadan yürürlükte tutup uygulamaya devam etti. Aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanan koruma ile birlikte de herhangi bir dış etkiye maruz kalmadı. Hatta, Amerikan desteği sayesinde toprak

reformu yaparak, ülke içerisinde herhangi bir şekilde oluşabilecek baskıyı da elimine edebildi.

Anakaradan gelmiş olan tecrübeli ve alanında uzman olan bürokratlar, Tayvan'ın kalkınması sürecini planladı ve bu planlara bağlı kalarak da süreci efektif bir şekilde yürüttü. Hem dış yardımlar hem de ülke içerisinde benimsenmiş olan ithal ikameci uygulamalar aracılığıyla ihracat odaklı ekonominin yardımıyla ve ilerleyen dönemde de yurtdışında eğitim görmüş olan mühendis ve girişimcilerin ülkeye geri dönmesi ile ülkenin ihtiyaç duyduğu ekonomik ve beşerî ihtiyaçları da giderildi.

Özetle; Tayvan, gömülü otonomiye sahiptir. Ülke kalkınmasında öncülüğü üstlenmiş olan KMT ve KMT'yi destekleyen Amerika Birleşik Devletleri'nin yardım ve destekleri ile ülke kısa sürede büyük bir endüstrileşme ve kalkınma sürecine girmiştir. Önceleri zaten büyük bir hammadde ve ara mal ihracatçısı olan ülke, süreç sonunda dünyanın en güçlü ihracatçılarından biri haline gelmiştir.

3.1.6. Brezilya'da Gömülü Otonomi

Brezilya, 1930-1945 yılları arasında Vargas tarafından otoriter bir şekilde yönetilmiştir. Bu bağlamda; bu dönemde herhangi bir muhalefet görülmemiş, ancak İkinci Dünya Savaşı döneminin ardından ülke içerisindeki demokratik eğilimler, Vargas'ın askeri bir darbe ile iktidardan indirilmesine sebep olmuştur. Bu tarihten sonraki dönemde, 1946-1950 yılları arasında Dutra iktidara gelmiştir. Ancak, bu dönemde çok büyük ekonomik planlamalar ya da kalkınma çalışmaları yoktur. Daha çok mevcut ekonomik koşulların daha kötüye gitmesi engellenmiş ve iyileştirmeler yapılmıştır. 1951 yılında bu sefer de seçimle ülke başına yine Vargas gelmiştir. 1954 yılındaki intiharına kadar, ülkeyi 1930-1945 ve 1950-1954 arasında Vargas yönetmiştir. Bu sebeple de ülke içerisindeki muhalefet uzun yıllar boyunca bastırılabilmiştir. 1956-1961 yılları arasında Kubitschek iktidarı vardır ve bu dönemde pek çok kalkınma planı yürürlüğe girmiştir. 1964 yılında bir darbe yapılmış ve ülke yönetiminin tamamı ilk kez askeri cuntaya geçmiştir. Bu dönemden 1985 yılına kadar yönetimde kalan cunta, önceki politikaları sürdürmeye çalışmış ve ülkenin genelinde görülen ekonomik problemleri çözmeye çabalamıştır. Ancak; 1973 Birinci Petrol Krizi ve ardılı olan krizler sebebiyle ülkenin dışa bağımlı ekonomisi çok kötü bir duruma girmiş ve sonuç olarak bu problemleri çözmeyen asker, ülke yönetimini bırakmıştır.

Takip eden yıllarda, ülke genelinde farklı planlamalar yapılmış, ancak hiçbiri tam olarak bir başarı elde edememiştir.

Brezilya, Vargas iktidarı döneminde otoriter bir yönetim söz konusudur. Hatta Vargas, bu yönelimlerini belirten bir tavırla 1937 yılında Estado Novo (Yeni Devlet) ilan edildi. Bu ilan ile Vargas'ın otoriter eğilimleri tamamıyla ortaya çıkmıştır. Ülkenin kontrolü, Vargas'ın yönetimi altındadır ve bu süreçte yapılan tüm endüstrileşme ve kalkınma planlamaları da yine onun önderliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple de ülke içerisinde herhangi bir muhalefet gelişmemiş ve kararlar ek müdahalelere gerek kalmadan uygulanabilmiştir.

Ancak; burada belirtmekte fayda vardır ki, Brezilya'da herhangi bir toprak reformu (en azından diğer örneklerde olduğu şekliyle) gerçekleştirilmediği için ülkenin kimi bölgelerinde yoğun bir zenginlik söz konusudur. Vargas'ın döneminde uygulanan planların büyük çoğunluğu da şehirleri kapsadığı için kırsal alanda yer alan bu zenginlik, ülke geneline dağılmadan kalmaya devam etmiştir. Dolayısıyla, ülkenin genelinde sanayileşme faaliyetleri tam olarak yürütülememiş, bu bölgelerdeki toprak sahiplerinin zenginliği bölgeleri kontrolü altında tutmaya devam etmiştir.

Vargas sonrası dönemde ülkeye gelen demokrasi ile alınan kararlar daha demokratik bir zeminde gerçekleşmiş ve planların kapsamı şehirlerin yanı sıra kırsal dönüşümleri de amaçlayan şekilde değiştirilmiştir. Ancak; bu bölgedeki zenginliği kökleşmiş yapısı tam anlamıyla dağıtılamamış dolayısıyla istenilen amaçlar buralarda tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Yine bu dönemdeki devlet yapısı genişletilmiş ve başkent Brasilia olarak değiştirilmiştir. Brasilia başkent olmadan önce başlayan ve bu şehri kapsayan altyapı çalışmaları uzun yıllar devam etmiştir.

Askeri Darbe ile yönetim yeniden demokratik bir zeminden çıkmış ve cunta yönetimi altında sürdürülmüştür. Bu dönemde de önceki dönemlerde olduğu gibi, planlamalar yapılmış ve ülkenin endüstrileşmesi ve kalkınması hedeflerine ulaşmak için çalışmalar devam etmiştir. Ancak; tüm dönemlerin hepsi göz önüne alındığında, ülkenin bürokratik ağının fazlasıyla genişlemesi ve hatta gereğinden çok daha fazla genişlemesi, aynı zamanda da ülke başkanları tarafından bu bürokratların atanması, ülkenin liyakat sisteminden uzak olmasına sebebiyet vermiştir. Bu ise ülkenin

endüstrileşme ve kalkınma politikalarının bütünlüklü yapısına zarar vermiş, sürdürülebilirliği önünde engel teşkil etmiştir.

Özetle, Brezilya’da devlet fazlasıyla gömülüdür ve fazlasıyla otonomdur. Asya ülkelerinde görülen ve efektif bir bürokratik yapının gelişmesine imkân sağlayan halinden çok daha geniş bir alana yayılmış olması ve ülkenin ihtiyaçlarını yeterince takip edememesi sebebiyle dönem dönem başarıya erişmiş olsa da genel olarak istenilene erişememiş bir endüstrileşme ve kalkınma sürecinin oluşmasına sebep olmuştur.

3.1.7. İncelenen Ülkelerdeki Gömülü Otonomi Üzerine Genel Bir Karşılaştırma

Önceki bölümde değinilen devletlerin gömülü otonomiye sahip bir devlet yapısının mevcut olup olmadığına ilişkin genel durum aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 9. İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya’daki Devlet Yapısının Gömülü Otonomi Durumları Açısından Durumu

Ülkeler	Gömülü Otonomi
İngiltere	Yok ancak dönem ve ülke yapısı kalkınmayı uygun kılmıştır.
Amerika Birleşik Devletleri	Göreceli olarak var.
Japonya	Var.
Güney Kore	Var.
Tayvan	Var.
Brezilya	Devlet fazla gömülü ve fazla otonom.

Tablo 9’da İngiltere’de gömülü otonominin olmadığı, anayasal monarşi ile yönetiliyor olması ve dönem içerisinde herhangi bir siyasi oluşumun kalkınma karşıtı

politikalar benimsememiş olması sebebiyle kalkınma süreci gerçekleştirilebilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise Başkan ve Senato tarafından alınan kararlara karşı herhangi bir halk direnişi gösterilmemiş, yalnızca siyasi olan karşıt görüşler de Senato içerisinde tartışılmıştır. Bu sebeple de ülke genelinde herhangi bir direnç oluşmaması, devletin alınan kararları ve yapılan planlamaları istediği gibi işletmesine zemin hazırlamıştır ki, bu sebeple de göreceli bir gömülü otonomi söz konusudur. Japonya, Güney Kore ve Tayvan örneklerinde ise devletin ideal sayılabilecek derecede hem gömülü bir yapısı vardır hem de otonomdur. Brezilya'da ise durum devletin fazlasıyla gömülü (çok fazla kurum ve gereksiz derecede genişlemiş bir yapısal ağ) ve fazlasıyla otonom (kırsal kesimin ihtiyaçları göz ardı edilmiş, ülke uzun yıllar boyunca otoriter bir yönetim ile yürütülmüştür vb.) bir devlet yapısı görülmektedir.

Tüm devletlerin gömülü otonomi yapıları göz önüne alındığında, kalkınmacı devletin gelişimi ve varlığı için büyük bir arz eden gömülü otonomi kavramının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Devlet yapısının uygun bir gömülü otonomiye sahip olduğu Japonya, Güney Kore ve Tayvan büyük bir hızla çok kısa dönemlerde kalkınmayı başarırken, Brezilya'da bu yapının olmayışı, ülkenin endüstrileşme ve kalkınma sürecini yavaşlatmış, süreç içerisinde pek çok engelin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve dolayısıyla da endüstrileşme ve kalkınma süreci sürdürülebilir bir yapıya sahip olamamıştır.

3.2. Toprak ve Eğitim Reformları Üzerinden İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya Karşılaştırması

Toprak reformu, ülke içerisinde herhangi bir elit kesimin oluşmasının önündeki önemli etkenlerden birisidir. Elit kesimin oluşması, kalkınma sürecinde devletin alacağı kararları kendi çıkarları doğrultusunda engellemeye, bu planların içerik ve ölçeğini değiştirmeye ya da devletin bu planları uygulama sürecinde ona engel olmaya sebep olabilir. Bu sebeple de toprak reformları, kalkınma sürecinde devletin politik bağımsızlığı ve otonomi kazanması adına önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, aşağıdaki tabloda İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya'da toprak reformu olup olmadığı ve bu reformların ne zaman gerçekleştiği özetlenmiştir.

Tablo 10. İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya'daki Toprak Reformları

Ülkeler	Toprak Reformu
İngiltere	Yok.
Amerika Birleşik Devletleri	Var.
Japonya	Var. Meiji Restorasyon Döneminde.
Güney Kore	Var. İç Savaş Döneminde.
Tayvan	Var. ABD desteği ile KMT döneminde.
Brezilya	Yok.

Tablo 10'da İngiltere'de herhangi bir toprak reformu olmadığı belirtilmiştir. Ancak; bu durum, İngiltere'nin sürekli olarak küçülen feodal yapısı ve ülke içerisindeki toprakların zamanla aristokrasiden burjuvaziye geçişi ile farklı bir şekil ve yapıda gerçekleşmiştir. Ülkenin endüstrileşmesi ve kalkınması döneminde aristokrasi giderek güç kaybederken, burjuvazi giderek güç kazanmaya başlamıştır. Önceki dönemlerdeki rejim değişikliği ve takip eden dönemlerdeki devlet yapısındaki değişimler sebebiyle toprak reformuna ihtiyaç duymadan kalkınma mümkün olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, İç Savaş'ın ardından bir toprak reformu gerçekleştirilmiştir. Bu reform, ilerleyen dönemlerde Güney'in Kuzey üzerindeki ağır baskılarının da ortadan kalkarak ülke genelinde daha eşit ve dengeli bir endüstrileşme ve kalkınma programının izlenmesine zemin hazırlamıştır. Japonya'da Meiji Restorasyon Döneminde yapılan toprak reformu, Japonya'nın devlet yapısındaki değişiklikler ile ilişkili olarak yaşanmış ve takip eden yıllarda ülkenin ekonomik gelişimine zemin hazırlamıştır. Güney Kore'deki toprak reformu ise İç Savaş döneminde Kuzey'in işgali altındayken gerçekleştirilmiştir. Bu reform sayesinde savaştan sonra Güney Kore toprak zenginleri ya da elitleri ile uğraşmadan ülke genelinde bir endüstrileşme ve kalkınma süreci izleyebilmiştir. Tayvan'da ise ilk toprak reformu Japonya'nın sömürge döneminde yapılmış ve feodal lordlar Çin'dekiler yerine adalılara verilmiş ve böylece yönetim kontrolü sağlanmak istenmiştir. Takip eden yıllarda ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğinde KMT önderliğinde tarihin en büyük toprak reformlarından birisi gerçekleştirilmiştir. Bu reform sayesinde önceki dönemden kalan toprak zenginleri ve

elitleri de ortadan kalkmıştır. Brezilya’da ise hiçbir dönemde tam bir toprak reformu gerçekleştirilememiş ve bu da ilerleyen süreçte Brezilya’nın kalkınma sürecini olumsuz yönde etkilemiştir.

Karşılaştırmalı örneklerden de anlaşılabilceği üzere, Brezilya haricindeki tüm ülkeler, tam olarak toprak reformu olarak adlandırılmasa da büyük reformlardan geçerek kalkınma süreçlerinin temel zeminlerini hazırlama imkânını bulmuşlardır. Toprak zenginlerinin ya da elitlerinin baskısı olmadan, ülkelerin kalkınma süreci daha objektif, daha verimli ve daha sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Eğitim ise endüstrileşme ve kalkınma sürecinde öne çıkan önemli bir başka konudur. Bir ülkenin bu süreçleri gerçekleştirebilmesi için eğitilmiş devlet yöneticileri ve bürokratlarına ihtiyacı olduğu kadar ülke genelindeki eğitilmiş bireylerin varlığı da büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda, aşağıdaki tabloda, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya’daki eğitim reformlarının durumuna ilişkin özet bilgiler yer almaktadır.

Tablo 11. İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya’daki Eğitim Reformları ve Kalkınma Dönemi ile Olan İlişkileri

Ülkeler	Eğitim Reformu
İngiltere	Kalkınma süreci özelinde yok.
Amerika Birleşik Devletleri	Kalkınma süreci özelinde yok.
Japonya	Meiji Restorasyon Döneminde var.
Güney Kore	Kalkınma döneminde var.
Tayvan	KMT rejimi ile var.
Brezilya	Vargas döneminin sonlarında var. Ancak, diğer ülkelerdeki kadar kapsamlı bir yenilik yok.

Tablo 11’de İngiltere’nin kalkınma sürecinde herhangi bir eğitim reformu yapmadığı belirtilmiştir. Ancak; İngiltere, kalkınma sürecinin öncesinden ve sonrasında da devam eden dönemlerde okur yazar oranında büyük bir artışa ve yine aynı dönemlerde eğitim gören ve uzmanlaşan bir topluma sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri ise yine, kalkınma döneminde herhangi spesifik bir eğitim reformu

yapmamasına karşın, ilerleyen tarihlerde ülke genelinde artan okur yazarlık oranları ve eğitime yönelik yaşandığı görülmektedir. Japonya’da ise Meiji Restorasyon Dönemi ile ülkede bir eğitim reformu yapılmış ve aradan geçen yıllar içerisinde bu eğitilmiş bireyler ülkenin farklı kurumlarında görev yaparak Japonya’nın çok güçlü bir devlet haline getirmiştir. Japonya’nın bu gücü, ilerleyen tarihlerde saldırgan bir tavır takınarak pek çok ülkeyi sömürgeleştirmesine imkân sağlamış ve İkinci Dünya Savaşı döneminin ardından da ülkedeki eğitilmiş kadrolar endüstrileşme ve kalkınma sürecinde efektif bir şekilde kullanılmıştır. Güney Kore’de ise İkinci Dünya Savaşı öncesinde ülkenin geleneksel yapısı bağlamında sosyal bilimlere ve bu alandaki işlere yönelik büyük bir talep ve ilgi mevcuttur. Bu talep ve ilgi, ülkenin kalkınma sürecinde ihtiyaç duyacağı teknik ve profesyonel bilgiye sahip olan mühendis ve araştırmacılara olan ihtiyacının gidermediği için, ülke genelinde bu alanlarda üniversite bölümleri açılmış, insanların bu bölümlerde eğitim alması için politikalar geliştirilmiş ve yine bu alanlara olan talebin artması için farklı teşvikler geliştirilmiştir. Tayvan’da ise KMT zaten teknik ve yönetim bilgisi açısından eğitilmiş kişilerin adaya göçü ile ülke genelinde bir endüstrileşme ve kalkınma süreci başlatmış, aynı zaman diliminde adanın genelinde eğitim seviyesinin artması ve yüksek bir eğitimin sağlanabilmesi adına çalışmalar yürütmüştür. Brezilya’da ise Vargas’ın ikinci iktidarı dönemine kadar düşük bir okur yazarlık oranı mevcuttur. Ancak; Vargas’ın ikinci iktidarı döneminde eğitim reformu yapılmış ve ülkenin genel okur yazarlık düzeyinin artırılması ve ilerleyen dönemlerde bu bireylerin daha kaliteli bir eğitim alabilmesi adına çalışmalar yürütülmüştür.

Genel olarak endüstrileşme ve kalkınmanın gerçekleşmesi adına büyük bir öneme sahip olan eğitim ve eğitilmiş nüfus tüm ülkeler özelinde yetiştirilmeye çalışılmıştır. Bu alanda, özellikle Japonya ve Güney Kore’nin eğitim seferberlikleri ön plana çıkmaktadır. Her iki ülkede de alanlarında uzman, öğrenmeye ve gelişime açık bireylerin yetiştirilmesi için gerekli olduğu düşünülen adımlar atılmıştır.

3.3. Dış Yardımlar

Kalkınmaları sürecinde İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri haricindeki diğer dört ülkenin hepsi dış yardımlar almıştır. Özellikle Tayvan’ın KMT rejimi döneminde Amerikan destekleri ile kalkınma süreci büyük ölçülerde gelişmiştir. Bu bağlamda, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Brezilya’nın aldığı dış yardımlar

ekonomik kalkınma süreçlerinde bu ülkelere kaynak sağlamıştır. Bu yardımların büyük çoğunluğu endüstrileşme ve ekonomik kalkınma alanlarında kullanılmıştır.

Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesinin ardından büyük bir ekonomik zararı da olmuştur. Savaş döneminde zaten hasar gören pek çok şehri ve endüstrisi, takip eden dönemlerdeki yeniden yapılanma sürecinde tekrardan kurulmuş ve yeni endüstrilerin de yine bu dönem içerisinde temellerin atılmıştır. Ancak; bu süreç içerisinde Amerikan yardımlarının da önemi oldukça büyüktür. Ülkenin hasar görmüş ekonomisini tekrardan ayağa kaldırmasında, alınan bu yardımlar farklı amaçlarla kullanılmıştır. Yeni endüstrilerin kurulması, mevcut endüstrilerdeki eksikliklerin giderilmesi ve sürdürülebilir bir kalkınma için gerekli olan kurumsal yapıların oluşturulması amacıyla kullanılan bu yardımlar, uzun vadeli kalkınma sürecinin temellerinin atılması açısından önem arz etmektedir.

Güney Kore'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından, Amerika Birleşik Devletleri, Güney'de Kuzey Kore karşısında güçlü bir devlet yapısının varlığının önemini fark etmiştir. Bu bağlamda, Amerikan yardımları Güney Kore'ye farklı dönemlerde yapılmış ve bu yardımlar aynı Japonya'da olduğu gibi verimli bir şekilde kullanılmaya çalışılmıştır. Bu ek kaynaklar, ülke endüstrilerinin gereksinim duyduğu teknolojik ihtiyaçların giderilmesi, oluşturulacak endüstriler için kaynak alımı vb. amaçlarla kullanılmıştır. Ancak 1970'li yıllarda gelişimini iyice artırmayı hedefleyen Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri'nin önerisi olan daha serbestleşmiş ekonomik düzene geçmeyi reddetmiş ve bu süreç içerisinde devlet-özel sektör iş birliğini daha da ilerletmiştir. Bu sebeple de bu dönemde Amerikan yardımları azalmıştır. İlerleyen süreç içerisinde, ülkenin piyasasını serbestleşme döneminin ardından dünya piyasasına katılmasıyla birlikte de bu anlamda Amerika Birleşik Devletleri ile yaşanan sorunlar önemsizleşmiş ve kaybolmuştur.

Tayvan ise Amerikan yardımlarına en çok ihtiyaç duyan ülkedir. Amerika Birleşik Devletleri de komünist rejimi olan Çin'e karşı Tayvan'ın güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmasını istemiş ve bu bağlamda da pek çok yardımda bulunmuştur. Liu (1969), bu dönemde yapılan Amerikan yardımlarının Tayvan için önemine değinir. Bu dönemde alınan yardımlar, Tayvan'daki endüstrileşme ve ekonomik kalkınma sürecinde büyük bir kaynak görevi üstlenmişlerdir. Zaten küçük olan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamamanın kolay olması ve bu bağlamda da önemli alanlara yatırım

yapılması, bu yardımlar aracılığıyla daha da kolaylaşmıştır. Dönem içerisinde, alınan dış yardımlar, temel endüstrilerin geliştirilmesi, üretim potansiyellerinin ve limitlerinin artırılması amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca Tayvanlı bireyler, Amerikan okullarında ve şirketlerinde bu dönemlerde eğitim görmüş ve sonrasında da ülkelerine dönerek, ülkenin daha fazla gelişim göstermesine de zemin hazırlamışlardır.

Brezilya'ya yönelik dış yardımlar ise dönemler arasında farklılıklar göstermektedir. Kimi dönemlerde Latin Amerika geneli projeler içerisinde yer alan Brezilya, Amerikan dış yardımlarını almıştır. Ancak; Vargas döneminde özellikle otoriter ve görece işçi yanlısı olması sebebiyle Amerikan dış politikası ile paralellik kurulamamış ve bu dönemlerde herhangi bir yardım söz konusu olmamıştır. Takip eden iktidarlar döneminde Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkiler yeniden rayna oturmaya başladığında ise birkaç dış yardım almışlardır. Özellikle 1964 Askeri Darbesinin ardından Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkiler özellikle gelişmiştir. Bu dönem içerisinde Amerikan yardımları artmıştır ve bu yardımlar aracılığıyla yapılan yatırımlar enflasyonun bir dönem için olsa da düşürülmesine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda, bu dönem alınan dış yardımlar, yüksek enflasyonun kabul edilebilir seviyelere çekilmesi amacıyla kullanılmış ve aynı zamanda da endüstrileşme faaliyetlerine kaynaklık etmişlerdir.

Tüm ülkelerin de dönemselsel olarak Amerikan yardımları almış olması, geç kalkınma sürecinde gelişim gösteren kalkınmacı devletler için ek kaynak sağlanmasına sebep olmuştur. Ancak; özellikle Japonya-Güney Kore ve Japonya-Tayvan arası ilişkiler, bu ülkelerin teknolojik ortaklık ve uzmanlaşma alanında birbirlerini desteklemesine izin vermiştir. Güney Kore ve Tayvan, bu desteklere ek olarak Amerikan dış yardımlarının yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri ile farklı işbirlikler kurarak, kendi endüstriyel yapılarının güçlendirilmesi ve teknolojinin öğrenilmesi gibi alanlarda fayda sağlamıştır. Bu örnekler bize gösteriyor ki, geç kalkınan ülkelerin dış yardım alması yalnızca maddi anlamda değil, teknolojik ve teknik alanlarda da gelişimleri açısından fayda sağlamaktadır.

3.4. Diğer Önemli Unsurlar

Kalkınmacı devletlere ilişkin öne çıkan önemli bir diğer unsur ise devlet-özel sektör iş birliğidir. Bu bağlamda, üç kalkınmacı devlet örneği olan Japonya, Güney

Kore ve Tayvan'da devlet ve özel sektör arasındaki iş birliği büyük bir önem taşımaktadır. Hangi alanlarda ne gibi yatırımların yapılacağı, bu yatırımların kimlerce ve nasıl gerçekleştirileceği ya da yönetileceği gibi konular, bu iş birliği sayesinde netleştirilmiştir. Bu durum da endüstrileşme ve kalkınma sürecinin çok daha verimli, çok daha güçlü ve sağlam temellerde yükselen bir yapıya erişmesini sağlamıştır.

Japonya'daki devlet-özel sektör iş birliği, öncelikle erken dönemlerde zaibatsular, ilerleyen dönemde ise keiretsular olarak bilinen aile firmaları ile gerçekleştirilmiştir. Bu aileler, zaten önceki dönemlerde farklı sanayi dallarında iş yürüten ve bu sebeple de zenginleşmiş, sektörel anlamda bilgili, uzman ve eğitimli bir iş kadrosuna sahiptiler. Devlet, bu ailelerin durumunun bilincinde olarak, endüstrileşme ve kalkınma sürecinde sürekli olarak onlarla ortaklaşa hareket etmiş, alınan kararlar onların da fikirleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Ancak bu, devletin otonom yapısına zarar vermemiş, aksine onu güçlendirmiştir.

Devlet, gerekli gördüğü sektörlerde bu ailelere istenilen endüstrilerin kurulması ya da seçilen sektörlerde görev almaları için çağrılarda bulunmuştur. Eğer ki, endüstrileşmenin gerçekleştirileceği alan böylesi bir şirket için fazla riskli ya da devlet tekeline ihtiyaç duyan bir alansa da kendisi direkt yatırımlarda bulunmuştur. Bu şekilde hem kendi kapitalisti olan aileleri korumuş hem de aşırı derecede büyük yatırımlar gerektiren alanlardaki endüstrinin temellerini devlet atmıştır. Aynı zamanda da devlet, mevcut endüstrilerin ve sektörlerin kontrolünü düzenli olarak yaparak, hangi şirketlerin iyi performans, hangi şirketlerin ise kötü performans sergilediğini sürekli takip etmiştir.

İyi performans gösteren şirketler farklı şekillerde ödüllendirilmiş, kötü performans gösteren şirketler de ya birleştirme yoluyla güçlendirilmiş ya da farklı sektörlerde çalışması için, kötü performans gösterdiği sektörden alınarak başka bir sektöre nakledilmiştir. İyi performans gösteren şirketlere daha fazla sübvansiyon, yeni koruma önlemleri, uzun vadeli ve düşük faizli krediler, çalıştıkları sektörlerde kota uygulamaları gibi farklı uygulamalar ile daha da başarılı olmaları için yol açılmıştır. Kötü performans gösteren şirketler de performanslarının yükseltilmesi amacıyla aynı sektörde çalışan diğer şirketler ile birleştirilmiş ya da başka sektörlerde çalışmaya yönlendirilmiştir.

Bu ve benzeri uygulamalar Güney Kore’de de görülmüştür. Hükümet, aylık performans raporları aracılığıyla aynı Japonya’da olduğu gibi özel sektörü yakından takip etmiştir. Devlet-özel sektör arasındaki ilişki oldukça güçlüdür ve Japonya’dakine benzer bir örgütlenme söz konusudur. Devlet, hangi alanlarda endüstrileşme ve geliştirme faaliyetleri gösterilecekse uygun olan şirketlere bu alanda gelişim izni verir ve ödüllendirir.

Tayvan’da ise böylesi aile firmaları bulunmamaktadır. Ancak; yine de endüstrileşme sürecinde kurulan şirketler ile devlet arasında bir bağ söz konusudur. Yine bu ülkede de düzenleyici önlemler alınarak üretim sektörünün geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, daha önceki bölümde değinildiği üzere dış yardımlar da efektif bir şekilde kullanılması amacıyla bu sektörler aktarılmıştır. Anakaradan gelen yeni girişimciler ülke içerisinde hoş karşılanmış ve devletin sunduğu imkânlar bu girişimcilere de verilmiştir. Bu şekilde de ülkenin endüstrileşme ve ekonomik kalkınma süreci başarı ile yürütülmüştür.

Kalkınmacı devlet uygulamalarında devletin önemi büyüktür. Bu bağlamda devletin izlediği politikalar da büyük bir önem arz etmektedir. Bu politikalar, her zaman için istenilen başarıyı elde edememiştir. Böylesi durumlarda başarısız olan uygulamalar ve politikalarından vazgeçilmiş ya da bu uygulama ve politikalar revize edilerek efektif bir hale bürünmeleri için çalışmalar yürütülmüştür. Bu anlamda kalkınmacı devlet modelinde sürekli olarak diğer parçalarla iş birliği yürüten devlet, esnek bir tavır sergilemiş ve sürdürülebilir kalkınma süreci de bu bağlamda başarıya ulaşabilmiştir. Bir politikanın sürdürülebilir ve devamlı oluşu ile yanlış bir politikanın inatla sürdürülmesi arasındaki bu ayrım, kalkınmacı devletin başarısının ardında yatan bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak; önceki bölümlerde de değinildiği üzere, kalkınmacı devlet modelinin gözlemlendiği ülkelerin tümünde liyakate dayalı bir bürokratik yapılanma ve bu temelde gelişen bir endüstri sektörü görülmektedir. Tabii dönem dönem kimi yolsuzluk vakaları olmuş olsa da bu vakalar direkt olarak dönem içerisinde çözülmüş ve tekrarlanmaması amacıyla ilgili alanlarda yenilenme dönemlerin girilmiştir. Bu ülkelerde, rant uygulamalarının oranı diğer ülkelere oranla sistem sebebiyle ve denetim organlarının genişliği sebebiyle diğer ülkelere göre oldukça düşüktür.

Bürokrasinin diğerk unsurlar ile olan yakın ilişkileri de rant uygulamalarının daha düşük bir oranda gerçekleşmesine sebep olan bir başka neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Kalkınmacı devlet uygulamaları, genel bir politikalar bütünü olmaktan ziyade ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, coğrafi yapıları, beşerî mirasları gibi değişkenler ile değişim gösteren, ancak; genel olarak ortaklaşan uygulamaları da içerisinde barındıran bir süreçtir. Bu bağlamda; üçüncü bölümdeki karşılaştırmalar, her ne kadar kalkınmacı devlet uygulamasını başarıyla uygulamış devletler arasında kimi farklılıklar olsa da genel olarak benzeri uygulamaların kullanıldığını göstermektedir. Kalkınmacı devlet her diğer devlet modelinde olduğu gibi ülkeden ülkeye farklılık gösterebilen, ancak temel mantığıyla devletin müdahaleci bir yapıya bürünerek, özel sektör ile de ayrı bir iş birliği temelinde gerçekleştirdiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kalkınmacı devlet, basit bir devlet müdahaleciliğinin ötesinde olan, aynı zamanda da farklı otoriter rejimlerin uygulamalarından ayrılan özel bir devlet yapısıdır. Kalkınmacı devlet, daha önce de değinilmiş olduğu üzere gömülü bir otonomiye sahip olan ve bu gömülü otonominin ülkenin tümünde efektif faaliyet gösterebilecek bir yapılanma ve yine ülke halkının ihtiyaçlarının farkında olabilecek kadar halkla bütünleşmiş, ancak; aynı zamanda da bu süreç içerisinde gelebilecek olan iç ve dış baskılara karşı da bir direnç oluşturabilecek kadar otonom bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan kalkınmacı devlet, planlanan ekonomik adımların atılabilmesi ve gerekli endüstrilere yapılacak yatırımların iktidar değişimleri gibi koşullardan etkilenmeden sürdürebilecek bir bürokratik yapılanmaya sahiptir.

Neoliberal yaklaşımların iddia ettiği, piyasanın kendi haline bırakılarak kendisini dengelemesine izin vermesi gibi temel kabullerin, geç kalkınan ülkelerde yeterli bir politik zemin yaratmadığı ve bu sebeple de devletin girişimci bir rol üstlenerek, ülke genelindeki endüstrileşme ve kalkınma politikalarında aktif olması, özel sektör ile iş birliği yaparak süreci maksimum fayda odağında gerçekleştirebilmesi için, bu farklı bir yapılanmaya ve farklı uygulamalara gitmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda; Japonya, Güney Kore ve Tayvan, kalkınma süreçlerinde sürekli olarak devletin önderliğinde endüstrilerini kurmaya, geliştirmeye ve genişletmeye devam etmiş, sonuç olarak da dünyanın en büyük ekonomileri arasına girmeyi başarabilmişlerdir.

Aynı zamanda, araştırmanın ikinci bölümünde belirtildiği üzere, bu tür politikalar bu devletler tarafından ilk kez geliştirilmiş veya uygulanmış değildir. Bu kalkınma modellerinin temeli aslında günümüzün en büyük serbest ekonomileri arasında yer alan İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde atılmıştır. O dönemlerde geliştirilen koruyucu önlemler, iç piyasaların gelişimine özel bir alan hazırlamış ve takip eden dönemlerde iç piyasaların gelişiminden emin olunduktan sonra azaltılan koruyucu önlemler neticesinde dış piyasalar ile rekabete girmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda; özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk uygulamaları görülen bebek endüstri uygulamaları, ilerleyen süreçte kalkınmacı devlet modelini benimseyen ülkelerin ne gibi korumalar aracılığıyla birlikte kendi endüstrilerinin temelini atılması gerektiğinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Endüstrileşme ve kalkınmanın herhangi bir sağlam temeli olmayan ülkelerde, sürecin başarıya erebilmesi için devletin aktif bir rol üstlenerek, gereken adımları atması gerektiği daha erken dönem endüstrileşme süreçlerinde dahi önümüze çıkan önemli bir olgudur. Günümüzde Dünya Ticaret Örgütü, Merkez Bankası ve IMF tarafından sürekli olarak tavsiye edilen düşük devlet müdahalesinin kalkınma için büyük bir öneme sahip olduğu gibi çağrılar, bu kurumların kurucuları ve en büyük etkileyicileri olan büyük ekonomilerce, kendi endüstrileşme ve kalkınma süreçlerinde takip edilmemiştir. Dolayısıyla; günümüzün geç kalkınan ülkelerinin, piyasalarını direkt olarak dünya piyasalarına entegre etmek için çabalar göstermesi de verimli bir yol değildir.

Geç kalkınmanın, zaten çok büyük rekabet ve mücadelelerin sürdürüldüğü dünya piyasalarına entegrasyonu ile gerçekleştirilmesinin en verimli yöntem olacağı iddiası, bir bebeğin henüz emeklemeden koşmasını istemeye benzetilmektedir. Henüz herhangi bir sağlam yapıya sahip olmadan, büyük piyasa aktörleri ile mücadele etmeye başlamak, en iyi ihtimalle ülkenin piyasalarındaki süreci zor sokacak, en kötü ihtimalle de bu dönemde yapılan yatırımlar tamamıyla boşa giderek, ülkeyi daha fazla borç altında kalmaya itecektir. Bu yüzden devletin ekonomide minimal bir rol üstlenmesini tavsiye eden anlayışlar, kalkınan ülkelerin endüstrileşme ve kalkınma faaliyetlerini fazlasıyla zora sokacaktır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde de değinildiği üzere, bir devletin başarılı endüstrileşme ve kalkınma faaliyetleri yürütebilmesi için ekonomiye dahil olması ve

onu yönlendirmesi de yeterli değildir. Devletin, yalnızca müdahaleci bir tavır benimsemesi, kalkınmanın anahtar unsuru değildir. Devletin, özel sektör ile yürüteceği, planlı, anlaşmalı ve sürdürülebilir politikalar benimsemesi asıl önemli görevidir. Bu bağlamda; Japonya, Güney Kore ve Tayvan devletlerinin, yapılanmaları sürecinde sürekli olarak liyakat temelli seçimlerle göreve getirdiği, atanmamış bürokratlar, devletin aldığı karar ve gerçekleştirdiği planlamaları sürdürülebilir bir bağlamda yürütmüşlerdir. Bu da devletin yapılanmasının ne kadar önemli bir konu olduğunu gözler önüne sermektedir.

Devletin, yalnızca elit bir bürokratik kesim ile kalkınma sürecini yürütmesi de mümkün değildir. Bu, uzun yıllar boyunca Brezilya örneğinde olduğu gibi denenmiş olan, ancak; başarıya ulaşamamış bir sonucu doğuracaktır. Buradaki en temel unsur, bürokratların yetkin ve alanlarında uzman olmasının yanı sıra özel sektör ile kuracakları bağ ve ortaklaşmadır. Bu sektörlerdeki şirketlerin yöneticileri, yönetim kurulları ile fikir alışverişi yapılması, ortaklaşa hedefler konulması ve her iki alanın da sürekli olarak bu amaçla birlikte hareket etmesi çok önemlidir.

Eğitim reformu yine önemli bir başka olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamıza konu olan kalkınmacı devletlerin tümünde, tarihleri farklılık göstermekle birlikte, eğitim reformları gerçekleştirilmiştir. Eğitimdeki yeni düzenlemeler, devlet nezdinde göre alacak olan bireylerin daha yetkin, etkili ve uzman olmalarını, böylelikle de kalkınma sürecinde ülkenin ihtiyaç duyabileceği her türlü gereksinime adapte olarak ya da direkt kaynaklık ederek, ülkenin endüstrileşme ve kalkınma sürecinin daha verimli, daha efektif ve sürdürülebilir olmasını sağlamıştır. İyi eğitime sahip olan bir nüfus, kalkınmacı devlet uygulamalarının başarıya ulaşmasına adına büyük bir önem arz etmektedir.

Toprak reformu ise önemli bir diğer olgudur. Toprak reformu, kalkınmacı devletlerin tümünde, herhangi bir feodal lort ya da toprak eliti gibi direnç unsurlarının gelişmesine izin vermemesi, ülke topraklarının hemen hemen hepsinin endüstrileşme ve kalkınma amacıyla herhangi bir dış ya da iç etmenin etki ya da dirençleri ile karşılaşmadan gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Toprak reformunun gerçekleşmediği Brezilya'da ise, bu durum, tersi bir etki yaparak, ülke genelinde uygulanması planlanan uygulamalara karşı ya bir direnç unsuru olmuş ya da farklı talep ve istekler geliştirerek, ülkenin endüstrileşme ve kalkınma planlarına olumsuz

etkiler yaratmışlardır. Bu bağlamda, toprak reformu, kalkınma için önemli bir başka unsur haline gelmiş ve toprak reformunu gerçekleştirmiş ülkeler, diğer ülkelere kıyasla daha rahat ve verimli bir endüstrileşme ve kalkınma süreci geçirmişlerdir.

Tüm faktörler bir araya getirildiğinde, kısa bir sürede ve efektif bir şekilde, ülkelerin endüstrileşme ve kalkınma süreçlerini yürütebildikleri görülmektedir. Bu bağlamda; devletin gömülü otonomiye sahip olması, eğitim reformu ile yetenekli, alanında uzman ve gereksinim görülen alanlarda da uzmanlaşabilecek bir nüfusa sahip olması, toprak reformu ile birlikte endüstrileşme ve kalkınma sürecini herhangi bir feodal lort ya da toprak elitinin baskı ve direnç unsurları olmadan yürütebilecek olması, dış yardım söz konusu ise de bu yardımları efektif bir biçimde kullanabilmesi ve tüm bu süreç içerisinde de ülkenin gereksinimlerini doğru bir şekilde anlayarak, özel sektör ile birlikte anlaşmalı ve ortaklaşa bir şekilde gerçekleştirmesi, kalkınmacı devlet uygulamaları adına büyük bir öneme sahiptir.

Bu şekilde sürdürülen ve yönetilen bir endüstrileşme ve kalkınma sürecinin başarıya erdiği tarihsel örneklerle de desteklenmiştir. Günümüz kalkınan ülkelere de önerimiz, kalkınma süreçlerini tek taraflı bir şekilde yürütmek yerine sürekli bir koordinasyon odağında yürütmeleridir. Atama ile görevlendirilen ya da liyakat temelli göreve gelmemiş olan bürokratlar, ülkelerin kalkınma sürecinde büyük bir engel teşkil etmeleri sebebiyle kesinlikle önerilmemektedir. Yetkin bürokratik kadronun da yetkin ve etkin bir özel sektör yönetimi ile kalkınmayı hızlandıracağı yadsınamaz bir gerçektir.

Sonuç olarak; kalkınmacı devlet uygulamaları, geç kalkınan ülkelerin verimli bir endüstrileşme ve kalkınma süreci geçirebilmeleri için büyük bir fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda; geçmiş örneklerde görülen uygulamalar ve devlet yapılanmaları aracılığı ile gelecekte kalkınma sürecini yürütecek ülkelerin ya da kalkınma süreçlerini tamamlayarak, kalkınmasını tamamlamış olan gelişmiş ülkeler arasında yer almak için çabalar sarf eden ülkelerin, bu uygulamalardan faydalanması onlar adına yararlı olacaktır.

Kalkınma, bir bütün olarak ele alındığında, çok geniş yapıların ve kurumların koordineli ve efektif bir şekilde çalışması, fikir alışverişinde bulunması, birbirlerini desteklemesi ile mümkün olabilecektir. Bu sebeple de geç kalkınan ülkelerin,

kendilerinden önceki tecrübeleri dikkate almaları, bunu yaparken de devlet yapısı, bürokratik yapılanma gibi önemli unsurların doğru bir şekilde organize ederek maksimum verim seviyesine eriştirmesi, ülke nüfusunun da tüm bu süreç içerisinde doğru bir şekilde organize edilmesi ve ek olarak da tüm sürecin yalnızca devletin karar alıcılığı ile değil, ancak; özel sektör de sürece dahil edilerek yürütmesi çok önemlidir. Bu unsurların doğru bir şekilde bir araya getirilmeleri ve ülke ihtiyaçlarının doğru bir şekilde analiz edilmesi ve bu analizlerden hareketle de en efektif olduğuna inanılan adımların atılması gerekmektedir.

Araştırmanın konusu olan tüm ülkelerde, bu tür uygulamaların takip edildiği ve sonuç olarak da doğru yöntemlerin zaman içerisinde farkına varıldığı, bu doğru yöntemlerin ise sürekli olarak geliştirilerek gerçekleştirildiği görülmektedir. Dolayısıyla ki, bu ülkelerin kalkınma süreçleri bizler adına büyük bir önem arz etmekte ve bu sebepten ötürü de eski ve yeni uygulamalardan pek çok ders çıkarılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Amsden, A. (1979). Taiwan's Economic History: A Case of Etastime and a Challenge to Dependency Theory. *Modern China*, 341-380.
- Amsden, A. (1989). *Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization*. New York: Oxford University Press.
- Amsden, A. (2001). *The Rise of "The Rest": Challenges to the West from Late-Industrializing Economies*. New York: Oxford University Press.
- Amsden, A., & Chu, W.-w. (2003). *Beyond Late Development: Taiwan's Upgrading Policies*. London: The MIT Press.
- Arslan, M. L. (2012). Amerika Birleşik Devletleri'nin İktisadi Büyümesinin Nedenleri Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 5-21.
- Aydın, K., & Hanağası, U. B. (2017). Sosyoloji ve Siyasal Araştırmalarda Karşılaştırmalı Yöntem. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57-86.
- Ayres, J., Garcia, M., Guillen, D. A., & Kehoe, P. J. (2019). The Monetary and Fiscal History of Brazil, 1960-2016. *NBER Working Paper Series*, 2-62.
- Borras, M., Ernst, D., & Haggard, S. (2001). *International Product Networks in Asia: Rivalry or Riches*. New York: Routledge.
- Boschi, R., & Gaitan, F. (2012). Politics and Development: Lessons from Latin America. *Development and Semi-Periphery: Post-Neoliberal Trajectories in South America and Central Eastern Europe*, 45-64.
- Braathen, E. (1996). New Institutionalism in Development Studies: Weberian Contributions. *Forum For Development Studies*, 215-241.
- Burlamaqui, L., Souza, J. A., & Barbosa-Filho, N. H. (2006). *The Rise and The Halt of Economic Development in Brazil, 1945-2004*. Helsinki: World Institute for Development Economics Research (WIDER).
- Caldentey, E. P. (2008). The Concept and Evolution of the Developmental State. *International Journal of Political Economy*, 27-53.

- Canto, V. A. (1984). U.S. Trade Policy: History and Evidence. *Cato Journal*, 679-696.
- Catalan, J., & de Sevilla, T. F. (2019). Emergence and Maturity of the Developmental State in Argentina, Brazil, and Spain, 1930–1990: an Economic History Approach. A. E. Ferraro, & M. A. Centeno içinde, *State and Nation Making in Latin America and Spain* (s. 207-237). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cavalcanti, T. V., Magalhaes, A. M., & Tavares, J. A. (2008). Institutions and Economic Development in Brazil. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 412-432.
- Chang, H.-J. (1993). The Political Economy of Industrial Policy in Korea. *Cambridge Journal of Economics*, 131-157.
- Chang, H.-J. (2000). The Hazard of Moral Hazard: Untangling the Asian Crisis. *World Development*, 775-788.
- Chang, H.-J. (2005). *Why Developing Countries Need Tariffs*. Geneva: South Centre.
- Chang, H.-J. (2010). *Kapitalizm Hakkında Size Söylenmeyen 23 Şey*. (B. Tupal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Chang, H.-J. (2014). *Ekonomi Rehberi*. (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Chang, H.-J. (2015). *Sanayileşmenin Gizli Tarihi*. (E. Akçaoğlu, Çev.) Ankara: Efil Yayınevi.
- Chang, H.-J. (2018). *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chang, H.-J., & Grabel, I. (2014). Reclaiming Development from the Washington Consensus. *Journal of Post Keynesian Economics*, 273-291.
- Chang, H.-J., & Grabel, I. (2016). *Kalkınma Yeniden: Alternatif İktisat Politikaları Elkitabı*. (E. Özçelik, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Dauvergne, P., & Farias, D. B. (2012). The Rise of Brazil as a Global Development Power. *Third World Quarterly*, 903-917.

- Dibo, M. (2019). Yeni Kurumsalcı Bakış Açısından Düzenlemeler ve Düzenleyici Otoriteler. *Fiscaoeconomia*, 26-41.
- Dura, Y. C., Yenilmez, F., & Meçik, O. (2018). Kurumsal İktisadın Tarihsel, Kavramsal ve Metodolojik Bir Değerlendirmesi. *Türk İdare Dergisi*, 585-627.
- Dünya Bankası. (1993). *The East Asian Miracle*. New York: Oxford University Press.
- Dünya Bankası. (1994). *World Development Report 1994: Infrastructure For Development*. New York: Oxford University Press.
- Dünya Bankası. (1997). *World Development Report 1997: the State in a Changing World*. New York: Oxford University Press.
- Dünya Bankası. (2021, 05 18). *Dünya Bankası Web Sitesi*. www.worldbank.org:https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=KR adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2018). *Tarihsel Süreç İçinde Dünya Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Epstein, G., Grabel, I., & Jomo, K. S. (2004). *Capital Management Techniques in Developing Countries: An Assessment of Experiences from the 1990s and Lessons for the Future*. New York: Birleşmiş Milletler.
- Evans, P. (1989). Predatory, Developmental, and Other State Apparatuses: A Comparative Political Economy Perspective on the Third World State. *Sociological Forum*, 561-587.
- Evans, P. (1995). *Embedded Autonomy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Evans, P. (1996). Government Action, Social Capital, and Development: Reviewing the Evidence of Synergy. *World Development*, 1119-1132.
- Felipe, J. (2007). Total Factor Productivity Growth in East Asia: A Critical Survey. *Development Studies*, 1-41.
- Fishlow, A., Gwin, C., Haggard, S., Rodrik, D., & Wade, R. (1994). *Miracle or Design: Lessons from the East Asian Experience*. Washington: Overseas Development Council.

- Fujita, K., & Hill, R. C. (2009). Global Toyotaism and Local Development. *International Journal of Urban and Regional Research*, 7-22.
- Gerschenkron, A. (1962). *Economic Backwardness in Historical Perspective*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Gorksi, P. S. (2015). *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*. Ankara: Heretik.
- Grabel, I. (2006). Taxation of International Private Capital Flows and Securities Transactions in Developing Countries: Do Public Finance Considerations Augment the Macroeconomic Dividends. *Applied Economics*, 477-497.
- Haggard, S. (2000). *The Political Economy of the Asian Financial Crisis*. Washington: Institute For International Economics.
- Haggard, S., & Gereffi, G. (1992). Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization. *American Political Science Association*, 14-45.
- Hobsbawm, E. (2014). *Kısa 20. Yüzyıl: 1914/1991 Aşırıliklar Çağı*. (Y. Alogan, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2016). *Devrim Çağı 1789-1848*. (B. S. Şener, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Hobsbawm, E. (2017). *Sermaye Çağı 1848-1875*. (M. S. Şener, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Institute for Development and Peace (INEP). (2010). *The Developmental State in Africa: Problems and Prospects*. Duisburg: University of Duisburg-Essen.
- International Labor Organization. (2014). *Transforming Economies: Making Industrial Policy Work for Growth, Jobs and Development*. Geneva: International Labor Organization.
- Irwin, D. A. (2006). *Historical Aspects of US Trade Policy*. Cambridge: National Bureau of Economic Research (NBER).
- Ito, T. (1996). Japan and the Asian Economies: A "Miracle" in Transition. *Brookings Papers*, 205-272.

- Johnson, C. (1982). *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975*. California: Stanford University Press.
- Khan, H. (2004). Technology and Economic Development: The case of Taiwan. *Journal of Contemporary China*, 507-521.
- Krugman, P. (1994). The Myth of Asia's Miracle. *Foreign Affairs*, 62-78.
- Leao, L. d. (2019). A Double-Edged Sword: The Institutional Foundations of the Brazilian Developmental State, 1930-1985. A. E. Ferraro, & M. A. Centeno içinde, *State and National Making in Latin America and Spain* (s. 157-175). Cambridge: Cambridge University Press.
- Link, S., & Maggor, N. (2019). The United States As a Developing Nation: Revisiting the Peculiarities of American History. *Past & Present*, 269-306.
- Liu, T.-C. (1969). The Process of Industrialization in Taiwan. *The Developing Economies*, 63-81.
- McGee, R. W., & Yoon, Y. (1996). A Discussion of Protectionist Trade Policies in the USA, Japan and Korea. *The Dumont Institute for Public Policy Research*, 1-28.
- Neuman, W. L. (2016). Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma. W. L. Neuman içinde, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (S. Özge, Çev., Cilt 2, s. 601-658). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Oğuz, Ş. (2013). Kurumsalcı Bir Kurgu olarak Kalkınmacı Devlet: Tarihsel ve Kurumsal Bir Eleştiri. *Amme İdaresi Dergisi*, 107-128.
- Öniş, Z., & Şenses, F. (2016). Küresel Dinamikler, Ülkeçi Koalisyonlar ve Reaktif Devlet: Türkiye'nin Savaş Sonrası Kalkınmasında Önemli Politika Dönüşümleri. F. Şenses içinde, *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma: Seçme Yazılar* (s. 705-743). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ray, D. (2007). Development Economics. L. Blume, & S. Durlauf içinde, *New Palgrave Dictionary of Economics* (s. 1-31). New York: New York University.
- Richardson, B. M. (1993). *The Political Economy of Japan*. Ohio: Ohio State University.

- Rodriguez, F., & Rodrik, D. (2000). Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence. *NBER Macroeconomics Annual*, 261-325.
- Rodrik, D. (1995). Getting Interventions Right: How South Korea and Taiwan Grew Rich. *Economic Policy*, 53-107.
- Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox: Why Global Markets, States and Democracy Can't Coexist*. New York: Oxford University Press.
- Rodrik, D., & Rosenzweig, M. (2010). *Handbooks in Economics: Chapter 5*. Oxford: Elsevier BV.
- Simiand, F. (1987). Méthode Historique et Science Sociale. *Méthode Historique et Science Sociale*, 146-151.
- Singh, A. (1990). The State of Industry in the Third World in the 1980s: Analytical and Policy Issues. *The Helen Kellogg Institute For International Studies*.
- Stiglitz, J. F., & Yusuf, S. (2001). *Rethinking the Asian Miracle*. New York: Oxford University Press.
- Tiryakioğlu, M. (2020). *Devletle Kalkınma*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wade, R. (1990). *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. New Jersey: Princeton University Press.
- Wade, R. (1990). *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. New Jersey: Princeton University Press.
- Weisbrot, M., Baker, D., & Rosnick, D. (tarih yok). *The Scorecard on Development: 25 Years of Diminished Progress*.
- Weiss, J. (2005). Export Growth and Industrial Policy: Lessons from the East Asian Miracle Experience. *Asian Development Institute (ABDI)*, 2-35.
- Wu, Y.-S. (2007). Taiwan's Developmental State: After the Economic and Political Turmoil. *Asian Survey*, 977-1001.

Yılmaz, F. (2012). İktisat, Kurumsal İktisat ve İktisat Sosyolojisi. *Sosyoloji Konferansları* (s. 1-17). Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Yu, F.-L. T. (2007). The Architect of of Taiwan's Economic Miracle: Evolutionary Economics of Li Kuo-Ting. *Global Economic Review*, 53-67.

